

DAKA

DOĞU ANADOLU
KALKINMA AJANSI

EKONOMİK DÖNÜŞÜM & BÜYÜME

İMALAT SANAYİ

TARIMA DAYALI SANAYİ

VERİMLİLİK & ÇEŞİTLİLİK - MODERNİZASYON

TARIM & HAYVANCILIK
EKONOMİ

PROBLEM
ODAĞI

DIŞ TİCARETİN GELİŞTİRİLMESİ
ARGE & YENİLİKÇİLİK & MARKA & PAZARLAMA
REKABET GÜCÜ

MADENİ
DAYALI
SANAYİ
MADENCİLİK
ENERJİ

KAYNAK
ÇEŞİTLİLİĞİ &
VERİMLİLİĞİ

SÜRDÜRÜLEBİLİR
ENERJİ YÖNETİMİ

REKABET GÜCÜ

TURİZM
ÇEŞİTLİLİĞİN
POTANSİYELİ

TURİZM GELİRLERİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

ÜST YAPI

HİZMET KALİTESİ

SOSYAL DONATILAR

TEMEL PLANLILAR

KALİTELİ ALT YAPI

SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE YÖNETİMİ

GOÇ ENTEGRASYONU

YASANABİLİR MEKANLAR

BEŞERİ SERMAYE

GÜÇLÜ TOPLUM

2014 - 2023
BÖGE PLANI

İLERLEME
RAPORU

DAKA

DOĞU ANADOLU
KALKINMA AJANSI

DAKA

DOĞU ANADOLU
KALKINMA AJANSI

2014-2023 BÖLGE PLANI İLERLEME RAPORU

Genel Koordinasyon

- ▶ **Mehmet Emin ÇAKAY**
Planlama Programlama ve
Koordinasyon Birimi Başkanı

Hazırlayanlar

- ▶ **Gizem BEYHAN**
Uzman
- ▶ **Hülya ESKİ**
Uzman
- ▶ **Abdullah ÇİÇEK**
Uzman
- ▶ **Nurettin POLAT**
Uzman
- ▶ **Ömer ARVASI**
Uzman

İçindekiler

GİRİŞ	7
GELİŞME EKSENİ 1 (GE1): EKONOMİK DÖNÜŞÜM ve BÜYÜME.....	9
Hedef 1: Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması	12
Strateji 1: Yem Bitkilerinde Çeşitliliğin ve Verimin Artırılması	12
Strateji 2: Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması ve Irk Islahının Yapılması.....	12
Strateji 3: Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi	12
Strateji 4: Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi	13
Strateji 5: Kırsal Alanda Ekonomik Çeşitliliğin Sağlanması	14
Strateji 6: Meyveciliğin ve Sebzeciliğin Geliştirilmesi	15
Hedef 2: Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması.....	16
Strateji 1: Tarımda Etkin Sulama Yöntemlerinin Teşvik Edilmesi ve Altyapının İyileştirilmesi.....	16
Strateji 2: Nadas Alanlarının Daraltılması.....	16
Strateji 3: Arazi Toplulaştırması ve Kullanım Planlarının Yapılması.....	16
Strateji 4: Mera Islahının ve Amenajmanının Yapılması	16
Strateji 5: Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Programlarının Hazırlanması.....	17
Hedef 3: İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması.....	17
Strateji 1: Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi	17
Strateji 2: Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi.....	23
Strateji 3: Ortak Kullanım Alanlarının Üretim İhtiyaçlarını ve Yatırım Taleplerini Karşılacak Düzeye Getirilmesi.....	23
Strateji 4: Finansal Araçların ve Tasarrufların Yatırım Amaçlı Kullanımının Arttırılması.....	26
Strateji 5: KOBİ, STK ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi	27
Hedef 4: Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması.....	27
Strateji 1: Maden Türlerine Uygun Zenginleştirme Tesislerinin Kurulması	27
Strateji 2: Öne Çıkan Madenler için Ar-Ge ve Fizibilite Çalışmalarının Yapılması.....	27
Strateji 3: Maden Potansiyelinin Tespitine Yönelik Çalışmaların Yapılması.....	27
Hedef 5: Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması.....	27
Strateji 1: Madencilğe Dayalı İhtisas OSB'lerin Kurulması	27

Hedef 6: Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması	28
Strateji 1: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Sağlanması.....	28
Strateji 2: Enerji Altyapısının İyileştirilmesi	29
Strateji 3: Enerji Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi.....	29
Strateji 4: Enerji Verimliliğinin Artırılması.....	29
Strateji 5: Elektromekanik Sanayinin Gelişmesi.....	29
Hedef 7: Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi	30
Strateji 1: Lojistik için Önem Arz Eden Modların Altyapısının Geliştirilmesi.....	30
Hedef 8: Dış Ticaretin Geliştirilmesi	30
Strateji 1: İhracata Yönelik İmalatın Geliştirilmesi.....	30
Strateji 2: Dış Ticaret Hacminin Artırılması için Sınır Kapılarının Etkin Kullanımının Sağlanması .	30
Strateji 3: Sınır Ötesi Ticaret İşbirliğinin Geliştirilmesi.....	31
Strateji 4: Sınır Ticaretinin TRB2 Bölgesi'nin Temel Tüketim ve Üretim İhtiyaçlarını Karşılacak Şekilde Yeniden Düzenlenmesi	31
Hedef 9: Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi	32
Strateji 1: Ar-Ge ve Yenilik Konularında Farkındalığın Artırılması.....	32
Strateji 2: Ar-Ge ve Yenilik Konularında Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi.....	33
Strateji 3: Yerel Ürünlerin Tescillerinin Sağlanması ve Markalaşma Bilincinin Yükseltilmesi ile Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi.....	33
Strateji 4: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi	33
Hedef 10: Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi	34
Strateji 1: Girişimciliğin Özendirilmesi İçin Farkındalık Çalışmalarının Yürütülmesi.....	34
Strateji 2: Girişimcilik Destek Mekanizmalarının Geliştirilmesi.....	34
Hedef 11: Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması	35
Strateji 1: Bölge'nin Turizm Potansiyellerinin Geliştirilmesi Yoluyla Turizm Faaliyetlerinin Bütün Yıla Yayılmasının Sağlanması.....	35
Strateji 2: Bölgesel Tabanlı Bir Pazarlama Programının Tanıtılması Yoluyla Bölge'ye Olan Talebin Artırılması.....	36
Hedef 12: Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması	37
Strateji 1: Van Gölü Kıyısında Bulunan Kamu Kurum Binalarının Modernizasyonlarının Tamamlanarak Turistik Amaçlı Kullanıma Dönüştürülmeleri ve Tesis Sayısının Artırılması.....	37
Strateji 2: Göl Kenarında Bulunan Sanayi İşletmelerine Gölde Uzak Yerler Tahsis Edilerek Kıyıda Tahliyelerinin Sağlanması	37

Strateji 3: Göl Ulaşımının Daha Etkin Bir Hale Getirilmesi, Gölde Turistik Amaçlı Turların Düzenlenmesi.....	37
Değerlendirme	38
GELİŞME EKSENİ 2(GE2): YAŞANABİLİR MEKÂNLAR	46
Hedef 1: Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması.....	48
Strateji 1: Sürdürülebilir Atık Yönetiminin Sağlanması.....	48
Strateji 2: Van Gölü Havzası'nın Korunması.....	48
Strateji 3: Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetiminin Sağlanması, Hassas Ekosistemlerin ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması	48
Strateji 4: Hava Kalitesinin AB Standartlarına Uygun Hale Getirilmesi.....	48
Hedef 2: Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi	48
Strateji 1: Kanalizasyon ve Atık Su Arıtma Tesislerinin İhtiyacı Karşılatabilecek Seviyeye Getirilmesi	48
Strateji 2: Temiz İçme Suyunun Herkese Ulaştırılması.....	49
Strateji 3: Demiryolu, Karayolu, Havayolu ve Çoklu Taşımacılık Altyapısının Oluşturulması.....	49
Strateji 4: Ulaşım Ana Planının Hazırlanması	49
Strateji 5: E-Dönüşüm Sürecinin Desteklenmesi ve Telekomünikasyon Altyapısının İyileştirilmesi	49
Hedef 3: Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması.....	49
Strateji 1: Afet ve Çöküntü Alanlarında Yapılaşmanın Kentsel Politika Araçları ile Dönüşümü.....	49
Strateji 2: Sosyal Donatı Standartlarına Uygun Projelerin Hazırlanması ve Uygulanması	52
Strateji 3: Projeksiyon Hesaplı Konut Üretiminin Artırılması.....	54
Strateji 4: Herkes İçin Kent Tasarımlarının Oluşturulması.....	55
Hedef 4: Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması.....	55
Strateji 1: Afet Sakınım Planının Oluşturulması.....	55
Strateji 2: Bütünleşik Kıyı Plan Senaryolarının Hazırlanması.....	55
Strateji 3: Enerji Verimli Kent Formları Üretilmesine Yönelik Plan Senaryolarının Hazırlanması ...	56
Strateji 4: Kent Kimliğini Belirleyici Plan Senaryolarının Hazırlanması.....	56
Değerlendirme	57
GELİŞME EKSENİ 3 (GE3): GÜÇLÜ TOPLUM.....	64
Hedef 1: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	64
Strateji 1: Bölge Örgün Eğitiminde Okullaşma Oranının Artırılması	64
Strateji 2: Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Altyapısının Piyasa İşgücü Talepleriyle Uyumlu Hale Getirilmesi	65

Strateji 3: İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranının Artırılması	67
Strateji 4: Çiftçi ve Üreticilere Yönelik Teorik ve Uygulamalı Eğitimlerin Sağlanması	69
Hedef 2: Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması	70
Strateji 1: Yönetişimin İyileştirilmesi ve Kurumsal Uzmanlaşmanın Geliştirilmesi.....	70
Strateji 2: Kurumsal Hafıza oluşturacak Sistemlerin Kurulması	70
Strateji 3: STK’larda, Birliklerde ve Kooperatiflerde Etkinliğin Artırılması	71
Strateji 4: Sosyal Yaşam Bilincinin Sağlanması	71
Değerlendirme	73
SONUÇ	79
EKLER.....	83
Ek 1) 2014-2023 TRB2 Bölge Planı Gelişme Eksenleri ve Hedefleri	83
Ek 2) MDP Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Ekseni ve Hedef Dağılımları	84
Ek 3) DFD (FD) Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Ekseni ve Hedef Dağılımları.....	94
Ek 4) TD Proje Sayısına ve Sözleşme Hibesine Göre Gelişme Ekseni ve Hedef Dağılımları	103
Ek 5) GPD Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Ekseni ve Hedef Dağılımları	107
Ek 6) CMDP Proje Sayısına, Onaylı Bütçesine ve Bütçe Gerçekleşmesine Göre Gelişme Ekseni ve Hedef Dağılımları	112
Ek 7) Destek Türlerinin Yıllara ve İllere göre Dağılımı.....	116

YÖNETİCİ ÖZETİ

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı kurulduğu 2008 yılından itibaren 2009, 2010 ve 2014 yıllarında hazırlanan sırasıyla TRB2 Bölgesi 2009-2010 Ön Bölgesel Gelişme Planı, TRB2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı ve TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı olmak üzere toplamda üç Bölge Planı üretmiştir. Söz konusu planlar doğrultusunda Bölge'nin temel ihtiyaçları, potansiyelleri ortaya konmuş ve bu minvalde etki değeri yüksek olabilecek temalarda destek programları yıllık Ajans Çalışma Programı ve Bütçesi ile tasarlanmıştır. Böylece, stratejik bir doküman olan Bölge Planı kavramı ile uygulama arasında Ajans destek mekanizmaları ile geçiş sağlanmıştır.

2009 yılında Kalkınma Bakanlığı (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı) Müsteşarlık Olur'u ile yürürlüğe konulan Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzunda Ajansların destek mekanizmaları Doğrudan Faaliyet Desteği, Teknik Destek, Gündümlü Proje Desteği ve Mali Destek Programı şeklinde tanımlanmakta olup Ajans yıl bazında bu destek mekanizmalarının bir kısmı için temalar belirleyip destek programları oluşturmaktadır. Program kapsamında gerçekleştirilen projeler ile Bölge Planında idealize edilmiş hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, Ajansın yıllık Çalışma Programında yer alan diğer destekleyici toplantı, sempozyum, fuar vb. faaliyetlere katılım; bölgesel araştırma, tanıtım ve danışmanlık faaliyetleri de aynı amaca hizmet etmektedir. Bu kapsamda hazırlanan 2014-2023 Bölge Planı İlerleme Raporu, Ajansın 2009-2018 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu tüm projelerin ve faaliyetlerin Bölge Planında belirlenen hedef ve stratejiler ile uyumunu değerlendirmek üzere derlenmiştir. Söz konusu yıllar arasında gerçekleştirilen 755 proje ve Ajans faaliyetleri, konuları itibariyle Bölge Planında yer alan Gelişme Eksen, Hedef ve Stratejiler ile örtüştüğü alanlarda kategorize edilmiş; elde edilen gruplandırmaların sorgulanması sonucu proje bazlı dağılım tablo ve şekiller oluşturulmuştur. Ajans, bu çalışma ile desteklerin konusu, bütçe dağılımı ve yönelimi gibi konularda kendi iç değerlendirmesini gerçekleştirmiş olup desteklemede yetersiz kaldığı alanlara yönelmek için yeni yol haritaları geliştirebilme ve desteklemede yoğunlaştığı alanlarda doygunluk kapasitesini ölçebilme fırsatına ulaşmıştır. Çalışmanın belli periyodlar ile güncellenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi Ajans kurumsal belleğinin dinamik hale gelmesinde ve bir sonraki jenerasyon Bölge Planının hazırlanmasında besleyici olacaktır.

GİRİŞ

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakları etkin ve yerinde kullanarak yerel potansiyeli harekete geçirmek, Bölge'nin yatırım imkânlarını iç ve dış yatırımcılara tanıtmak suretiyle Bölge'de yapılacak yatırımlar ile ulusal kalkınma planı ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak Bölge'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirmek ve rekabet gücünü artırmak amaçları doğrultusunda çalışmalarını sürdüren Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA), 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesine dayanılarak 22 Kasım 2008 tarihli ve 27062 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

TRB2 Bölgesi (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) 2014-2023 Bölge Planı, TRB2 Bölgesi'nin mukayeseli üstün olduğu alanlarının geliştirilmesine yönelik belirlenen gelişme eksenleri ile hedeflere hangi stratejilerle müdahale edilmesi gerektiğinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmış temel politika belgesidir.

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı; “Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme”, “Yaşanabilir Mekânlar” ve “Güçlü Toplum” olmak üzere üç gelişme ekseninden oluşmaktadır.

“Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen” kapsamındaki stratejiler, Bölge'nin ekonomik yapısında tekrarlanan sorunların çözülüp üretim faktörlerinin ve kaynakların Bölge'nin mukayeseli üstünlüğünün bulunduğu alanlara aktarılmasını hedeflemektedir.

“Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksen” kapsamındaki stratejiler, sürdürülebilir çevre yönetiminin sağlanması, altyapı ve ulaşımın iyileştirilmesi, açık alanların mekânsal kalitelerinin dezavantajlı grupları da kapsayacak şekilde toplumun her kesimine hitap edecek düzeye yükseltilmesini hedeflemektedir.

“Güçlü Toplum Gelişme Eksen” kapsamındaki stratejiler, temel olarak sosyal uyumun sağlanmasını, sosyal ve beşeri sermayenin gelişmesini, her alanda fırsat eşitliğine ulaşılmasını, dezavantajlı kesimlerin ve ekonomik dönüşüm sonrasında kırdan kente göç eden nüfusun ekonomik ve sosyal hayata entegrasyonunun gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. Özellikle yapısal dönüşüm sonrasında bireylerin girişimcilik ve yenilikçilik kabiliyetlerinin geliştirilmesi, hayat boyu öğrenme programları sayesinde mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılması suretiyle kalifiye eleman arzının artırılması, ekonomik ve toplumsal örgütlenme düzeyinin yükseltilmesi de

yine Güçlü Toplum Gelişme Ekseninin önemli hedeflerindendir. Güçlü Toplum Gelişme Eksenini ekonomide meydana geleceği öngörülen yapısal dönüşümün sosyal ve kısmen ekonomik sonuçlarının insan odaklı olacak şekilde çözülmesi güdüsüyle hazırlanmış yol haritasıdır.

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'nı uygulama sürecinde yukarıda belirtilen gelişme eksenleri ve stratejilerine yönelik 15 Mali Destek Programı altında 265 proje, 71 Doğrudan Faaliyet Desteği Projesi (Fizibilite Desteği), 407 Teknik Destek Projesi, 6 GÜDÜMLÜ Proje ve 7 Cazibe Merkezleri Destekleme Projesi Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından uygulamıştır. Yıllar bazında Mali Destek Programı konuları aşağıdaki gibidir:

1. 2009 Yılı KOBİ Mali Destek Programı
2. 2010 Yılı KOBİ Mali Destek Programı
3. 2010 Yılı Model Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yaygınlaştırılması Mali Destek Programı
4. 2012 Yılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Özendirilmesi Mali Destek Programı
5. 2012 Yılı Hakkâri İlinde Meyve Ve Sebzeçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı
6. 2012 Yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı
7. 2013 Yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Mali Destek Programı
8. 2013 Yılı İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı
9. 2014 Yılı Güçlü Girişimcilik Mali Destek Programı
10. 2014 Yılı Hakkâri'de İnanç Turizmi Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Mali Destek Programı
11. 2015 Yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Mali Destek Programı
12. 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı
13. 2015 Yılı Küçük Girişimciliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı
14. 2018 Yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı
15. 2018 Yılı Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı

Bahse konu ilerleme raporu ile Ajansın 2010-2013 ve 2014-2023 Bölge Planlarında belirlenen hedef ve stratejilere yönelik gerçekleştirilen program, proje ve faaliyetlerin dağılım ve performans değerlendirmelerinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

GELİŞME EKSENİ 1 (GE1): EKONOMİK DÖNÜŞÜM ve BÜYÜME

Bölgesel çalışmalarda ya da il düzeyinde yapılan araştırmalarda TRB2 Bölgesi'nin ekonomik büyüme ve gelişme durumunun Bölge potansiyelinin oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Bölge'nin hayvancılık, bitkisel üretim gibi alanlarda geçimlik üretim yapması, Bölge dışına göçün fazla olması, eğitilmiş insan kaynağının Bölge dışına göç etmesi gibi pek çok faktör ekonomik dönüşümü zorunlu hale getirmektedir. Atıl kaynakların ekonomiye kazandırılması, doğal kaynaklara zarar vermeden etkin ve verimli kullanımı, katma değerli ürün üretilmesi, sınır ticareti potansiyelinin değerlendirilerek dış ticaretin geliştirilmesi gibi konularda faaliyetlerin bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

TRB2 Bölgesi'nin 2016 yılında toplam tarımsal üretim değeri yaklaşık 7,2 milyar TL olup bunun %65'i canlı hayvan, %16'sı bitkisel üretim ve %14'ü hayvansal ürünlerin değerinden oluşmaktadır. Bu istatistiklerden de anlaşılacağı üzere tarım sektöründe yaratılan değerin çok büyük bir kısmı canlı hayvan ve hayvansal ürünlerden sağlanmaktadır. Bitkisel üretim değerinin düşük olmasının sebebi Bölge'nin topografik ve iklim özellikleri dolayısıyla ürün çeşitliliğinin az olmasıdır. Bölge, hayvancılık, çayır ve mera alanlarının Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasından dolayı maliyetlerin düşürülmesi ve rekabetçiliğin artırılması hususunda yüksek potansiyel taşımaktadır. Bitkisel üretim alanlarının Türkiye ortalamasının altında olması ve büyükbaş-küçükbaş hayvan sayısının fazla olması yem bitkisi arzının yetersizlik riskini beraberinde getirmektedir. Bu yüzden, Bölge'nin yem bitkisi üretiminde kendi kendine yetebilmesi için yem bitkisi üretiminin bitkisel üretim içerisindeki payı hayvancılığın gelişimini destekleyecek şekilde artırılmalıdır.

İmalat sanayinde Bölge'nin rekabetçi olduğu sektörlerde üretim kalitesinin, ürün sayısının ve miktarının artırılması, katma değerin yükseltilmesi ve iç pazarın yanı sıra coğrafi yakınlığın olduğu ülkelere ihracatın artırılması gerekmektedir. Bölge'de imalat sanayi genellikle düşük ya da orta düşük teknoloji ürünlere dayanmakla birlikte istihdam sağlayan bir özelliğe sahiptir. Başta Bölge'de üretilen bitkisel ve hayvansal ürünlere dayalı gıda sanayi olmak üzere ham maddesi Bölge'den temin edilebilecek sektörlerde ilerleme kaydetmek daha kolay olacaktır. Son yıllarda teşviklerin de Bölge'ye gelmesi ile tekstil ve hazır giyim gibi alanların istihdama katkısı dikkat çekmektedir. Bölge'de yatırım altyapısının iyileştirilmesi konusunda son birkaç yılda önemli mesafe kat edilmiştir. Bitlis Organize Sanayi Bölgesinin (OSB) faal hale gelmesi, Erciş OSB'nin

1. Etap yapım çalışmalarına başlanması, Van OSB'nin 4. Etap altyapısının önemli ölçüde tamamlanması, Van ve Muş illerinde Tekstilkent kurulması, küçük sanayi sitelerinin (KSS) altyapı ihtiyaçlarının bir kısmının giderilmesi, Ortak Kullanım Atölyelerinin (ORTKA) kurulması ve yeni sanayi sitelerinin kurulacak olması yatırım için elzem olan uygun alan ihtiyacına yönelik atılmış kritik adımlardır. Bu sanayi alanlarında üretimin sürekliliğinin sağlanması ve fabrikaların atıl kalmaması hem üretim hem istihdam için oldukça önemlidir.

Enerji potansiyelinin ekonomiye kazandırılması için Bölge'de ciddi bir farkındalık oluşmaya başlamıştır. Başta güneş enerjisi olmak üzere pek çok alanda kamu yatırımlarının yanı sıra özel sektörden müteşebbislerin yatırıma yöneldiği görülmektedir. Üretilen enerjinin ekonomiye sağladığı katma değer ve istihdama da katkı sağladığı görülmüştür. Bu yatırımların maliyet azaltıcı özelliğinin yanında yatırımcı için önemli bir gelir kalemi olmaya aday olduğu söylenebilir. Sanayide faaliyet gösteren firmaların enerji maliyetlerine karşı bu tür yatırımlar yapmaları faaliyetlerinin devamlılığına katkı sağlayacaktır. Bölge'nin birçok yerinde mevcut bulunan jeotermal kaynakların ekonomiye kazandırılması, seracılık, elektrik üretimi gibi alanlarda kullanılması ile katma değerli hale getirilmeleri mümkündür. Bu kaynakların ekonomiye kazandırılması başta sağlık turizmi, ulaşım ve hayvancılık olmak üzere değişik sektörleri doğrudan ya da dolaylı olarak pozitif yönde etkileyecektir.

TRB2 Bölgesi İran ve Irak gibi önemli iki ülke ile kara sınırına sahiptir. Her iki ülke ile uzun yıllara dayanan ilişkilerin varlığı, ticaretin canlı olması, kültürel yakınlık gibi faktörler sınır ticaretinin artmasına katkı sağlayacaktır. Yeni sınır kapılarının fizibilite çalışmalarının hazırlanması ve açılması ile ticari ve turistik ilişkilerde artış yaşanacaktır. Başta kara ve demiryolu ağının genişlemesi ve niteliğinin artması ile Bölge'nin lojistik merkez haline gelmesi mümkündür. Van Çevre Yolu ve Van-Şırnak karayolunun yapılması ile kuzey-güney aksında canlılık yaşanacak, Habur Sınır Kapısı ile Esendere ve Gürbulak Sınır Kapıları arasında transit geçiş sağlanabilecektir.

Doğal ve tarihi değerlerin yoğun bir şekilde bulunduğu TRB2 Bölgesi'nde turizm, stratejik sektörlerden birisidir. Van Gölü, Erçek Gölü, Nemrut Gölü gibi su kaynaklarının yanı sıra Bitlis ve Ahlat'taki tarihi yapılar Bölgedeki birçok turistik değerden birkaçıdır. Bölge, su varlıklarının kirlenmesinin engellenmesi ve turizm amaçlı gerekli yatırımlarının gerçekleşmesi ile göl turizminde marka değeri haline gelebilir. Ayrıca restorasyon çalışmaları ile Bitlis Merkezi başta olmak üzere tüm Bölge'de yaşamış birçok medeniyete ait yapılar canlandırılıp turizme

kazandırılabilir. İnanç turizminin gelişmesi için yapılacak restorasyon ve altyapı çalışmaları ile reklam ve tanıtım faaliyetleri turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı kapsamında toplumsal refahın sağlanabilmesi adına Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Ekseninde belirlenen hedefler aşağıda yer almaktadır:

- **H1.** Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması,
- **H2.** Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması,
- **H3.** İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması,
- **H4.** Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması,
- **H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğin Artırılması,
- **H6.** Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması,
- **H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi,
- **H8.** Dış Ticaretin Geliştirilmesi,
- **H9.** Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi,
- **H10.** Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi,
- **H11.** Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması,
- **H12.** Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

Hedef 1: Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması

Strateji 1: Yem Bitkilerinde Çeşitliliğin ve Verimin Artırılması

Strateji kapsamında gerçekleştirilmiş bir Ajans faaliyeti bulunmamakla birlikte Havza Bazlı Tarımsal Üretimin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı (HBTÜG-SOP) kapsamında 2018-2019 yılları arasında Muş Ovasının yem çeşitliliği, potansiyeli ve verimliliğini ortaya koyan stratejik bir rapor hazırlanacak olup bu rapor Muş Ovası Master Planı'nda yer alacaktır.

Strateji 2: Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması ve Irk Islahının Yapılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi

Mali Destek Programı

Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi Stratejisi kapsamında 2010 yılında “*Model Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yaygınlaştırılması MDP*” uygulanmıştır. Program kapsamında TRB2 Bölgesi illerinde toplamda 32 adet büyükbaş hayvancılık işletmesi kurulmuştur. 1091 adet saf ırk damızlık gebe düve satın alımı gerçekleşmiştir. 28 adet işletme, hayvan kapasiteleri ile uyumlu yarı açık hayvan barınağı yapımı gerçekleşmiştir. 3 adet mevcut hayvan barınağının tadilatı yapılmıştır. 32 adet işletmede tam otomatik süt sağım ünitesi ve en az 2 ton kapasiteli süt soğutma tankı alımı gerçekleşmiştir. Ayrıca tüm işletmeler ihtiyaç dâhilinde hayvan yatakları, otomatik suluklar, kaşıma fırçaları, yem karma makineleri, buzağı kulübeleri, gübre temizleme sistemleri, su depoları, jeneratörler, yem kırma makineleri vb. çiftlik malzemeleri alımı yapılmıştır. Program kapsamında her bir proje için ya zootenist, veteriner hekim istihdamı ya da veterinerlik hizmet alımı gerçekleşmiştir. İşletmelerin kaba yem ihtiyacı için hayvan başına arazi sulu ise 3 dekar, kuru ise 5 dekar arazi şart konmuştur. Toplamda 7860 dekar arazide yonca, korunga, silajlık mısır, arpa ve çayır otu ekimi yapılmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2011 yılında Muş Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'ne ait “*Süt Toplama Merkezi Fizibilite Projesi*” uygulanmış olup fizibilite raporu hazırlanmıştır.

Strateji 4: Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2012 yılında Hakkâri ilinde “*Küçükbaş Hayvancılık Çalıştayı*” yapılmıştır. Çalıştay raporu hazırlanmış ve kitap basılmış olup çalıştaya ulusal bazda kamu, özel ve üniversitelerden ilgili sektör temsilcilerinden oluşan 65 kişi katılım sağlamıştır.

Raporlar

2013 yılında Van Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü’ne ait “*Van İli Süt Sektörü Hareket Planı Projesi*” uygulanmış olup 1 adet Süt Eylem Plan Raporu hazırlanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında Van ilinde Van Ticaret ve Sanayi Odası “*Hayvancılık İşletmelerinin Şehir Dışına Çıkarılması için Kümelenme Modeli Önerileri Projesi*” uygulanmıştır. Projeye ait Kümelenme Model Önerileri yayınlanmıştır.

2013 yılında Van ilinde Van Ticaret Borsası’na ait “*Canlı Hayvan Borsası Fizibilite Projesi*” uygulanmış olup fizibilite raporu yayınlanmıştır.

Teknik Destek

2015 yılında Van İli Başkale İlçesinde Başkale Belediyesi’ne ait “*ELBAK Otantik ve Organik Otluk Küp Peyniri Üretimi Fizibilite Projesi*” yapılmıştır. 6 kişi fizibilite çalışmasına katılmıştır.

HBTÜG SOP

2018 yılında Bitlis ilinde “*Doğu Anadolu Peynirleri Bitlis'te Buluşuyor*” adlı peynir fuarı düzenlenmiştir. Peynir Fuarına toplamda 32 peynir üreticisi katılmıştır. Bitlis YDO tarafından organize edilen fuara başta TRB2 Bölgesindeki peynir üreticileri olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesindeki peynir üreticileri katılım sağlamıştır.

Strateji 5: Kırsal Alanda Ekonomik Çeşitliliğin Sağlanması

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

DAKA ve Muş Tütün Üreticileri Birliği işbirliğinde Muş ilinde Tütün sektörüne ait sorunlar ve çözüm önerilerinin ve tütünün alternatif kullanım alanlarının masaya yatırıldığı “*Uluslararası Tütün Çalıştayı*” gerçekleştirilmiştir.

Mali Destek Programı

2015 yılında Küçük Girişimciliğin Desteklenmesi MDP kapsamında 4 adet kadın girişimcinin “*Arıcılık Projesi*” desteklenmiştir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında Van İli Gevaş İlçesinde Gevaş ilçesi Bal Üretici Birliği’ne ait “*Gevaş Organik Arıcılık Demonstrasyon merkezine Kavuşuyor Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılında Van İlinde S.S. Bostaniçi Kadın Destek Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi’ne ait “*Alternatif Tarım Ürünü olarak Çilek Üretiminin Denenmesi ve Bu Çalışmayla Kadın İstihdamı Oluşturmak Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Hizan ilçesi Bal Üretici Birliği’ne ait “*Hizan İlçesinin Arı Yetiştiriciliğinde Flora Potansiyelinin Belirlenmesi ve Hizan Karakovan Balının Karakterizasyonu Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Gevaş ilçesi Bal Üretici Birliği’ne ait “*Gevaş İlçesi Kafkas Irkı Ana Arı Üretimi Demonstrasyon Merkezi Projesi*” uygulanmıştır.

Teknik Destek

2014 yılında Muş Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü’ne ait “*ZOVESER’de Ovaya Şifa Kaynağı Projesi*” kapsamında arıcılık eğitimleri verilmiştir.

2016 yılında Van Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Birliği’ne ait “*Van İlinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretim Teknik ve Yöntemleri Eğitimi Projesi*” uygulanmıştır.

2017 yılında Gevaş ilçesi Bal Üretici Birliği’ne ait “*Arıcılık Eğitimleri Projesi*” Van İl’inde uygulanmıştır.

2018 yılında Bitlis ili Ahlat Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Uygulamalı Arıcılık Eğitimci Eğitimi Projesi*” uygulanmıştır.

HBTÜG SOP

Muş YDO ve Muş Alpaslan Üniversitesi işbirliği ile “*Muş ili Kaz Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi ve Markalaştırılması Faaliyeti*” gerçekleştirilmiştir.

2018 yılında “*Bitlis'te Mandacılık Tanıtım ve Katalog Çalışması*” yapılmıştır. Ayrıca Bitlis, Muş ve Hakkâri illeri manda yetiştiricilerinin katılım sağladığı Kocaeli'nin Kandıra ilçesindeki Buffa Mandıra işletmesine teknik gezi faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

Strateji 6: Meyveciliğin ve Sebzeciliğin Geliştirilmesi

Mali Destek Programı

2013-2015 yılları arasında “*Hakkâri ilinde Meyvecilik ve Sebzeciliğin Geliştirilmesi MDP*” uygulanmış olup TRB2 İllerinden Hakkâri Merkez, Yüksekova ve Şemdinli ilçelerinde toplamda 7 proje desteklenmiştir. Projeler kapsamında toplam 404 dekar alanda 15 adet Kapama Elma Bahçesi ile toplam 329 dekar alanda 16 adet Kapama Ceviz Bahçesi kurulmuştur. Kurulan Kapama Meyve Bahçeleri toplamda 22637 Mtül ihata ile çevrilmiştir. Kapama Meyve Bahçeleri için 56 adet çapa ve gübreleme makinesi alınmıştır. Toplamda 733 dekarlık Kapama Meyve Bahçesi alanına damlama sulama sistemi kurulmuştur. Bahçe sahiplerine uygulama süreci ve devam eden yılda danışmanlık hizmeti ile teorik ve pratik eğitimler verilmiştir. Program kapsamında teknik geziler düzenlenmiştir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında Adilcevaz Gıda, Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Adilcevaz İlçesi Aşılı Ceviz Fidan Sera Projesi*” uygulanmış olup eğitim amaçlı 1 dekar sera kurulmuştur.

2014 yılında Van ili Gevaş ilçesinde YYÜ Gevaş MYO'ya ait “*Polikarbon Örtülü Serada Fide ve Fidan Üretim Teknikleri ve Yaygınlaştırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2016 yılında Bitlis ilinde Mutki Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Genç Çiftçi Ailelere Yönelik Üretim Amaçlı Çilek Yetiştiriciliği Konusunda Eğitim ve Farkındalık Oluşturma Projesi*” uygulanmıştır. Proje sonunda 4 farklı alanda 1'er dekarlık çilek bahçeleri kurulmuş ve çilek yetiştiriciliği ile ilgili kitapçık hazırlanmıştır.

2016 yılında Van ili Çaldıran ilçesinde Van Gıda, Tarım Ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'ne ait “*Jeotermal Enerjili Teknolojik Demonstrasyon Serası Projesi*” ile 500m² alanda Demonstrasyon Serası kurulmuştur.

Teknik Destek

2014 yılında Van İli Erciş İlçesinde Erciş Gıda, Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Örtü Altı Ürün Yetiştiriciliği Eğitimi Projesi*” ile 20 kişiye eğitim verilmiştir.

2017 yılında Adilcevaz Belediyesi'ne ait “*Adilcevaz Ceviz Potansiyelinin Araştırılması, Üretimin Arttırılması ve Ceviz Ürünleri Üretim Tesisi Projelendirilmesi Eğitimi*” ile 50 kişiye eğitim verilmiştir.

Hedef 2: Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması

Strateji 1: Tarımda Etkin Sulama Yöntemlerinin Teşvik Edilmesi ve Altyapının İyileştirilmesi

Teknik Destek

2013 yılında Hakkâri ili Yüksekova İlçesinde Yüksekova Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Yüksekova'ya Bereket Sulama İle Geliyor Projesi*” ile tarımsal alanda sulama teknikleri eğitimine 47 kişi katılım sağlamıştır.

2015 yılında Bitlis ili Adilcevaz ilçesinde Adilcevaz Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü'ne ait “*Aygır Gölü Sulama Sisteminde Su Yönetimi Eğitimi Projesi*” ile 10 kişiye eğitim verilmiştir.

Strateji 2: Nadas Alanlarının Daraltılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Arazi Topplulaştırması ve Kullanım Planlarının Yapılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 4: Mera Islahının ve Amenajmanının Yapılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 5: Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Programlarının Hazırlanması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında S.S. Dibekli, Düzcealan, Bolalan, Yassıca Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'ne ait “*Sürdürülebilir Bir Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Kavar Havzası Deneyimi Projesi*” uygulanmıştır. Kavar Havzası örneğinden hareketle benzer koşullara sahip kırsal alanlarda kalkınma programı uygulayacak kurumlara yol göstermek amacıyla “*Kırsalda Umut Var*” adıyla kapsamlı bir yayın hazırlanmıştır.

Teknik Destek

2015 yılında Bitlis İli Tatvan İlçesinde S.S. Dibekli, Düzcealan, Bolalan, Yassıca Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'ne ait “*Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Projesi*” ile 111 kişiye Kırsal Kalkınma Eğitimi verilmiştir.

2015 yılında Hakkâri ilinde Hakkâri Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'ne ait “*Kırsal Yerel Kalkınma Uzmanlık Eğitim Projesi*” ile 30 kişiye eğitim verilmiştir.

Hedef 3: İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması

Strateji 1: Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi

Mali Destek Programları

KOBİ ve Girişimcilik Mali Destek Programları

TRB2 Bölgesi 2009-2010 Ön Bölgesel Gelişme Planı, TRB2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı ve TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı kapsamında belirlenen öncelikli sektörler için 2009-2016 yılları arasında aşağıda belirtilen 6 Mali Destek Programı uygulanmış olup programlarda destek verilen toplam proje sayısı 103, hibe tutarı 25,3 milyon TL, yatırım tutarı 55 milyon TL'dir.

- 2009 Yılı KOBİ Mali Destek Programı
- 2010 Yılı KOBİ Mali Destek Programı
- 2013 Yılı KOBİ İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı (İKMDP)
- 2014 Yılı Güçlü Girişimcilik Mali Destek Programı (GMDP)
- 2015 Yılı Küçük Girişimcilik Mali Destek Programı (KGMDP)
- 2015 Yılı Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı (RMDP)

Verilen hibeler neticesinde bu sektörlerde oluşan toplam istihdam 1.241 kişidir. Proje sahiplerinden 12 (%11,7) tanesi iflas etmiş ya da başka bölgeye göç etmiştir.

Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatında (NACE Kodu 23) desteklenen proje sayısı 18 olup 4,3 milyon TL hibe desteği, 9,85 TL yatırım tutarı, 166 istihdam gerçekleşmiştir (2 adet hazır beton santrali, 7 adet mermer kesimi, 1 adet beton blok üretimi, 1 adet briket üretimi, 4 adet parke taşı üretimi, 3 adet cam ürünleri üretim desteği).

Gıda ürünlerinin üretiminde (NACE Kodu 10) desteklenen proje sayısı 16 olup 3,4 milyon TL hibe desteği, 7,1 milyon TL yatırım tutarı, 133 istihdam gerçekleşmiştir (2 adet küp şeker, 3 adet süt ve süt ürünleri, 1 adet un, 2 adet pasta, 1 adet gofret, 1 adet cips, 2 adet lokum, 1 adet şekerleme, 1 adet hazır yufka, 1 adet sucuk, 1 adet meyve kurutma desteği).

Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatında (NACE Kodu 22), desteklenen proje sayısı 25 olup 7,9 milyon TL hibe desteği, 17 milyon TL yatırım tutarı, 213 istihdam gerçekleşmiştir (8 adet PVC, 1 adet plastik boru, 1 adet Polietilen Depo, 1 adet poşet, 4 adet EPS ısı yalıtımı, 1 adet EPS köpük tabak, 1 adet lastik kaplama, 1 adet plastik kova, 1 adet elektrik borusu, 1 adet sondaj borusu, 1 adet hortum, 1 adet diyalizator, 2 adet arter ven seti 1 adet atık su boruları üretimi).

Fabrikasyon metal ürünleri imalatında (makine ve teçhizat hariç) (NACE Kodu 25) desteklenen proje sayısı 10 olup 2,5 milyon TL hibe desteği, 5,6 TL yatırım tutarı, 110 istihdam gerçekleşmiştir (2 adet çelik kapı, 1 adet kalorifer kazanı, 2 adet tel-çivi, 2 adet prefabrik yapı, 1 adet havalandırma sistemleri, 1 adet torna tasfiye, 1 adet doğal gaz bağlantı elemanları üretim desteği).

Tekstil ve hazır giyim imalatı (NACE Kodu 13 ve 14) desteklenen proje sayısı 15 olup 3,9 milyon TL hibe desteği, 8,7 milyon TL yatırım tutarı, 506 istihdam gerçekleşmiştir.

Ağaç, ağaç ürünleri (NACE Kodu 16) imalatı ve Mobilya imalatı (NACE Kodu 31) desteklenen proje sayısı 19 olup 3,3 milyon TL hibe desteği, 6,9 milyon TL yatırım tutarı, 133 istihdam gerçekleşmiştir. Program bazlı bilgiler aşağıda yer almaktadır. Program bazlı gerçekleştirmeler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1: 2009 Yılı KOBİ MDP Gerçekleşmeleri

2009 KOBİ	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	10	6,3	2,6	124
10-Gıda ürünlerinin üretimi	5	2,5	1,1	52
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	8	2,3	1,0	65
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	2	1,4	0,6	43
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	2	1,5	0,4	52
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	5	1,9	0,9	27
Toplam	32	15,9	6,7	363
2009 KOBİ Toplam	65	29,0	12,4	643
Oran	49,2%	54,7%	53,9%	56,5%

Tablo 2:2010 Yılı KOBİ MDP Gerçekleşmeleri

2010 KOBİ	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4	1,9	0,8	37
10-Gıda ürünlerinin üretimi	3	2,0	0,9	38
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	8	3,6	1,6	72
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	2	1,7	0,6	39
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	1	0,5	0,2	40
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	7	2,9	1,4	56
Toplam	25	12,6	5,6	282
2010 KOBİ Toplam	40	18,6	8,5	408
Oran	62,5%	67,8%	66,7%	69,1%

Tablo 3:2013 Yılı KOBİ İKMDP (İktisadi Kalkınma MDP) Gerçekleşmeleri

2013 İKMDP	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	-	-	-	-
10-Gıda ürünlerinin üretimi	3	0,5	0,3	18
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	1	0,4	0,2	-
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	2	0,6	0,3	15
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	3	1,3	0,6	269
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	5	1,0	0,5	16
Toplam	14	3,9	1,9	318
2013 İKMDP Toplam	21	6,5	3,2	366
Oran	66,7%	59,1%	59,4%	86,9%

Tablo 4: 2014 Yılı GMDP (güçlü Girişimcilik MDP)Gerçekleşmeleri

2014 GMDP	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	2	1,3	0,6	-
10-Gıda ürünlerinin üretimi	1	0,5	0,2	-
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	3	7,7	3,6	53
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	2	1,2	0,6	11
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	3	4,5	2,2	132
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	1	0,5	0,2	25
Toplam	12	15,7	7,6	221
2014 GMDP Toplam	18	22,5	11,0	277
Oran	66,7%	69,8%	69,1%	79,8%

Tablo 5: 2015 Yılı KGMDP (Küçük Girişimcilik MDP) Gerçekleşmeleri

2015 KGMDP	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1	0,1	0,1	5
10-Gıda ürünlerinin üretimi	2	0,3	0,1	2
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	1	0,1	0,0	1
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	1	0,1	0,1	2
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	5	0,4	0,2	8
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	-	-	-	-
Toplam	10	1,0	0,5	18
2015 KGMDP Toplam	18	1,6	0,8	23
Oran	55,6%	59,7%	59,3%	78,3%

Tablo 6: 2015 Yılı RMDP (Rekabetçiliğin Geliştirilmesi MDP) Gerçekleşmeleri

2015 RMDP	Proje Sayısı	Bütçe (Milyon TL)	Hibe (Milyon TL)	İstihdam
23-Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	1	0,2	0,1	
10-Gıda ürünlerinin üretimi	2	1,4	0,7	3
22-Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	4	2,8	1,4	22
25-Fabrikasyon metal ürünleri imalatı	1	0,5	0,3	
13-14-Tekstil ve hazır giyim imalatı	1	0,5	0,3	5
16-31-Ağaç ürünleri ve Mobilya imalatı	1	0,5	0,3	9
Toplam	10	6,0	3,0	39
2015 RMDP Toplam	15	8,6	4,3	75
Oran	66,7%	70,0%	70,0%	52,0%

Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı (KÖAP03) kapsamında Muş'ta Tekstil Kent kurulmuştur. Sungu Beldesine 6 binanın yer aldığı toplam 6.000 m² kapalı olan Tekstil Kent yapılarak üretim faaliyetlerine başlanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2009-2016 yılları arasında “Öncelikli Yatırım Alanlarının Tespiti ve Fizibilitesi”, “Muş Tarım Alet ve Makine Üreticilerinin Yol Haritası-Fizibilite Raporu”, “Van’ın Sanayi Envanterinin Oluşturulması ve Fizibilite Çalışması” ve “Van’da Rekabetçi Mobilya Sektörünün Geliştirilmesi” projelerine rapor ve fizibiliteler hazırlanmak üzere destek verilmiştir.

Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)

Van'da Tekstil Kent Projesi hayata geçirilmiştir. Kurubaş bölgesinde I. ve II. Etap olmak üzere 569 da alan üzerinde Tekstil Kent kurulmuştur. 1. Etap üzerinde 32 adet fabrika binası yapılmıştır. Hâlihazırda 1.500’den fazla kişiye istihdam sağlanmaktadır. Birinci etabın tamamen faaliyete/üretime geçmesi ile 2500-3000 kişilik direkt istihdamın sağlanması hedeflenmektedir.

Güdümlü Proje Desteği (GPD)

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı tarafından maliyeti 5 milyon TL olan ve Ajansın 4,5 milyon TL’sini karşıladığı “Van Tekstil Kent 2. Etap Alanın Yatırımlara Hazır Hale Getirilmesi Projesi” uygulanmaktadır.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2009-2016 yılları arasında “Demir-Çelik Sanayi Sektörel Analiz Raporu (2010)”, “Mobilya Sanayi Sektörel Analiz Raporu (2010)”, “Tekstil Sanayi Sektörel Analiz Raporu (2010)”, “Süt ve Süt Ürünleri İmalatı Sektörel Analiz Raporu (2010)”, “Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı Sektörel Analiz Raporu (2010)” ve “TRB2 Bölgesi Sanayi Mevcut Durumu Sektör Raporu (2015)” hazırlanmıştır.

Strateji 2: Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi

Mali Destek Programları

KOBİ ve Girişimcilik Mali Destek Programları

Tarıma dayalı sanayide kümelenme ve organize bölgelerin kurulması yönünde Ajans mali destek faaliyetleri gerçekleşmemiştir. Birinci stratejide yer alan karşılaştırmalı üstünlüğe sahip sektörlerden biri olan gıda sanayi desteklerinin bu başlık için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Verilen destekler genel olarak bölgede üretimi gerçekleştiren hayvancılık ürünleri (et, süt vb.), şeker ve unlu mamuller üzerine olmuştur.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2009-2016 yılları arasında “*Muş Bitkisel Yağ Üretim Tesisi Yatırım Fizibilitesi*” ve “*Domates ve Salça Üretim Profili Raporu*” hazırlanmıştır.

Strateji 3: Ortak Kullanım Alanlarının Üretim İhtiyaçlarını ve Yatırım Taleplerini Karşılacak Düzeye Getirilmesi

Mali Destek Programları

Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programları

2012-2018 yılları arasında 4 adet küçük ölçekli altyapı mali destek programı uygulanmıştır. Söz konusu MDP’ler kapsamında 7’si bitmiş ve 6’sı devam eden toplamda 13 proje desteklenmiştir. Biten projelerin nihai gerçekleştirmeleri ve devam eden projelerin sözleşme tutarları dikkate alındığında Ajans tarafından sağlanan hibe 18,3 milyon TL ve yatırım tutarı 26,2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Program bazlı gerçekleştirmeler şu şekildedir:

- 2012 KÖAP kapsamında 4 proje desteği (2,6 milyon TL hibe, 3,7 milyon TL yatırım)
- 2013 KÖAP kapsamında 2 proje desteği (1,3 milyon TL hibe, 1,8 milyon TL yatırım)
- 2015 KÖAP kapsamında 2 proje desteği (6,3 milyon TL hibe, 4,4 milyon TL yatırım)
- 2018 KÖAP kapsamında 5 proje desteği (10 milyon TL hibe, 14,3 milyon TL yatırım)

Tablo 7: Ajans Tarafından Sağlanan Altyapı Desteği

Başvuru Sahibi	Proje Uygulama Yeri	KÖA P Yılı	Sözleşme Bütçesi (TL)	Sözleşme Hibe Tutarı (TL)	Nihai Hibe (TL)	Nihai Bütçe (TL)
Güroymak Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	Güroymak KSS	2012	400.000	280.000	261.550	373.643
Van Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü	Van OSB	2012	2.257.692	1.580.385	1.578.153	2.254.504
Yüksekova Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi Başkanlığı	Yüksekova KSS	2012	677.355	474.149	411.343	587.632
Sınırlı Sorumlu Muş Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	Muş KSS	2012	502.529	342.000	339.348	498.632
Gürpınar Belediye Başkanlığı	Gürpınar	2013	1.196.650	837.655	837.647	1.196.638
Muş İl Özel İdaresi	Muş Tekel Depoları	2013	651.483	456.038	431.563	616.519
Muş İl Özel İdaresi	Muş Tekstil Kent-Sungu	2015	4.846.947	3.375.000	3.375.000	4.846.947
Şemdinli Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	Şemdinli KSS	2015	1.484.038	1.038.827	Devam Ediyor	Devam Ediyor
S.S. Bulanık İki Nolu Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	Bulanık KSS	2018	858.700	644.025	Devam Ediyor	Devam Ediyor
Muş Organize Sanayi Bölgesi	Muş OSB	2018	2.350.424	1.762.818	Devam Ediyor	Devam Ediyor
Bitlis Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü	Bitlis OSB	2018	4.258.000	3.193.500	Devam Ediyor	Devam Ediyor
Van Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü	Van OSB	2018	5.401.802	3.305.639	Devam Ediyor	Devam Ediyor
Şemdinli Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	Şemdinli KSS	2018	1.458.691	1.094.018	Devam Ediyor	Devam Ediyor
Toplam			26.344.312	18.384.054	-	-

Altyapı projelerinde performans göstergelerinin çeşitlilik gösterdiği ve ortak bir havuzda göstergeleri birleştirmenin kolay olmadığı görülmektedir. Bölge’de yer alan OSB ve KSS gibi sanayi alanlarının yeni kuruldukları için altyapı temel gereksinimleri yakın tarihte Ajans desteği ile sağlanmıştır. Aşağıdaki tabloda yer aldığı şekliyle yol, su, doğal gaz, kanalizasyon gibi en temel ihtiyaçlara yönelik projeler hayata geçirilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan ilk 7 sütundaki projeler tamamlanmış olup diğer 6 projenin uygulaması devam etmektedir.

Tablo 8: Altyapı Programlarının Performans Göstergeleri

Proje Uygulama Yeri	Güroy mak KSS	Van OSB	Yüksekova KSS	Muş KSS	Gürpınar	Muş Tekel Depoları	Muş Tekstil Kent	Şemdinli KSS	Bulanık KSS	Muş OSB	Bitlis OSB	Van OSB	Şemdinli KSS	Toplam
Doğal Gaz Boru Hattı Uzunluğu (km)		10,3												10,3
Kurulan ortak hizmet veya ticaret alanının yüzölçümü (m ²)	600		16000											16.600
Proje kapsamında çekilen ya da iyileştirilen elektrik dağıtım hattı uzunluğu (m)			2900											2.900
Endüstri Bölgesi Kullanım Alanı (m ²)							6000	10000					10000	26.000
Atık Su Boru Hattı Uzunluğu (km)								1,5						1,5
Kurulan/Geliştirilen Ortak Kullanım Alanından Faydalanan Kurum/Kuruluş/İşletme Sayısı								75						75
Kurulan ortak kullanım atölyesinden faydalanan firma sayısı	77		100											177
Atık Su Arıtım Kapasitesi (m ³)										600			500	1.100
Atık Su Arıtma Tesisi Sayısı										1			1	2
Kurulan Isı Merkezi Binası						1								1
İnşa Edilen Yol Uzunluğu (km)												7,22		7,22
Düzenlenen veya Rehabilit Edilen Çevre Alanı Büyüklüğü(m ²)								8252	62150	1500	560000			631.902
Yenilenebilir Enerji Kaynaklı Elektrik Üretim Kapasitesi (MW/h)										0,2				0,2
Proje kapsamında yeni inşa edilen kanalizasyon ve/veya yağmur suyu toplama hattı uzunluğu (m)			2600	1000										3.600

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2010 yılında “*Van İŞGEM Büyüyor Projesi*” , 2012 yılında “*Van OSB Genişliyor Projesi*”, 2014 yılında “*Hakkâri İş Geliştirme Merkezi Altyapı ve Fizibilite Projesi*”, 2015 yılında “*Tekstilkent Teknik Altyapısının Hazırlanması Projesi (Muş OSB)*” uygulanmış olup hazırlanan fizibilite raporları neticesinde proje sahipleri, ulusal ya da uluslararası fonlar bularak yatırımlarını hayata geçirme imkânı bulmuştur.

Güdümlü Proje Desteği

2017 yılında Muş Endüstri Meslek Lisesi'ne ait 2.755.000 TL bütçeli (hibe tutarı 2.479.500 TL) “*Muş TARMİSS Ortak Kullanım Atölyesi Güdümlü Projesi*” uygulanmaya başlanmıştır.

Yatırım, İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı tarafından maliyeti 5 milyon TL olan ve Ajansın 4,5 milyon TL’sini karşıladığı “*Van Tekstilkent 2. Etap Alanın Yatırımlara Hazır Hale Getirilmesi Projesi*” desteklenmektedir.

Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)

Van'da Tekstilkent Projesi hayata geçirilmiştir.

Dış Fonlar

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın yürüttüğü Rekabetçi Sektörler Programı kapsamında Ajans’a ait “*TRB2 Bölgesinde Ortak Kullanım Atölyelerinin Kurulması Projesi*” ile Bitlis'te (OSB-metal), Muş'ta (OSB-metal ve otomotiv) ve Erciş'te (KSS-metal, otomotiv ve ahşap) ortak kullanım atölyelerinin kurulması sağlanacaktır.

Strateji 4: Finansal Araçların ve Tasarrufların Yatırım Amaçlı Kullanımının Arttırılması

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2013 yılında özel sektör temsilcileri, merkezi ve yerel düzeydeki banka temsilcileri ile kamu temsilcilerinin katılımıyla “*TRB2 Bölgesi Kredi Modelleri Geliştirme Çalıştayı*” gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda Bölge’de finansmana erişim sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Çalıştay sonrasında “*TRB2 Bölgesi Kredi Modelleri Geliştirme Çalıştay Raporu*” hazırlanmıştır.

Raporlar

2013 yılında gerçekleştirilen “*TRB2 Bölgesi Kredi Modelleri Geliştirme Çalıştayı*” sonrasında “*TRB2 Bölgesi Kredi Modelleri Geliştirme Çalıştay Raporu*” hazırlanmıştır.

Strateji 5: KOBİ, STK ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2009-2016 yılları arası yılda iki defa, 2016 sonrasında ise yılda bir defa gerçekleştirilen Kalkınma Kurulu toplantıları ile özel sektör, STK ve kamu kurumları bir araya getirilmiş; Bölge’nin sorunları ve çözüm önerileri ile ilgili fikir alışverişi sağlanmıştır.

Hedef 4: Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması

Strateji 1: Maden Türlerine Uygun Zenginleştirme Tesislerinin Kurulması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 2: Öne Çıkan Madenler için Ar-Ge ve Fizibilite Çalışmalarının Yapılması

Raporlar

Ajansın faaliyet gösterdiği illerdeki maden potansiyeli, ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaştırmalar ile “*TRB2 Bölgesi Madencilik Sektör Raporu*” olarak Ajans personeli tarafından hazırlanmıştır.

Strateji 3: Maden Potansiyelinin Tespitine Yönelik Çalışmaların Yapılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 5: Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması

Strateji 1: Madencilğe Dayalı İhtisas OSB'lerin Kurulması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 6: Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması

Strateji 1: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Sağlanması

Mali Destek Programları

2012 Yılı Yenilenebilir Enerji Kaynakları Kullanımın Özendirilmesi Mali Destek Programı
Ajans'ın uyguladığı mali destek programında rüzgâr enerjisi projeleri destek almaya hak kazansa da proje sahiplerinin talebi ile sözleşmeleri feshedilmiştir. Program kapsamında 5 projeye sağlanan destek tutarı 2,8 milyon TL olup toplam yatırım tutarı 5 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Program sonunda 1.360 kWh kurulu güce sahip enerji santralleri kurulmuştur. Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Muş Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Müdürlüğü kurulan santralleri elektrik üretiminin yanı sıra eğitim amaçlı da kullanılmaktadırlar. Program kapsamında projelerini tamamlayan Adilcevaz Belediyesi, Van İl Özel İdaresi (YİKOB) ve Çatak Belediyesi yenilenebilir enerji üretiminden gelir elde etmektedirler.

2014 Yılı Güçlü Girişimcilik Mali Destek Programı

Akaydın Tekstil Sanayi Ticaret Limited Şirketi 100 kWh GES kurmuştur.

2018 Yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı (KÖAP)

Mali Destek Programı

Muş Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü 2018 KÖAP kapsamında sunduğu proje ile 200 kWh kurulu güce sahip güneş enerjisi santrali (GES) kuracağını belirtmiştir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında Muş İlinde “*Jeotermal Alan Fizibilite Çalışması Projesi*” ile 2016 yılında Van'da “*Jeotermal Enerjili Teknolojik Demonstrasyon Serası Projesi*” uygulanmıştır. Projelerin toplam destek tutarı 149,8 bin TL, yatırım tutarı 181,8 bin TL'dir.

Teknik Destek

2014 yılında Van ilinde 15.000 TL destek değerinde “*Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Fizibilite Çalışması Projesi*” ve 2017 yılında Ahlat ilçesinde 12.355 TL değerinde “*Güneş Enerjisi Yatırım Dosyası Hazırlama Eğitimi Projesi*” uygulanmıştır.

Doğrudan Finansman

Ajans, Akdamar Adasına 2011 yılında 19,6 KWp kapasiteli Solar PV Projesini hayata geçirerek Bölge’de güneş enerjisi yatırımları için öncü bir rol oynamıştır.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2009-2017 yılları arasında “*Güneş Enerjisi Sektörel Analiz Raporu (2010)*”, “*Hidroelektrik Enerji Sektörel Analiz Raporu (2010)*”, “*Güneş Enerjisi PV Sistemleri Fizibilite Çalışması (2010)*”, “*Van İlinin Güneş Enerjisi Potansiyeli ve Ekonomik Değer Analizi Araştırma Raporu (2011)*”, “*Mikro HES Sektör Raporu*” ve “*Muş İli Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı Fizibilite Raporu (2017)*” hazırlanmıştır.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2011 yılında Van ilinde “*1. Güneş Enerjisi Sempozyumu*”; 2012 yılında “*Tuşba Yenilenebilir Enerji Sempozyumu*”; 2013 yılında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde “*Yenilenebilir Enerji Sempozyumu-3*”; 2014 yılında TURSEFF(Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı) işbirliği ile VANTSO’da “*Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Projelerinin Finansmanı Bilgilendirme Toplantısı*” düzenlenmiştir.

Strateji 2: Enerji Altyapısının İyileştirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Enerji Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 4: Enerji Verimliliğinin Artırılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 5: Elektromekanik Sanayinin Gelişmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 7: Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi

Strateji 1: Lojistik için Önem Arz Eden Modların Altyapısının Geliştirilmesi

Raporlar

2015 yılında TRB2 Bölgesi Ulaşım ve Lojistik Mevcut Durum Raporu hazırlanmıştır. Van Lojistik Merkezi Fizibilitesinin hazırlıkları devam etmektedir.

Hedef 8: Dış Ticaretin Geliştirilmesi

Strateji 1: İhracata Yönelik İmalatın Geliştirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında doğrudan bir finansal destek faaliyeti bulunmamasıyla birlikte 2009 KOBİ, 2010 KOBİ ve İKMDP kapsamında destek alan firmaların çarpan etkisi sonucu %15,4'ü Ajans desteği sonrası ihracatlarını artırmıştır. İhracat yapılan ülkelerin başında Irak, İran, Almanya ve İtalya gelmektedir. İhracata başlayan firmaların %60'ı karşılaştırmalı üstünlüğe sahip sektörler tekstil, fabrikasyon metal ürünleri, plastik, diğer metalik mineraller) içerisinde yer almaktadır.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2011 yılında “*Muş İmalat Sektöründe İhracat Girişimi Raporu*” ve “*Muş Mobilya ve Tekstil Sektörlerinde İhracat Girişimi Raporu*” hazırlanmıştır.

Ajans'ta İran Masasının hazırlıklarına devam ettiği rapor, sektörel olarak ihracatın gözden geçirilmesi ve yeni politikaların belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Strateji 2: Dış Ticaret Hacminin Artırılması için Sınır Kapılarının Etkin Kullanımının Sağlanması

Teknik Destek

2016 yılında Van TSO'ya ait "*Van Sınır Ticareti İle Büyüyor Projesi*" ile Ticaret ve Sanayi Odası üyelerine eğitim verilmiştir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında “Çilli Sınır Ticaret Merkezi Fizibilite Çalışması” tamamlanarak fizibilite raporu hazırlanmıştır. 2012 yılında “Derecik ve Üzümlü Sınır Kapılarının Altyapı Araştırmaları Projesi” desteklenmiştir.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2011-2015 yılları arasında “Sınır Ticareti Raporu (2011)”, “Gelincik-Guzereş Sınır Ticaret Merkezi Raporu (2012)” ve “Türkiye-İran Sınır Ticareti İşbirliği ile Van İlinde Sınır Ticareti Potansiyelinin Arttırılması Listesi(2013)” hazırlanmıştır.

Strateji 3: Sınır Ötesi Ticaret İşbirliğinin Geliştirilmesi

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

İran ile ilişkilerin geliştirilmesi adına Ajans bünyesinde kurulan İran Masası ile kapsamlı bir rapor hazırlanması ve İranlı turistlere yönelik Van’da Danışma Ofisinin kurulması gibi faaliyetler ticaret alanında işbirliğine olumlu olarak yansımaktadır. 2018 yılında ticaret ilişkilerinin geliştirilebileceği İran’ın Maku, Aras Serbest Bölgeleri, Kirmanşah ve Urumiye kentleri ziyaret edilmiştir. 2018 yılında Ajans İran Masası koordinasyonunda düzenlenen “9. Van Turizm ve Seyahat Fuarına” katılan İranlı turizmciler ile Vanlı turizm sektörü temsilcilerinin Van’da yaptığı toplantı ile işbirliğinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2011 yılında “Muş İmalat Sektörünün İhracata Hazırlanması Projesi” kapsamında Hollanda ve Almanya’ya gerçekleştirilen çalışma ziyareti kapsamında örnek uygulamalar incelenmiştir. Agritechnic 2011 Fair Uluslararası Tarım Makinaları Fuarı için Almanya’yı ziyaret eden katılımcılar ihracat potansiyelini değerlendirmiştir.

2017 yılında TRB2 Bölgesi’nde bulunan tekstil sektörü temsilcilerinin İran’ı ziyaret ederek firma ve kurum ziyaretlerinde bulunmalarına Ajans tarafından destek sağlanmıştır.

Strateji 4: Sınır Ticaretinin TRB2 Bölgesi'nin Temel Tüketim ve Üretim İhtiyaçlarını Karşılacak Şekilde Yeniden Düzenlenmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 9: Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi

Strateji 1: Ar-Ge ve Yenilik Konularında Farkındalığın Artırılması

Mali Destek Programları

2013-2015 yılları arasındaki KOBİ Mali Destek Programları kapsamında Ar-Ge projelerine 1.675.380 TL harcama yapılmıştır.

2014 Yılı Güçlü Girişimcilik Mali Destek Programı kapsamında 1.589.700 TL değerindeki Ar-Ge yatırımının 1.540.000 TL’si Osca Sağlık firmasının "*Tanı Amaçlı Laboratuvar Kit Üretimi*" projesi kapsamında gerçekteşmiştir.

2013 Yılı KOBİ İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı kapsamında 35.680 TL Ar-Ge yatırımı yapılmıştır.

2015 Yılı Küçük Girişimcilik Mali Destek Programı kapsamında 50.000 TL Ar-Ge yatırımı yapılmıştır.

Teknik Destek

2017 yılında Van Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne ait "*Sağlıkta Ar-Ge ve İnovasyon Eğitimi Projesi*" ile 37 personele eğitim verilmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2013 yılında düzenlenen "*İnovasyon Türkiye 2013-Yenilikçi Teknolojiler ve Çözümler Fuarı*"na katılım sağlanmıştır.

2018 yılında Van İlinde Ortadoğu Expo Fuar ve Kongre Merkezinde Van ve Urmiye kentlerindeki üniversite ve teknik liselerin çalışmalarını sergiledikleri "*Uluslararası Türkiye İran Ar-Ge ve İnovasyon Fuarı*"na katılım sağlanmıştır.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2014-2015 yılları arasında "*TRB2 Bölgesi Yaşam Bilimleri ve Sağlık Teknolojileri Merkezi Fizibilitesi (2014)*" ve "*TRB2 Bölgesi Ar-Ge, Yenilik ve Girişimcilik Mevcut Destekler Mevcut Durumu (2015)*" hazırlanmıştır.

Strateji 2: Ar-Ge ve Yenilik Konularında Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında “*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Teknokent Stratejik Planı 2015-2020 Projesi*” uygulanmıştır.

Strateji 3: Yerel Ürünlerin Tescillerinin Sağlanması ve Markalaşma Bilincinin Yükseltilmesi ile Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

Ajans Personeli Ajans kurulduğundan beri muhtelif zamanlarda patent ve coğrafi işaretlerin tespiti ve eğitim çalışmalarına (*Ulusal Coğrafi İşaret Strateji Belgesi Çalıştayı, 1.Ulusal Coğrafi İşaretler Buluşması, Hakkâri ili Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Farkındalık Seminerleri, Uluslararası Coğrafi İşaretler Semineri* vb.) katılım sağlamıştır.

Coğrafi İşaret Tescili

2017 yılında HAKAPAD (Hakkâri Aşçı Pastacılar Derneği) ile işbirliği sonucu Hakkâri’ye ait yöresel Kırıs, Doğaba ve Doleme yemeklerinin Coğrafi İşaret Tescili alınmıştır.

Teknik Destek

2017 yılında “*Adilcevaz Ceviz Reçeli Coğrafi İşaretleme ve Tanıtım Projesi*” uygulanmıştır.

Strateji 4: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2018 yılında Ankara’da Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından düzenlenen “*Türkiye Kamu-Üniversite Sanayi İşbirliği Platformu (KÜSİP) Tanıtım Toplantısı*”na katılım sağlanmıştır.

2016 yılında Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği (KÜSİ) stratejisi kapsamında Yüksekova’da süt ve süt ürünleri üretimi yapan işletmeler ziyaret edilmiştir.

2016-2018 yılları arasında Van OSB’de 4 firma ve Van OSB dışında 1 firmaya teknik ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Hedef 10: Girişimcilik Kùltürünün Geliştirilmesi

Strateji 1: Girişimciliğin Özendirilmesi İçin Farkındalık Çalışmalarının Yürütülmesi

Teknik Destek

2013-2018 yılları arasında 857 kişinin faydalandığı 16 tane “*Girişimcilik Eğitimi Projesi*” uygulanmış olup KOSGEB ile Ajans arasında imzalanan protokole göre eğitimler gerçekleştirilmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2014 yılında Bitlis İşKUR il Müdürlüğü ile beraber “*3.Kariyer ve Girişimcilik Günleri*” düzenlenmiştir. 2014 yılında Hakkâri Valiliği, İşKUR ve Çizgi Dışı Girişim işbirliğiyle “*Girişimcilik Paneli ve Kariyer Günleri*” gerçekleştirilmiştir.

Strateji 2: Girişimcilik Destek Mekanizmalarının Geliştirilmesi

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında “*Hakkâri İş Geliştirme Merkezi Altyapı ve Fizibilite Projesi*” desteklenmiştir.

Mali Destek Programları

2015 yılında uygulanmaya başlanan Küçük Girişimciliğin Geliştirilmesi Mali Destek Programı kapsamında 18 projeye 769 bin TL hibe desteği sağlanmıştır. PVC üretiminden arıcılığa, gelinlik üretiminden hazır yufka üretimine kadar farklı sektörlerde destek alan çoğu kadın ve genç girişimcinin yer aldığı bu program, küçük ölçekli hibe ya da kredi mekanizmalarının örnek bir uygulaması olarak gösterilebilir.

Hedef 11: Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması

Strateji 1: Bölge'nin Turizm Potansiyellerinin Geliştirilmesi Yoluyla Turizm Faaliyetlerinin Bütün Yıla Yayılmasının Sağlanması

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2014 yılında “*Van İli Kültür ve Turizm Konseyinin Oluşturulması Toplantısı*” gerçekleştirilmiştir.

Mali Destek Programları

2010 Yılı KOBİ Mali Destek Programı kapsamında 4 projeye toplamda 738.863,36 TL hibe desteği sağlanmıştır.

2013 Yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında 4 projeye toplamda 3.043.970,68 TL hibe desteği sağlanmıştır.

2014 Yılı Hakkâri’de İnanç Turizmi Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında 1 projeye toplamda 3.997.000 TL hibe desteği sağlanmıştır.

2015 Yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında 2 projeye toplamda 1.453.714,20 TL hibe desteği sağlanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında Cilo Dağcılık ve Doğa Sporları Kulübü Derneği’ne ait “*Hakkâri Doğa Sporları Rotaları Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılında Muş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne ait “*Malazgirt Zafer Anıtının Turizme Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2016 yılında Van İli Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği’ne ait “*Sağlık Turizmi: Van Destinasyonu Projesi*” uygulanmıştır.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2013 yılında Ajans ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin (YYÜ) koordinasyonunda “*Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştayı*” düzenlenmiştir.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2014 yılında “*Festivaller Kataloğu*” hazırlanmıştır.

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2013 yılında “*Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştay Raporu*” hazırlanmıştır.

Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)

“*Tuşba Fuar ve Kongre Merkezi Projesi*” kapsamında 54.000m² alan üzerinde toplam 15.500m² kapalı alan kurulumu, 19.474.000 TL bütçe ile gerçekleştirilmiştir.

2012 yılında temeli atılıp inşaatı 2015 yılında tamamlanan “*Urartu Müzesi Projesi*” kapsamında 54.000m² alan üzerinde 13.000m² kapalı alan kurulumu, 21.839.783 TL bütçe ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki en büyük müzelerden birisi olan müze, 100.000 eser sergileme kapasitesine sahip olup yıllık 1.500.000 turiste ev sahipliği yapacak korunaklı bir mekân olarak tasarlanmıştır.

“*Abalı Kayak Tesisi Projesi*” kapsamında kayak pisti ve telesiyej kurulumu 4.874.420,00 TL bütçe ile gerçekleştirilmiştir.

Strateji 2: Bölgesel Tabanlı Bir Pazarlama Programının Tanıtılması Yoluyla Bölge'ye Olan Talebin Artırılması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2012 yılında Ahlat Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği'ne ait “*Ahlat Şehir Rehberi Projesi*” uygulanmıştır.

Teknik Destek

2017 yılında Van Gölü Havzası Turizm Derneği'ne (VAHATUDER) ait “*Farsça ve Türkçe Web Sitesi Projesi*” uygulanmıştır.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2014 yılında Ajans ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin (YYÜ) koordinasyonunda “*Van İl Kültür ve Turizm Konseyi*” düzenlenmiştir.

2015 yılında Ajans ve DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı koordinasyonunda “*Urartu Kültür Koridoru Projesi Çalıştayı*” gerçekleştirilmiştir.

2018 yılında Ajans ve DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı koordinasyonunda “*Urartu Rotası Projesi*” gerçekleştirilmiştir.

Raporlar

Ajans personeli ve hizmet alımı yoluyla 2014 yılında “*Turizm Marka Kent Stratejik Kalkınma Planı*” hazırlanmıştır.

Hedef 12: Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

Strateji 1: Van Gölü Kıyısında Bulunan Kamu Kurum Binalarının Modernizasyonlarının Tamamlanarak Turistik Amaçlı Kullanıma Dönüştürülmeleri ve Tesis Sayısının Artırılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 2: Göl Kenarında Bulunan Sanayi İşletmelerine Gölde Uzak Yerler Tahsis Edilerek Kıyıda Tahliyelerinin Sağlanması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Göl Ulaşımının Daha Etkin Bir Hale Getirilmesi, Gölde Turistik Amaçlı Turların Düzenlenmesi

Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)

“*Van Gölü İnci Tur Gemi Alımı Projesi*” kapsamında turistik gezi amacı ile kullanılmak üzere 2 adet feribotun temini 2.672.000 TL bütçe ile gerçekleştirilmiştir. Van İl Özel İdaresi tarafından işletilen feribotlar, Van Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir.

Değerlendirme

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları kapsamında Bölge'nin ekonomik yapısını güçlendirici faaliyetler ile bu faaliyetlerde yer alacak beşeri sermayenin gelişimine yönelik destek çalışmaları ve Bölge insanının yaşam standartlarını yükseltecek mekânsal uygulama faaliyetleri, Bölge'nin sosyo-ekonomik ve mekânsal refahının artırılması adına tasarlanmıştır. Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen (GE1) hedef ve stratejilerinin uygulamaya geçirilmesi ile rekabet edebilirlikte katma değer ve istihdam artışı amaçlanmaktadır. Ajans, kurulduğu 2009 yılından itibaren 2018 yılına kadar destek programlarını, çalışmalarını, faaliyetlerini ve işbirliği halinde olan girişimlerini bu amaca uygun olarak gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı İlerleme Raporu, Ajansın gerçekleştirdiği faaliyetlerin yukarıda bahsi geçen amaç ile uyumunu ölçmeyi sağlayacak bir çalışmadır. Bu bağlamda GE1 dâhilindeki hedef ve stratejilerin destek türlerine göre proje sayısı, sözleşme bütçesi ve hibesi verileri incelenmiş olup aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş ve sonuçların yorumu yapılmıştır.

Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen (GE1) kapsamında 12 hedef ve 41 strateji yer almakta olup destek türlerinden yararlanan hedef (H) ve stratejiler (S) ile yararlandıkları destek türüne¹ göre proje sayıları aşağıda belirtilmiştir.

H1. Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması (43 MDP, 12 DFD-15.371.032 TL)

- S1.** Yem Bitkilerinde Çeşitliliğin ve Verimin Artırılması
- S2.** Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması ve Irk Islahının Yapılması
- S3.** Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi (32 MDP-12.336.863 TL)
- S4.** Küçükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesi (1 DFD-69.975 TL)
- S5.** Kırsal Alanda Ekonomik Çeşitliliğin Sağlanması (4 MDP, 5 DFD-656.538 TL)
- S6.** Meyvecilik ve Sebzeçiliğin Geliştirilmesi (7 MDP, 4 DFD-2.184.996 TL)

H2. Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması

- S1.** Tarımda Etkin Sulama Yöntemlerinin Teşvik Edilmesi ve Altyapının İyileştirilmesi
- S2.** Nadas Alanlarının Daraltılması
- S3.** Arazi Toplulaştırması ve Kullanım Planlarının Yapılması
- S4.** Mera Islahının ve Amenajmanının Yapılması

¹ Mali Destek Programı-MDP, Doğrudan Faaliyet Desteği-DFD değişen adı ile Fizibilite Desteği-FD, Teknik Destek-TD, GÜDÜMLÜ Proje Desteği-GPD, Cazibe Merkezleri Destekleme Programı-CMDP

S5. Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Programlarının Hazırlanması (2 DFD-90.700 TL)

H3. İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması (1 CMDP, 1 GPD, 11 DFD, 152 MDP-158.676.621 TL)

S1. Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi (1 CMDP, 1 GPD, 3 DFD, 83 MDP- 101.934.571 TL)

S2. Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi (18 MDP-9.199.428 TL)

S3. Ortak Kullanım Alanlarının Üretim İhtiyaçlarını ve Yatırım Taleplerini Karşılacak Düzeye Getirilmesi (13 MDP, 6 DFD-27.217.558 TL)

S4. Finansal Araçların ve Tasarrufların Yatırım Amaçlı Kullanımının Arttırılması (2 MDP-1.081.845 TL)

S5. KOBİ, STK ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi (1 DFD-53.500 TL)

H4. Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması

S1. Maden Türlerine Uygun Zenginleştirme Tesislerinin Kurulması

S2. Öne Çıkan Madenler için Ar-Ge ve Fizibilite Çalışmalarının Yapılması

S3. Maden Potansiyelinin Tespitine Yönelik Çalışmaların Yapılması

H5. Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğin Artırılması

S1. Madencilğe Dayalı İhtisas OSB'lerin Kurulması

H6. Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması (5 MDP, 3 DFD – 5.574.216 TL)

S1. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Sağlanması (5 MDP, 1 DFD-5.417.566 TL)

S2. Enerji Altyapısının İyileştirilmesi

S3. Enerji Kaynaklarının Tespiti ve Değerlendirilmesi (2 DFD-156.650 TL)

S4. Enerji Verimliliğinin Artırılması

S5. Elektromekanik Sanayinin Gelişmesi

H7. Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi

S1. Lojistik için Önem Arz Eden Modların Altyapısının Geliştirilmesi

H8. Dış Ticaretin Geliştirilmesi (2 DFD-87.500 TL)

S1. İhracata Yönelik İmalatın Geliştirilmesi

S2. Dış Ticaret Hacminin Artırılması için Sınır Kapılarının Etkin Kullanımının Sağlanması
(2 DFD-**87.500 TL**)

S3. Sınır Ötesi Ticaret İşbirliğinin Geliştirilmesi

S4. Sınır Ticaretinin TRB2 Bölgesi'nin Temel Tüketim ve Üretim İhtiyaçlarını Karşılacak Şekilde Yeniden Düzenlenmesi

H9. Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi (3 DFD – 193.372 TL)

S1. Ar-Ge ve Yenilik Konularında Farkındalığın Artırılması (1 DFD-**57.250 TL**)

S2. Ar-Ge ve Yenilik Konularında Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

S3. Yerel Ürünlerin Tescillerinin Sağlanması ve Markalaşma Bilincinin Yükseltilmesi ile Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi (1 DFD-**84.000 TL**)

S4. Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi (1 DFD-**52.122 TL**)

H10. Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi (5 MDP-450.601 TL)

S1. Girişimciliğin Özendirilmesi İçin Farkındalık Çalışmalarının Yürütülmesi

S2. Girişimcilik Destek Mekanizmalarının Geliştirilmesi

H11. Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması

S1. Bölge'nin Turizm Potansiyellerinin Geliştirilmesi Yoluyla Turizm Faaliyetlerinin Bütün Yıla Yayılmasının Sağlanması

S2. Bölgesel Tabanlı Bir Pazarlama Programının Tanıtılması Yoluyla Bölge'ye Olan Talebin Artırılması

H12. Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması (2 DFD, 1 CMDP-2.850.125 TL)

S1. Van Gölü Kıyısında Bulunan Kamu Kurum Binalarının Modernizasyonlarının Tamamlanarak Turistik Amaçlı Kullanıma Dönüştürülmeleri ve Tesis Sayısının Artırılması

S2. Göl Kenarında Bulunan Sanayi İşletmelerine Gölde Uzak Yerler Tahsis Edilerek Kıyıdan Tahliyelerinin Sağlanması

S3. Göl Ulaşımının Daha Etkin Bir Hale Getirilmesi, Gölde Turistik Amaçlı Turların Düzenlenmesi (1 DFD, 1 CMDP-**2.784.800 TL**)

Destek türlerine göre Gelişme Eksenlerinin proje sayısı, bütçesi ve hibesi incelendiğinde:

- MDP desteğinden yararlanan **GE1** proje sayısı (225), toplam proje sayısının (265) %85'ini oluştururken **GE1** projelerinin toplam MDP bütçesindeki payı %74, toplam MDP hibesindeki payı ise %70'tir. **GE1, MDP desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksenidir.**
 - **GE1** kapsamında MDP desteğinden yararlanan 225 proje, **H3**(152), **H1**(43), **H11**(15), **H6**(5), **H10**(5) ve **H4**(2) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe ve hibe dağılımında en büyük payı %77 ile **H3**'ün aldığı; bunu %11 ve %6 sırasıyla **H1** ve **H11**'in izlediği görülmektedir.
 - **GE1** kapsamında MDP desteğinden en yüksek şekilde yararlanan **H3** altındaki **S1**, 83 proje ile ilk sırada yer alırken **S2**, 18 proje ile ikinci sırada yer almaktadır.
- DFD (FD) desteğinden yararlanan **GE1** proje sayısı (42), toplam proje sayısının (71) %59'unu oluştururken **GE1** projelerinin toplam DFD (FD) bütçesindeki ve hibesindeki payı sırasıyla %58 ve %59'dur. **GE1, DFD (FD) desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksenidir.**
 - **GE1** kapsamında DFD (FD) desteğinden yararlanan 42 proje, **H1**(12), **H3**(11), **H11**(6), **H6**(3), **H9**(3), **H2**(2), **H8**(2) ve **H12**(2) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe ve hibe dağılımında en büyük payı sırasıyla %29 ve %30 ile **H1**'in aldığı; **H3**'ün %24 bütçe ve %25 hibe payı ile ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.
 - **GE1** kapsamında DFD (FD) desteğinden en yüksek şekilde yararlanan **H1** altındaki **S5**, 5 proje (süt toplama merkezi, süt sektörü hareket planı, arı üretimi ve arıcılık demonstrasyon merkezi, flora belirleme ve bal karakterizasyonu projeleri) ile ilk sırada yer alırken **S4**, 1 proje (hayvan borsası fizibilitesi proje) ile son sırada yer almaktadır.
- GPD desteğinden yararlanan **GE1** proje sayısı (2), toplam proje sayısının (5) %40'ını oluştururken **GE1** projelerinin toplam GPD sözleşme bütçesindeki payı %48, toplam GPD hibesindeki payı ise %52'dir. **GE1, GPD proje sayısı ve bütçesi bakımından destekten GE2'den sonra yararlanan eksen olmakla birlikte GPD hibesindeki payı GE2'den önce gelmektedir.**
 - **GE1** kapsamında GPD desteğinden yararlanan 2 proje, **H3** ve **H11** kapsamındadır.

- **GE1** kapsamında GPD desteğinden yararlanan **H3** altındaki **S1**, 1 proje (tekstil-kent projesi) ile **H11** altındaki **S1**, 1 proje (kış sporları tesisi kapasite geliştirme projesi) ile yer almaktadır.
- CMDP desteğinden yararlanan **GE1** proje sayısı (3), toplam proje sayısının (7) %43'ünü oluştururken **GE1** projelerinin toplam CMDP Onaylı bütçesindeki payı %46, bütçe gerçekleşme payı ise %58'dir. **GE1, GE2'den sonra CMDP proje sayısı ve onaylı bütçesi bakımından destekten yararlanıyor olmakla birlikte CMDP bütçe gerçekleşme payı GE2'den fazladır.**
 - **GE1** kapsamında CMDP desteğinden yararlanan 3 proje (tekstil-kent, kayak tesis, gemi alımı) **H3, H11 ve H12** altındaki sırasıyla **S1, S1 ve S3**'te yer almaktadırlar.

2009-2018 yılları arasında Ajans tarafından desteklenen ve/veya yürütücülüğü üstlenilen 755 proje bulunmakta olup bu projelerin toplam bütçesi 346.357.555 TL'dir. **GE1** kapsamında Ajans desteklerinden yararlanan 272 proje bulunmakta olup toplam bütçesi 209.047.912 TL'dir. Bu bütçe, Ajans toplam proje bütçesinin %60'ına denk gelmektedir. **GE1 kapsamındaki projelerin sözleşme bütçesinin %28'ini CMDP; %63'ünü MDP; %8'ini GPD ve %1'ini DFD oluşturmaktadır.**

Tablo 9: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekleri Projelerinin Sayısı ve Bütçesinin GE1 Dağılımı

Destek Türü	Proje Sayısı	Toplam Sözleşme Bütçesi (TL)	Sözleşme Bütçesindeki Payı
CMDP	3	58.067.420	%28
MDP	225	132.515.046	%63
GPD	2	15.666.700	%8
DFD	42	2.798.746	%1
TOPLAM	272	209.047.912	%100

GE1, proje sayısı (272) bakımından diğer eksenler arasında **GE3**'ten sonra ikinci sırada gelmekle birlikte sözleşme bütçesi bakımından incelendiğinde 209 Milyon TL bütçesi ile eksenler arasında ilk sırada yer almaktadır. **GE1** projeleri, Ajans destekleri arasında MDP ve DFD (FD) üzerine yoğunlaşmıştır. MDP türü, başvuru sahibinin büyük çoğunluğunun kar amacı güden gruplar olması ve sektörel yatırım alanlarını desteklemesi nedeniyle **GE1**'in kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır. DFD (FD) türü, kapsamı gereği Ar-Ge, fizibilite vb. konuları içerdiğinden

GE1'in kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır. **GE1** projelerinin niteliği incelendiğinde aşağıdaki yorumlar dikkat çekmektedir.

TRB2 Bölgesi ekonomik olarak katma değer üretme açısından düzey 2 bölgeleri içerisinde sonlarda yer almaktadır. Ekonomik kaynakların net olarak tespiti, katma değerli ürünlerin ekonomiye kazandırılması, üretimde verimliliğin sağlanması, istikrarlı bir istihdam mekanizmasının kurulması, finansal yapının yatırımları besleyecek düzeye getirilmesi gibi konular ekonomik dönüşüm ve büyümenin belirleyicisi olacaktır. Bölge'de Ajans tarafından mevcut sektörlerle mali destek, teknik destek gibi farklı mekanizmalarla destekler sağlanmıştır. Büyükbaş hayvancılık, yenilenebilir enerji, meyveciliğin geliştirilmesi gibi tematik alanların yanı sıra KOBİ ve girişimcilik gibi sektörleri kapsayıcı destekler verilmiştir. Yatırım ve turizm altyapısını içeren projeler desteklenmiştir. Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksenı kapsamındaki stratejiler dikkate alındığında bazı stratejilerde faaliyetlerin yoğunlaştığı, bazılarında ise yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Örneğin *“Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımının Sağlanması”* (Hedef 6, Strateji 1) başlığında mali destek, teknik destek, sempozyum gibi pek çok faaliyette bulunulmuştur ve bu faaliyetlerin sonucu olarak Bölge'de yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üreten yatırımların gerçekleşmeye başladığı görülürken *“Hayvan Gen Kaynaklarının Korunması ve Irk Islahının Yapılması”* (Hedef 1, Strateji 2) gibi bazı başlıklarda Ajans eliyle gerçekleştirilen faaliyet bulunmadığı görülmüştür.

Eksen 1'in altında yer alan başlıkların değerlendirilerek faaliyetlere (mali destek, güdümlü proje desteği, araştırma, fizibilite desteği vs.) uzun vadeli olarak şekil vermek gibi bir strateji ile devam etmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Birbirini tetikleyecek faaliyetler serisinin belirlenmesi ve sırayla bu faaliyetlerin hayata geçirilmesi ile ekonomik olarak canlılık sağlanması mümkün olacaktır. *“Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi”* (Hedef 3, Strateji 2) için tarımsal üretimin verimli hale gelmesi, geçimlik ekonominin ötesine geçilerek üretimin sanayiye girdi sağlayacak düzeye ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi için verilen desteklerin atıl kapasite oluşturma ihtimali bulunmaktadır.

Bölgenin mevcut kaynaklarına özgü benzer çalışmaların olduğu sektörlerde katma değer üretme potansiyeli olan alanlara yoğunlaşılarak faaliyetler şekillendirilebilir. Örneğin; yenilenebilir enerjide güneşin yanı sıra jeotermal alanda Bölge'nin sahip olduğu 13 sahanın ekonomiye kazandırılması için bir dizi adım atılabilir. Jeotermal ısıtım organize seracılık bölgeleri

kurulması, sağlık turizmi, ısınma gibi faaliyetlerin yanı sıra elektrik üretimi için fizibilite raporlarının hazırlanması gibi konuların Ajans tarafından ya da diğer paydaşlarla işbirliği içerisinde ele alınması bu alanda katma değer üretilmesini sağlayacaktır. Bölgedeki kaynakların ekonomik değere dönüştürülmesinin sağlayacağı pozitif dışsallık birçok sektörü de harekete geçirerek üretime ve istihdama katkı sağlayacaktır.

İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması hedefinde Ajans faaliyetlerinin 2009 yılından itibaren *“Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi”* ve 2012 yılından itibaren *“Ortak Kullanım Alanlarının Üretim İhtiyaçlarını ve Yatırım Taleplerini Karşılacak Düzeye Getirilmesi”* stratejilerine yoğunlaştığı görülmektedir. Stratejik sektörlerle özellikle Malazgirt’te üreticilerin yoğunlaştığı tarım makinaları imalatı (Nace Kodu 28.3 Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı) eklenebilir. Bölgedeki tarım ve hayvancılık varlığı ve ihracat olanakları bu sektörün gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bölgedeki sanayi bölgelerinin (OSB, KSS, TARMİSS, Tekstilkent vb.) altyapılarının desteklenerek yatırımcılar için daha cazip hale gelmesi önem arz etmektedir. Ayrıca bu alanlar sınırlı olduğundan yatırımcıların seçimi de dikkat edilmesi gereken bir diğer konudur. Ajansın yatırımcı seçiminde aktif rol alarak nitelikli yatırımların hayata geçirilmesinde etkin olması gündeme gelebilir. Bitlis’te faaliyete başlayan OSB’de oluşturulacak yatırım alanları ve yatırımcı seçiminde Ajansın mali desteklerde ve diğer faaliyetlerde aracılık ile yönlendirici olması Bölge’nin sanayisine katkı sağlayacaktır. Tarıma dayalı sanayide öngörülen büyük projeler (kümelenme, organize hayvancılık bölgesi vb.) ile alakalı pek fazla faaliyet gerçekleşmemiştir. *“Finansal Araçların ve Tasarrufların Yatırım Amaçlı Kullanımının Artırılması”* ile *“KOBİ, STK ve Kamu Kurumları Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi”* stratejilerinde ise faaliyet sayısının sınırlı olduğu söylenebilir.

Ajans’ın Van’da ve Muş’ta alt ve üst yapısını kurduğu Tekstilkent gibi alanlara Bölge dışından gelen yatırımcıların Bölge’de üretime devam etmelerinin çok önemli bir nedeni, işçi maliyetleri için verilen teşviklerdir. Bölge’de düşük katma değerle üretim yapan pek çok firmanın bu avantajlar bitince ya da azalınca başka bölgelere taşınması olasılığı bulunmaktadır. Bu yüzden benzer düşüncelerle Bölge’de yatırım yapan firmaların üretim üslerini bölgeye taşıyacak ya da fason üretim yerine kendi markalarını üretilip iç pazarın yanı sıra başta İran ve Irak olmak üzere ihracata yönelmelerini sağlayacak bir dizi önlem alınması mümkün olabilir. İstihdam odaklı olarak

Bölge dışından gelen yatırımların, ürünlerin katma değerlerini artırmaları yönünde evrilmelerinin ilgili sektör ve bölge adına faydalı olacağı söylenebilir.

Kalkınma Ajanslarının çalışma programlarının sonuç odaklı program konseptine geçmesi ile birlikte planlanan faaliyetlerin sektörel ve mekânsal olarak dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu aşamada Bölge’de gelişme potansiyeli fazla olan yenilenebilir enerji, meyvecilik, madencilik ve turizm vb. sektörlerde yoğunlaşmaya gidilerek havza bazlı olarak desteklenmesi gerekmektedir.

GELİŞME EKSENİ 2(GE2): YAŞANABİLİR MEKÂNLAR

Bölge illeri, kentsel büyüme literatürüne göre sürekliliği sağlanmış bir nüfus artışı ile büyümekte olan kentlerdir. Van İli, net göç alan tek il olması ile Bölge'nin cazibe merkezi olma özelliğini korumaktadır. Nüfus büyüklüğündeki artış, nüfus ihtiyaçlarının karşılanmasını gerektirmektedir. Ancak; Bölge'deki doğurganlık ve net göç yüksekliğine bağlı nüfus artış hızı, ülke ortalamasının üzerinde kalmakta olup mekân üretiminde projeksiyonu yanıltıcıdır. Bu durum ayrıca kısıtlı kaynakların yatırıma dönüşme hızını geride bırakmaktadır. Yüksek nüfus artış hızının yanı sıra mekân üretiminde Bölge'nin ana sorunsalı, ülke genelinde de yaşanan imarlaşmamaktan ve özelleşmiş tema planlarını çeşitlendirememekten ileri gelmektedir.

Bölge illerinde yoğunlaşma ile yaratılan kentsel katma değer rantı, yanlış yapılaşmalara ve toplumu sosyal özelliklerle donatmak için planlanmış sosyal donatı alanlarının eritilmesine neden olmaktadır.

Projeksiyonların nüfus hareketleri ile uyumsuzluğu, planlama disiplindeki öngörmeyi yanlışlamakta ve üzerinde tedbirlerin geliştirilemediği barınma (mahalle, konut), sanitasyon (altyapı) ve hareketlilik/erişim (ulaşım) konularında yapılı çevre kalitesinin düşüşü anlamına gelen çarpık kentleşmeye neden olmaktadır. Mekân kalitesinde yaşanan düşüş, insanın mekân ile bağını zayıflatmakla birlikte nitelikli işgücünün ve sanayi yatırımlarının Bölge'ye çekilmesine engel teşkil etmektedir.

Yanlış yapılaşmaya, yanlış yer seçimine, denetimsizliğe ve finansal kısıtlara bağlı olarak gelişmekte olan mekân kültürünün doğal çevreye ve insana verdiği zararlar ekonomik ve sosyal anlamda kalkınma ivmesini düşürür boyuttadır. Doğal afetler sonucunda ortaya çıkan maddi hasarlar ve can kayıpları ile sürekliliğin temincisi olan doğanın kirletilmesi ve insan sağlığının tehlikeye atılması bu durumun en somut örnekleridir.

Yanlış yapılaşma uygulama etkilerinin somut bir şekilde ortaya çıktığı bir diğer alan, çevre kirliliği ve toplum sağlığının bozulmasına neden olan altyapı yetersizlikleridir. Bölge'nin kentsel altyapı ihtiyaçlarının temin rakamları ülke ortalaması altında seyretmektedir. Bölge'deki hiç bir ilde atık geri dönüşüm tesisi bulunmamaktadır. Katı atık düzenli depolama sahası Bölge illerinden sadece Bitlis'te bulunmaktadır. Atıkların vahşi depolama yöntemiyle biriktirilmesi çevreye geri dönüşü olmayan zararlar vermekle birlikte aynı zamanda insan sağlığını da tehlikeye atmaktadır.

Hareketliliğin artışı, ekonomik açıdan refah seviyesindeki artışı gösterirken erişimin artışı sosyal ve fiziksel ulaşılabilirliğin göstergesidir. TRB2 Bölgesi'nin diğer bölgelerle iletişimi karayolu ve havayolu ile sağlanmaktadır. Uluslararası Rekabet Araştırma Kurumu'nun fiziki ulaşılabilirlik ve uzaktan erişim alanlarında iller bazında yaptığı “Erişilebilirlik Alt Endeksi“ değerlendirme çalışmasına göre TRB2 Bölgesi en alt sırada yer almakta olup karayolları genişlik-uzunluk-kalite, havayolları park alanı-yolcu sayısı gibi kriterlerde de yetersizlikler bulunmaktadır.

Bölge'nin kırsal yoğunluklu yapısı ve kırsalın mal-hizmet ihtiyaçlarını kent merkezlerinden karşıladığı göz önüne alındığında mekânsal yetersizliklere müdahale alanının kent merkezleri önceliğinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Bölge'de öncelikli olarak projeksiyon hesaplı kentleşme araştırmalarının yapılması, tematik planların üretilmesi, sosyal donatı alanlarının artırılması, mekan kalitesini yükselten kentsel politika araçlarının belirlenmesi ile proje bazlı uygulamaların yapılması ve son olarak altyapı-ulaşım-erişim yatırımlarının artırılması gerekmektedir.

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı kapsamında yaşam kalitesinin artırılabilmesi adına Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Ekseninde belirlenen hedefler:

- **H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- **H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi,
- **H3.** Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması,
- **H4.** Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

Şeklindedir.

Hedef 1: Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması

Strateji 1: Sürdürülebilir Atık Yönetiminin Sağlanması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 2: Van Gölü Havzası'nın Korunması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetiminin Sağlanması, Hassas Ekosistemlerin ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması

Mali Destek Programı

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Van İl Özel İdaresi'ne ait 1,1 milyon TL bütçeli “Kazgölünün Korunması ve Turizme Kazandırılması Projesi” uygulanmıştır.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2014 yılında Bitlis Yatırım Destek Ofisi tarafından Van Gölü İnci Kefalinin korunması ve kırsal kalkınmadaki etkinliğinin arttırılması amacıyla WFF2'ye (Dünya Doğayı Koruma Vakfı'na) proje başvurusu yapılmıştır.

Strateji 4: Hava Kalitesinin AB Standartlarına Uygun Hale Getirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 2: Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi

Strateji 1: Kanalizasyon ve Atık Su Arıtma Tesislerinin İhtiyacı Karşılatabilecek Seviyeye Getirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 2: Temiz İçme Suyunun Herkese Ulaştırılması

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2017 yılında Muş İlinin Bozbulut köyünde sulama ve içme suyu ihtiyacını karşılayacak su depolarının enerji ihtiyacı için 30 KW’lık PV sistem kurulumuna Ajans Yatırım Destek Ofisi tarafından teknik bilgi desteği verilmiştir.

Strateji 3: Demiryolu, Karayolu, Havayolu ve Çoklu Taşımacılık Altyapısının Oluşturulması

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2017 yılında Ajans ve Van Valiliği koordinasyonunda “Van Güç Birliği Platformu 8. Toplantısı” Van İlinin ulaştırma alanındaki sorunları ve çözüm önerileri gündemiyle toplanmıştır. Toplantıda çevre yolu, Van Gölü demiryolu, Van-Şırnak karayolu gibi konular gündeme alınmıştır.

Raporlar

2015 yılında Bölge Planı hazırlıkları aşamasında Ajans tarafından “*TRB2 Bölgesi Ulaşım ve Lojistik Mevcut Durum Raporu*” hazırlanmıştır.

Strateji 4: Ulaşım Ana Planının Hazırlanması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 5: E-Dönüşüm Sürecinin Desteklenmesi ve Telekomünikasyon Altyapısının İyileştirilmesi

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Hedef 3: Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması

Strateji 1: Afet ve Çöküntü Alanlarında Yapılaşmanın Kentsel Politika Araçları ile Dönüşümü

Mali Destek Programı

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne ait 1,2 milyon

TL bütçeli “*Tarihi Kırnapet Ağa Konağı’nın Restorasyonu ile Turizme Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Bitlis İl Özel İdaresi’ne ait 985 bin TL bütçeli “*Üstad Bediüzzaman Said-i Nursi Hz. Evinin Restorasyonu ve Çevre Düzenlenmesinin Yapılarak İnanç Turizmine Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılı Hakkâri’de İnanç Turizmi Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği’ne ait 5,7 milyon TL bütçeli “*Nehri Bölgesi İnanç Turizmi Koridoru Projesi*” uygulanmış olup proje kapama çalışmaları devam etmektedir.

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında Bitlis Belediye Başkanlığı’na ait 3,6 milyon TL bütçeli “*Tarihi Bitlis Çarşısının Yeniden Canlandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında Van İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü’ne ait 1,3 milyon TL bütçeli “*Ayanis Kalesi’nin Turizme Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2011 yılında Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne ait “*Örnek Bitlis Evinin Rölöve, Restorasyon ve Restitüsyon Projesi*” uygulanmıştır.

2011 yılında Hoşap Kalesi Kazı Başkanlığı’na ait “*Hoşap Kalesi Harem Mekânı Restorasyon Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Muş Alparslan Üniversitesi’ne ait “*Kalkınma Yolunda Doğal Afetler Projesi*” uygulanmıştır.

2016 yılında Bitlis İl Özel İdaresi’ne ait “*Tarihi Sinema Yokuşunu Canlandırma Projesi*” uygulanmıştır.

Güdümlü Proje Desteği (GPD)

2018 yılında Bitlis Belediyesi Başkanlığı'na ait toplam 6.750.000 TL bütçeli “*Bitlis İli Sokak Sağlıklaştırma Projesi*” uygulanmıştır. Proje kapsamında, Tarihi Bitlis Çarşısında 8 sokakta sağlıklaştırma yapılması planlanmış olup rölöve, restorasyon, restitüsyon, altyapı ve çevre düzenleme projeleri hazırlatılarak dükkanların cephe ve çatıları yeniden tasarlanacak köhne görüntülerinden kurtarılıp sağlıklaştırma işlemleri başlatılacaktır. Proje izleme faaliyetleri devam etmektedir.

2018 yılında Muş Belediyesi Başkanlığı'na ait toplam 2,5 milyon TL bütçeli “*Muş İli Tarihi Çarşı Sağlıklaştırma Projesi*” uygulanmıştır. Proje kapsamında Muş il merkezi Minare Mahallesi 135. ve 136. Sokaklarında sokak sağlıklaştırılması yapılacaktır. Proje kapsamında yapılacak tarihi iyileştirmeler ve restorasyonlar ile ilin kentsel karakterinin güçlendirilmesi, şehrin imajı olabilecek ve marka değeri katacak mimari alanların yenilenmesi, turistik bölgeleri halka açarak hizmet sektörünün yoğunlaştığı kent merkezlerinde tarihi, doğal ve kültürel değerler civarında çevresel düzenlemelerin ve bu değerlere erişimin kolaylaştırılması, proje alanının görsel algılama açısından iyileştirilmesi ve turizme yönelik kullanım alanlarının genişletilmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Proje izleme faaliyetleri devam etmektedir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2012 yılında Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği (GABB) ile Van Belediyesi işbirliğiyle Van İl'inde düzenlenen “*Van Deprem Çalıştayı*”na katılım sağlanmıştır. Çalıştay genelinde deprem sonrası ilde meydana gelen yapı hasarları istatistikleri ile konteyner kentlerin mevcut durumlarına yer verilmiştir.

2012 yılında Kalkınma Bakanlığı ile Ankara'da “*Van İçin Afet Sonrası Kalkınma Programı Toplantısı*”na katılım sağlanmıştır.

Raporlar

2012 yılında, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmakta olan “*Van İçin Afet Sonrası Kalkınma Programı*”na katkı sağlamak üzere Ajans tarafından sektör bazında çözüm önerileri dokümanı hazırlanmıştır.

Strateji 2: Sosyal Donatı Standartlarına Uygun Projelerin Hazırlanması ve Uygulanması

Mali Destek Programı

2012 yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Muş Belediyesi Başkanlığı'na 3,2 milyon TL bütçeli “*Muş Belediyesi Sebze Meyve Hali ve Soğuk Hava Deposu Yapımı Projesi*” uygulanmıştır.

2012 yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Van Büyükşehir Belediyesi ile Özalp Belediyesi Başkanlığı'na ait 1,2 milyon TL bütçeli “*Özalp Belediyesi Hayvan Pazarı ve Mezbahası Projesi*” uygulanmıştır.

2012 yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri Belediyesi Başkanlığı'na ait 2 milyon TL bütçeli “*Hakkâri İli Sebze ve Meyve Toptancı Hali Projesi*” uygulanmıştır.

2012 yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Bulanık Belediyesi Başkanlığı'na ait 1,3 milyon TL bütçeli “*Hayvan Pazarına Kavuşuyoruz Projesi*” uygulanmıştır.

2012 yılı Yatırım Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Gürpınar Belediyesi Başkanlığı'na ait 723 bin TL bütçeli “*Sağlıklı Et ve Sağlıklı Bireyler İçin Yeni Bir Ortak Kullanım Alanı Gürpınar Belediyesi Mezbahası Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Van Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na ait 1,1 milyon TL bütçeli “*Başkale Belediyesi 2. Sınıf Mezbaha Yapımı Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Muş Belediyesi Başkanlığı'na ait 2 milyon TL bütçeli “*Muş Belediyesi Canlı Hayvan Pazarı Yapımı Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Yüksekova Belediyesi Başkanlığı'na ait 1,5 milyon

TL bütçeli “*Yüksekova Sebze ve Meyve Toptancı Hali Ve Soğuk Hava Deposu Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’ne ait 34 bin TL bütçeli “*Hakkâri Valilik Parkının Turizme Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında İpekyolu Belediyesi Başkanlığı ve Bostaniçi Belediyesi’ne ait 621 bin TL bütçeli “*Kadın Emeği Pazarı Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Tatvan Belediyesi Başkanlığı’na ait 2 milyon TL bütçeli “*Tatvan Belediyesi Sergi Mekânı Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri Üniversitesi’ne ait 2,3 milyon TL bütçeli “*Hakkâri’nin Turizm Merkezi Meydan Medresesi Projesi*” uygulanmış olup proje kapatma çalışmaları devam etmektedir.

2015 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Tuşba Belediyesi Başkanlığı’na ait 1,1 milyon TL bütçeli “*Kalecik Seyir Tepesi Yapım İş Projesi*” uygulanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında Hakkâri Üniversite’ne ait “*Hakkâri Modern Camisine Kavuşuyor Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Muş Belediyesi Başkanlığı’na ait “*Muş Karni Deresi Rekreasyon Alanlarının Oluşturulmasına Yönelik Fizibilite Raporu ve Uygulama Projelerinin Hazırlanması Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Bitlis Belediyesi Başkanlığı’na ait “*Bitlis Kent Müzesi Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılında Tuşba Belediyesi Başkanlığı’na ait “*Tuşba İlçesi Sahil Hattının Yeniden Yapılandırılması Projesi*” hazırlanmış olup projenin devamında Doğu Anadolu Kalkınma İdaresi

Başkanlığı'ndan yaklaşık 8 milyon TL hibe kazanılmış ve “İskele Sahil Rekreasyon 1. Etap Projesi” uygulamaya geçirilmiştir.

2016 yılında Sungu Belediyesi Başkanlığı'na ait “Sungu Belediyesi Rekreasyon Alanların Oluşturulması Projesi” uygulanmıştır.

Teknik Destek

2014 yılında Sungu Belediyesi Başkanlığı'na ait “Sungu Belediyesi Dere Islah Çalışması Projesi” uygulanmıştır.

Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)

2012 yılında Van Valiliği Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'na ait yaklaşık 21,8 milyon TL bütçeli “Urartu Müzesi Projesi” destek almaya hak kazanmıştır.

2012 yılında Van Organize Sanayi Bölgesi'ne ait yaklaşık 19,5 milyon TL bütçeli “Tuşba Kongre ve Fuar Merkezi Projesi” destek almaya hak kazanmıştır.

2017 yılında Tuşba Belediyesi Başkanlığı'na ait 15 milyon TL bütçeli “İskele Sahil Rekreasyon 2. Etap Projesi” destek almaya hak kazanmıştır.

2018 yılında Van Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na ait 13 milyon TL bütçeli “Van Kent Meydanı Projesi” destek almaya hak kazanmıştır.

Güdümlü Proje Desteği (GPD)

2017 yılında Van Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na ait 7,5 milyon TL bütçeli “Van Kent Müzesi Projesi” destek almaya hak kazanmıştır. Proje kapsamında Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreçte Van'ın sözlü ve yazılı eserleri ile günlük toplumsal yaşama dair malzemelerin bir araya getirilmesi, sergilenmesi planlanmaktadır. Aynı zamanda Cumhuriyet dönemi mimari özelliklerini taşıyan Van'da ayakta kalabilmiş iki tarihi binadan biri olan eski Endüstri Meslek Lisesine ait binanın korunması ve turizme kazandırılması hedeflenmektedir. Proje izleme faaliyetleri devam etmektedir.

Strateji 3: Projeksiyon Hesaplı Konut Üretimini Artırılması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 4: Herkes İçin Kent Tasarımlarının Oluşturulması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2011 yılında Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı'na ait “*Kentsel Tasarım Rehberi Projesi*” uygulanmıştır.

2012 yılında Ahlat Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği'ne ait “*Ahlat Şehir Rehberi Projesi*” uygulanmıştır.

2014 yılında Sevgi Engelliler Derneği'ne ait “*Muş'ta Engelli Memnuniyet Düzeyinin Araştırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2015 yılında Muş İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü'ne ait “*Malazgirt Zafer Anıtının Turizme Kazandırılması Projesi*” uygulanmıştır.

2016 yılında BETAV Bitlis Eğitim ve Tanıtım Vakfı'na ait “*Bitlis Kent Belleği Altyapı ve Tanıtım Çalışmaları Projesi*” uygulanmıştır.

Teknik Destek

2017 yılında Tuşba Belediyesi Başkanlığı'na ait “*Dünya Gözüyle Şehr-i Tuşba Projesi*” uygulanmıştır.

2017 yılında Gevaş Belediyesi Başkanlığı'na ait “*Gevaş Tanıtım Filmi Projesi*” uygulanmıştır.

2017 yılında Ahlat Köylere Hizmet Götürme Birliği Başkanlığı'na ait “*Ahlat Tarihi Kent Tasarım Projesi Tanıtım Filmi Projesi*” uygulanmıştır.

Hedef 4: Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

Strateji 1: Afet Sakınım Planının Oluşturulması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 2: Bütünleşik Kıyı Plan Senaryolarının Hazırlanması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 3: Enerji Verimli Kent Formları Üretilmesine Yönelik Plan Senaryolarının Hazırlanması

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın bu strateji kapsamında faaliyeti bulunmamaktadır.

Strateji 4: Kent Kimliğini Belirleyici Plan Senaryolarının Hazırlanması

Mali Destek Programı

2013 yılı Yatırım ve Turizm Altyapısının Güçlendirilmesine Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Projeleri Mali Destek Programı kapsamında Tuşba Belediyesi Başkanlığı ve Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne ait 1,3 milyon TL bütçeli “*Geleneksel Van Evleri Yapımı İş Projesi*” uygulanmıştır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında Hizan Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği'ne ait “*Nurs Köyü Kalkınma ve Planlama Projesi*” uygulanmıştır.

Teknik Destek

2017 yılında Ahlat Belediyesi Başkanlığı'na ait “*Ahlat Sakin Şehir Projesi*” uygulanmıştır.

2017 yılında Adilcevaz Belediyesi Başkanlığı'na ait “*Adilcevaz Sakin Şehir Projesi*” uygulanmıştır.

Raporlar

2014 yılında Ajans tarafından “*Muş İli Şehir Pazarlaması ve Markalaşması Eylem Planı*” hazırlanmıştır.

2014 yılında Ajans tarafından “*TRB2 Bölgesi Turizm Marka Kent Stratejik Kalkınma Planı*” ile “*2014-2023 Strateji ve Öneriler Raporları*” hazırlanmıştır.

2014 yılında Ajans tarafından “*TRB2 Bölgesi Turizm Marka Kent Stratejik Kalkınma Planı*” dokümanından referans ile Bitlis iline özel “*Turizm Marka Kent Stratejik Kalkınma Planı*” hazırlanmıştır.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2018 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ) Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünün “*Van Kent Söyleşileri Programı*” kapsamında, Bitlis Eren Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet

Demirtaş ile gerçekleştirilen söyleşide Ajans tarafından katılım sağlanmış olup söyleşide Van Gölünün tarihsel süreçteki işlevleri, kullanım amaçları ve mevcut kullanım durumu ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Değerlendirme

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları kapsamında Bölge'nin ekonomik yapısını güçlendirici faaliyetler ile bu faaliyetlerde yer alacak beşeri sermayenin gelişimine yönelik destek çalışmaları ve Bölge insanının yaşam standartlarını yükseltecek mekânsal uygulama faaliyetleri, Bölge'nin sosyo-ekonomik ve mekânsal refahının artırılması adına tasarlanmıştır. Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksen (GE2) hedef ve stratejilerinin uygulamaya geçirilmesi ile mekânsal kalitenin artışı amaçlanmaktadır. Ajans, kurulduğu 2009 yılından itibaren 2018 yılına kadar destek programlarını, çalışmalarını, faaliyetlerini ve işbirliği halinde olan girişimlerini bu amaca uygun olarak gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı İlerleme Raporu, Ajansın gerçekleştirdiği faaliyetlerin yukarıda bahsi geçen amaca ne kadar hizmet ettiğini gösterecek bir çalışmadır. Bu bağlamda GE2 dâhilindeki hedef ve stratejilerin destek türlerine göre proje sayısı, sözleşme bütçesi ve hibesi verileri incelenmiş olup aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş ve sonuçların yorumu yapılmıştır.

Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksen (GE2) kapsamında 4 hedef ve 17 strateji yer almakta olup destek türlerinden yararlanan hedef (H) ve stratejiler (S) ile yararlandıkları destek türüne³ göre proje sayıları aşağıda belirtilmiştir.

H1. Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması

S1. Sürdürülebilir Atık Yönetiminin Sağlanması

S2. Van Gölü Havzası'nın Korunması

S3. Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetiminin Sağlanması, Hassas Ekosistemlerin ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması (1 MDP-1.107.312 TL)

S4. Hava Kalitesinin AB Standartlarına Uygun Hale Getirilmesi

H2. Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi

³ Mali Destek Programı-MDP, Doğrudan Faaliyet Desteği-DFD değişen adı ile Fizibilite Desteği-FD, Teknik Destek-TD, GÜDÜMLÜ Proje Desteği-GPD, Cazibe Merkezleri Destekleme Programı-CMDP

S1. Kanalizasyon ve Atık Su Arıtma Tesislerinin İhtiyacı Karşılatabilecek Seviyeye Getirilmesi

S2. Temiz İçme Suyunun Herkese Ulaştırılması

S3. Demiryolu, Karayolu, Havayolu ve Çoklu Taşımacılık Altyapısının Oluşturulması

S4. Ulaşım Ana Planının Hazırlanması

S5. E-Dönüşüm Sürecinin Desteklenmesi ve Telekomünikasyon Altyapısının İyileştirilmesi

H3. Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması

S1. Afet ve Çöküntü Alanlarında Yapılaşmanın Kentsel Politika Araçları ile Dönüşümü (5 MDP, 4 DFD, 2 GPD-**22.487.124 TL**)

S2. Sosyal Donatı Standartlarına Uygun Projelerin Hazırlanması ve Uygulanması (13 MDP, 5 DFD, 1 GPD, 4 CMDP, 1 TD-**97.433.439 TL**)

S3. Projeksiyon Hesaplı Konut Üretimini Artırılması

S4. Herkes İçin Kent Tasarımlarının Oluşturulması (5 DFD, 3 TD-**407.681 TL**)

H4. Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

S1. Afet Sakınım Planının Oluşturulması

S2. Bütünleşik Kıyı Plan Senaryolarının Hazırlanması

S3. Enerji Verimli Kent Formları Üretilmesine Yönelik Plan Senaryolarının Hazırlanması

S4. Kent Kimliğini Belirleyici Plan Senaryolarının Hazırlanması (1 MDP, 1 DFD, 2 TD-**1.393.416 TL**)

Destek türlerine göre Gelişme Eksenlerinin proje sayısı, bütçesi ve hibesi incelendiğinde:

- MDP desteğinden yararlanan **GE2** proje sayısı (20), toplam proje sayısının (265) %8'ini oluştururken **GE2** projelerinin toplam MDP bütçesindeki payı %20, toplam MDP hibesindeki payı ise %23'tür. **GE2**, **GE1**'den sonra MDP desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksenidir.
 - **GE2** kapsamında MDP desteğinden yararlanan 20 proje, **H1**(1), **H3**(18) ve **H4**(1) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe ve hibe dağılımında en büyük payı %93 ile **H3**'ün aldığı; bunu %4 ile **H4**'ün izlediği ve %3 ile **H1**'in en az payı aldığı görülmektedir.
 - **GE2** kapsamında MDP desteğinden en yüksek şekilde yararlan **H3** altındaki **S2**, 13 proje (park, mezbaha, dini tesis, pazar yeri, sergi salonu, depo, seyir tepesi projeleri)

ile ilk sırada yer alırken **S1**, 5 proje (restorasyon, rölöve, restitüsyon, canlandırma projeleri) ile ikinci ve son sırada yer almaktadır.

- DFD (FD) desteğinden yararlanan **GE2** proje sayısı (15), toplam proje sayısının (71) %21'ini oluştururken **GE2** projelerinin toplam DFD (FD) bütçesindeki ve hibesindeki payı %23'tür. **GE2**, **GE1**'den sonra DFD (FD) desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksendir.
 - **GE2** kapsamında DFD (FD) desteğinden yararlanan 15 proje, **H3**(14) ve **H4**(1) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe ve hibe dağılımında en büyük payı %93 ile **H3**'ün aldığı; **H4**'ün %7'de kaldığı görülmektedir.
 - **GE2** kapsamında DFD desteğinden en yüksek şekilde yararlan **H3** altındaki **S2**, 5 proje (rekreasyon alanı, müze, dini tesis projeleri) ve **S4**, 5 proje (tanıtım kataloğu, şehir rehberi, tasarım rehberi, memnuniyet araştırması, mimari proje projeleri) ile ilk sırada yer alırken **S1**, 4 proje (restorasyon, rölöve, restitüsyon, canlandırma, afet alanları projeleri) ile son sırada yer almaktadır.
- Teknik Destekten yararlanan **GE2** proje sayısı (6), toplam proje sayısının (407) %1'ini oluştururken **GE2** projelerinin toplam Teknik Destek hibesindeki payı %3'tür. **GE2**, **GE3**'ten sonra Teknik Destekten sayı ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksendir.
 - **GE2** kapsamında Teknik Destekten yararlanan 6 proje, **H3**(4) ve **H4**(2) kapsamında olup bu projelerin toplam hibe dağılımında en büyük payı %67 ile **H3**'ün aldığı; bunu %33 ile **H4**'ün izlediği görülmektedir.
 - **GE2** kapsamında Teknik Destekten en yüksek şekilde yararlan **H3** altındaki **S4**, 3 proje (kent tasarım ve tanıtım filmi projeleri) ile ilk sırada yer alırken **S2**, 1 proje (dere ıslahı-rekreasyon projesi) ile ikinci ve son sırada yer almaktadır.
- GPD desteğinden yararlanan **GE2** proje sayısı (3), toplam proje sayısının (5) %60'ını oluştururken **GE2** projelerinin toplam GPD bütçesindeki payı %52, toplam GPD hibesindeki payı ise %48'dir. **GE2**, GPD proje sayısı ve bütçesi bakımından destekten en fazla yararlanan eksen olmakla birlikte GPD hibesindeki payı **GE1**'den sonra gelmektedir.
 - **GE2** kapsamında GPD desteğinden yararlanan 3 proje, **H3** kapsamındadır.
 - **GE2** kapsamında GPD desteğinden tek yararlanan **H3** altındaki **S1**, 2 proje (sağlıklaştırma projeleri) ile ilk sırada yer alırken **S2**, 1 proje (müze projesi) ile ikinci ve son sırada yer almaktadır.

- CMDP desteğinden yararlanan **GE2** proje sayısı (4), toplam proje sayısının (7) %57'sini oluştururken **GE2** projelerinin toplam CMDP Onaylı bütçesindeki payı %54, bütçe gerçekleşme payı ise %42'dir. **GE2**, CMDP proje sayısı ve onaylı bütçesi bakımından destekten en fazla yararlanan eksen olmakla birlikte CMDP bütçe gerçekleşme payı **GE1**'den sonra gelmektedir.
 - **GE2** kapsamında CMDP desteğinden yararlanan 4 proje (müze, kongre ve fuar merkezi, rekreasyon, kent meydanı projesi), **H3** altındaki **S2**'de yer almaktadır.

2009-2018 yılları arasında Ajans tarafından desteklenen ve/veya yürütücülüğü üstlenilen 755 proje bulunmakta olup bu projelerin toplam bütçesi 346.357.555 TL'dir. **GE2** kapsamında Ajans desteklerinden yararlanan 48 proje bulunmakta olup toplam bütçesi 122.828.971 TL'dir. Bu bütçe, Ajans toplam proje bütçesinin %36'sına denk gelmektedir. **GE2** kapsamındaki projelerin sözleşme bütçesinin %56,43'ünü CMDP; %28,94'ünü MDP; %13,64'ünü GPD; %0,91'ini DFD ve %0,07'sini TD oluşturmaktadır.

Tablo 10: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekleri Projelerinin Sayısı ve Bütçesinin **GE2** Dağılımı

Destek Türü	Proje Sayısı	Toplam Sözleşme Bütçesi (TL)	Sözleşme Bütçesindeki Payı
CMDP	4	69.313.783	%56,43
MDP	20	35.551.681	%28,94
GPD	3	16.750.000	%13,64
DFD	15	1.123.591	%0,91
TD	6	89.916	%0,07
TOPLAM	48	122.828.971	%100

GE2, proje sayısı (48) bakımından diğer eksenlerin (707) en altında kalmakla birlikte sözleşme bütçesi bakımından incelendiğinde 122,8 milyon TL bütçesi ile eksenler arasında **GE1**'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Proje sayısı ile sözleşme bütçesi arasındaki ters orantı, **GE2** projelerinin Ajans destekleri arasında CMDP, MDP ve GPD üzerine yoğunlaşmış olmasından, bahse konu destek türlerinin üst limitlerinin ve bu desteklere özgü mekânsal projelerin niteliği bakımından inşaat maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. CMDP ve GPD destekleri çıkarıldığında Ajansın kurulduğu günden bu yana asli yürütücüsü olduğu MDP, DFD

(FD) ve TD desteklerinin **GE2** bazında sözleşme bütçesi 36,7 milyon TL'dir. **GE2** projelerinin niteliği incelendiğinde aşağıdaki yorumlar dikkat çekmektedir.

Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksenini **GE2**, 4 hedef ve 17 stratejiden oluşmaktadır. Eksen, TRB2 Bölgesindeki mekânsal kalitenin artışını amaçlamakta ve bu doğrultuda düzenlemeleri ön görmektedir. Her bir strateji, Bölge'ye özgü eksiklikleri, potansiyelleri ve gerekli görülen faaliyetleri yansıtmaktadır. Ajans, destek mekanizmalarını kullanarak bu amaçları gerçekleştirmeyi misyonu olarak görmektedir. Ancak kalkınmada kısıtlı kaynakların kullanımında önceliklendirilmiş yatırım alanlarının belirlenmesi ve bu alanlar üzerine yoğunlaşılması doğal bir süreçtir. İlerleme Raporu analizlerinin sonuçlarına göre Ajans, destek mekanizmalarının büyük bir çoğunluğunu Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksenini **GE1** faaliyetleri için kullanmakta olup bunu **GE2** ve **GE3** izlemektedir. Aynı durum her bir eksen altındaki hedef ve stratejiler için de geçerlidir.

GE2 kapsamında özellikle CMDP ve GPD destek türleri ile "Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması" **H3** hedefi önceliklendirilmiş olup bunu "Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması" **H4** hedefi izlemektedir.

H3 altında desteklerden yararlanan projelerin büyük bir çoğunluğu restorasyon, restitüsyon, rölöve, canlandırma, sağlılaştırma gibi mimari çözümlerle oluşmakla birlikte kültür-sanat alanları, mahalle bazlı sosyal donatı alanları ve rekreasyon alanlarına ait yatırımlardır. Hedef altında desteklerden yararlanan stratejiler aşağıdaki gibidir:

- ✓ **H3.S1.** Afet ve Çöküntü Alanlarında Yapılaşmanın Kentsel Politika Araçları ile Dönüşümü (5 MDP, 4 DFD, 2 GPD-**22.487.124 TL**)
- ✓ **H3.S2.** Sosyal Donatı Standartlarına Uygun Projelerin Hazırlanması ve Uygulanması (13 MDP, 5 DFD, 1 GPD, 4 CMDP, 1 TD-**97.433.439 TL**)
- ✓ **H3.S4.** Herkes İçin Kent Tasarımlarının Oluşturulması (5 DFD, 3 TD-**407.681 TL**)

H4 altında desteklerden yararlanan projelerin büyük bir çoğunluğunu, kentsel tasarım rehberleri (mimari kodlama kitapçıkları), kent tanıtım kitapçık ve filmleri oluşturmaktadır. Hedef altında desteklerden yararlanan strateji aşağıdaki gibidir:

- ✓ **H4.S4.** Kent Kimliğini Belirleyici Plan Senaryolarının Hazırlanması (1 MDP, 1 DFD, 2 TD-1.393.416 TL)

H1 altında desteklerden yararlanan “Kaz Gölünün Korunması ve Turizme Kazandırılması Projesi”, **H1.S3.** Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetiminin Sağlanması, Hassas Ekosistemlerin ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması (1 MDP-1.107.312 TL) stratejisi kapsamında kalmaktadır.

“Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması” **H1** hedefi altında yer alan Sürdürülebilir Atık Yönetiminin Sağlanması, Van Gölü Havzası'nın Korunması, Hava Kalitesinin AB Standartlarına Uygun Hale Getirilmesi stratejilerine ait herhangi bir destek mekanizması bugüne kadar uygulanmamıştır. Bölge'nin altyapısal ve çevresel sorunları göz önüne alındığında bu tür çalışmaların büyük bütçeler ve yetki alanı sebebi ile işbirliği çalışmaları ile ele alınması günlük yaşam kalitesini ve toplum sağlığını iyileştirmeyi sağlayacaktır.

“Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi” **H2** hedefi altında yer alan Kanalizasyon ve Atık Su Arıtma Tesislerinin İhtiyacı Karşılatabilecek Seviyeye Getirilmesi, Temiz İçme Suyunun Herkese Ulaştırılması, Demiryolu, Karayolu, Havayolu ve Çoklu Taşımacılık Altyapısının Oluşturulması, Ulaşım Ana Planının Hazırlanması, E-Dönüşüm Sürecinin Desteklenmesi ve Telekomünikasyon Altyapısının İyileştirilmesi stratejilerine ait herhangi bir destek mekanizması bugüne kadar uygulanmamıştır. Bölge'nin erişilebilirlikte yaşadığı sorunlar ve yetersizlikler göz önüne alındığında bu tür çalışmaların büyük bütçeler ve yetki alanı sebebi ile işbirliği çalışmaları ile ele alınması yatırım alanları cazip kılan ulaşılabilirliğin artışı ve dolayısıyla ekonomik ve beşeri sermayenin artışı sağlayacaktır.

“Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması” **H4** hedefi altında yer alan Afet Sakınım Planının Oluşturulması, Bütünleşik Kıyı Plan Senaryolarının Hazırlanması, Enerji Verimli Kent Formları Üretilmesine Yönelik Plan Senaryolarının Hazırlanması stratejilerine ait herhangi bir destek mekanizması bugüne kadar uygulanmamıştır. Bölge'nin imarlaşma ve çarpık kentleşmede yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında bu tür çalışmaların büyük bütçeler ve yetki alanı sebebi ile işbirliği çalışmaları ile ele alınması mekan kalitesinin artışının yanı sıra kentsel rant değerinin daha nitelikli oluşmasını sağlayacaktır.

“Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması” **H3** hedefi altında yer alan Projeksiyon Hesaplı Konut Üretiminin Artırılması stratejisine ait herhangi bir destek mekanizması bugüne kadar uygulanmamıştır. Bölge’nin mimari yapılarının niteliği göz önüne alındığında bu tür çalışmaların büyük bütçeler ve yetki alanı sebebi ile işbirliği çalışmaları ile ele alınması ve hatta bu durumun devlet politikası ile çözülmesi adına kamuoyu çalışmalarının yapılması mekânsal psikolojiyi etkileyecek ve Bölge halkının daha sağlıklı mekânlarda yaşamasını sağlayacaktır.

GELİŞME EKSENİ 3 (GE3): GÜÇLÜ TOPLUM

Sosyal ve ekonomik kalkınma; 21. yüzyıl kalkınma stratejilerinin birbirini destekleyen ve birbirinden ayrılmaz iki önemli eksenini oluşturmaktadır. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın ana unsurları olan beşeri ve sosyal sermaye alanlarındaki stratejilerin temel amacı, TRB2 Bölgesi’nde girişimciliği desteklemek; her alanda fırsat eşitliğini sağlamak ve korumak; bilhassa, dezavantajlı grupların meslek edinmelerine yönelik çalışmalar düzenlemek ve dezavantajlı bireyler için istihdam ortamı oluşturmak; yenilikçilik ve rekabetçilik yeteneklerini geliştirmek; mesleği olanların hayat boyu öğrenme kapsamında mesleki bilgi ve becerilerini artırmak, bireylerin sivil toplum örgütleri (vakıf/dernek/oda) ve hatta toplumun her kesimi ile sağlıklı iletişim kurmalarına destek sağlamaktır.

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı kapsamında sosyal ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi adına Güçlü Toplum Gelişme Ekseninde belirlenen hedefler;

- **H1.** İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi,
- **H2.** Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması

Şeklindedir.

Hedef 1: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

Strateji 1: Bölge Örgün Eğitiminde Okullaşma Oranının Artırılması

Mali Destek Programı

2018 yılında Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Van ilinin Edremit, İpekyolu ve Tuşba ilçeleri ile Hakkâri ili Yüksekova ilçesindeki çocuk ve gençlerin eğitim, sağlık, bilim, kültür, sanat ve girişimcilik gibi alanlarda farkındalıklarını artırarak kalkınmaya entegrasyonu amaçlanmaktadır. Bu Mali Destek Programı çerçevesinde; 6 Milyon TL hibe desteği sözleşmeye bağlanmış olup projeler uygulama aşamasındadır.

2018-2019 yılları arasında uygulamada kalacak olan 628.270,02 TL bütçeli “*Eğitim ile Şekillenen Gelecekler Projesi*” ile söz konusu ilçelerin bazı okul öncesi eğitim kurumlarında ve ilkokul bünyesinde mevcut özel eğitim sınıflarındaki öğrencilerin daha iyi eğitim alarak sosyal ve ekonomik hayatta daha sağlıklı şekilde yer almalarının sağlanması hedeflenmiştir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2014 yılında 80.402,39 TL bütçeli “*Van İli Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Başarı Durumlarının Araştırılması Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında 89.404,33 TL bütçeli “*TRB2 Bölgesine Sınav Merkezi Kurarak Öğrencilerin Akademik Başarılarının Artırılması Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2015 yılında 15.000,00 TL bütçeli “*Van İli Ortaokul ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Başarı Durumlarını Etkileyen Sebepleri Çok Yönlü Araştırmak Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında 6.800,00 TL bütçeli “*Çocuk Testleri Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında 13.843,00 TL bütçeli “*Sınavla Gelen Başarı Projesi*” desteklenmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2012 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ), Van Valiliği, Van Milli Eğitim Müdürlüğü ve Ajans ile ortaklaşa düzenlenen “*Van Eğitim Sorunları Çalıştayı*” ile ilk ve orta öğretimde yapılan merkezi sınavlardaki başarı sıralamasının beklenen düzeyde olmamasının nedenleri başta olmak üzere Van’ın eğitim sorunlarının farklı boyutları ele alınmıştır.

2012 yılında “*Özellikle Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarının Arttırılması Hibe Programı Bilgilendirme Toplantısı*”na katılım sağlanmıştır.

2013 yılında “*TRB2 Bölgesi illerinde Kalkınmaya Çocuk Gözüyle Bakış Bölge Planı Anket Çalışması*” gerçekleştirilmiştir.

2015 yılında Muş Milli Eğitim İl Müdürlüğü, Muş Kadın Çatısı Derneği ve Ajans işbirliğinde yürütülen kampanya ile yirmi beş köye kitaplık sağlanarak 8.500 adet kitap dağıtılmıştır.

Strateji 2: Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Altyapısının Piyasa İşgücü Talepleriyle Uyumlu Hale Getirilmesi

Mali Destek Programı

2018 Yılı Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Van İlinin Edremit, İpekyolu, Tuşba ilçelerinde 410.332,38 TL bütçe ile 2018-2019 yılları arası

gerçekleştirilecek olan “*Çocuk ve Gençlik Kampüsü Projesi*”, çocuk ve gençlerin eğitim, sağlık, bilim, kültür ve spor gibi alanlardaki etkinliklerinin artırılması ile sosyal entegrasyonun hızlandırılmasını amaçlamaktadır.

2018 Yılı Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri İlinin Yüksekova ilçesinde 626.552,00 TL bütçe ile 2018-2019 yılları arası gerçekleştirilecek olan “*Gençler için Mesleki Eğitim Merkezi Projesi*”, 2016 olayları sırasında evi yıkılmış, ilçeyi terk etmiş ve sonra geri dönmüş gençlerin mesleki beceri kursları ile istihdam edilebilirliklerini ve sanat atölyeleri ile sosyal uyumlarını güçlendirerek ile sosyal entegrasyonun hızlandırılmasını amaçlamaktadır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2012 yılında hayat boyu öğrenme bilincini oluşturarak eğitim seviyesini arttırmayı amaçlayan 48.184,49 TL bütçeli “*Bir Model Olarak TRB2 Bölgesi’nde Sürekli Eğitim Merkezi Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün yetişmesine katkı sağlamayı amaçlayan 35.000,00 TL bütçeli “*Van MESGEM Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında eğitim ihtiyacı ile işgücü-işveren arasındaki iletişimi artırmayı amaçlayan 39.999,64 TL bütçeli “*Muş Merkez Belde ve Köyleri İşgücü Piyasası Analizi Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2014 yılında 8.850,00 TL bütçeli “*Eğitimden İstihdama Veri Analizi Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 11.894,00 TL bütçeli “*Meslek Elemanlarının Mesleki Becerilerinin Geliştirilmesi Projesi*” desteklenmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2012 yılında Bitlis ilinde gerçekleştirilen “*1000 Kadın Meslek Öğreniyor Projesi Toplantısı*”na katılım sağlanmıştır.

Strateji 3: İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranının Artırılması

Mali Destek Programı

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında 257.175,00 TL bütçe ile 2018-2019 yılları arası gerçekleştirilecek olan “*Engelleri Hep Birlikte Aşıyoruz Projesi*”, toplumun engellilere bakışında farkındalık yaratarak hayatın engel tanımayacağını, başarı hikâyelerinin de olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır.

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında 257.175,00 TL bütçe ile 2018-2019 yılları arası gerçekleştirilecek olan “*Dijital İpekyolu Atölyesi Geleceği kodlayan 65 Vanlı Projesi*”, çocukların ve gençlerin yeni nesil teknolojiyi iyi kullanma ve teknolojik ürün geliştirme becerilerinin artırılması ile işsizliğe çözüm ve dijital ekonomiye geçiş için de model oluşturmasını amaçlamaktadır.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 73.527,92 TL bütçeli “*Kadınlara Yönelik Seramik Atölyesi Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 45.508,64 TL bütçeli “*Evden İstihdama Geçişte Şekerli Eller Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında Bölge’de marka değeri taşıyan kültür ögesi el sanatlarının yaygınlaştırılması ile istihdamı arttırmayı amaçlayan 21.563,96 TL bütçeli “*Tutkara Sanatının Öğretilmesi, Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2013 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 5.841,00 TL bütçeli “*Kadınlar İçin Girişimcilik Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2015 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 8.144,00 TL bütçeli “*Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi İçin Sertifikalı Girişimcilik Eğitim Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 10.154,55 TL bütçeli “*Ekonomiye Hanım Eli Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında kadınların girişimcilik potansiyellerini arttırmayı amaçlayan 9.576,88 TL bütçeli “*Bitlis Belediyesi Kadınlara Yönelik Kişisel Gelişim ve Meslek Edindirme Eğitim Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 13.197,12 TL bütçeli “*Tarihimiz Dile Gelsin Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 3.280,40 TL bütçeli “*Kurumsal ve Beşeri Kapasite Geliştirme, Bölgesel Kalkınmaya Katkıda Bulunma Kadınların İş Olacak Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında “*Örgütsel Temsil ve Yönetimin Temelleri ile Kadınların Statüsündeki Değişim Projesi*” desteklenmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

İŞKUR tarafından Valilik kanalıyla yapılan “*İş İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu Toplantılarına*” Ajans tarafından katılım sağlanmaktadır.

2011 yılında BİTİSO işbirliği ile “*Mesleki Eğitim ve Genç İstihdamın Desteklenmesi Toplantılarına*” Ajans tarafından katılım sağlanmış ve proje uygulama taslağı hazırlanmıştır.

2011 yılında Genç Birikim Derneği ve TEKNOSA’nın katkılarıyla İl Kültür Müdürlüğü’nde düzenlenen “*Doğu Anadolu Bölgesi Gençlik İstihdam Buluşması*” etkinliğine Ajans tarafından katılım sağlanmıştır.

2011 yılında Ankara’da BM’nin düzenlediği “*Ulusal Gençlik İstihdamı Programına*” Ajans tarafından katılım sağlanmıştır.

2015 yılında Ankara Kalkınma Ajansı’nın düzenlediği “*Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKGOP) kapsamında desteklenen Genç İstihdamının Artırılması için Ankara Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Projesi*” açılış konferansına Ajans tarafından katılım sağlanmıştır.

Strateji 4: Çiftçi ve Üreticilere Yönelik Teorik ve Uygulamalı Eğitimlerin Sağlanması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2016 yılında tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, genç çiftçi ailelerin gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve kırsalda genç nüfusun istihdamının artmasını amaçlayan 59.823,30 TL bütçeli “*Genç Çiftçi Ailelere Yönelik Üretim Amaçlı Çilek Yetiştiriciliği Konusunda Eğitim ve Farkındalık Oluşturma Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2013 yılında 7.764,41 TL bütçeli “*Yüksekova Bereket Sulama ile Geliyor Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 7.375,00 TL bütçeli “*Örtü Altı Ürün Yetiştiriciliği Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 8.850,00 TL bütçeli “*Zoonoz Hastalıklarla Mücadele ile ilgili Çiftçi Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 7.080,00 TL bütçeli “*Zoveser’den Ovaya Şifa Kaynağı Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 14.999,00 TL bütçeli “*Kavar Havzası Kırsal Kalkınma Projesi*” desteklenmiştir.

2015 yılında 9.440,00 TL bütçeli “*Aygır Gölü Sulama Sisteminde Su Yönetimi Projesi*” desteklenmiştir.

2015 yılında 14.626,10 TL bütçeli “*Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği Üretim Teknik ve Yöntemleri Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2015 yılında 14.986,00 TL bütçeli “*Elbak Otantik ve Organik Otlı Küp Peyniri Üretimi Fizibilite Çalışması Projesi*” desteklenmiştir.

2016 yılında 12.980,00 TL bütçeli “*Süt Sığırcılığı Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 14.962,40 TL bütçeli “*Gevaş İlçesi Bal Üreticileri Birliği Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 14.691,00 TL bütçeli “*Adilcevaz Ceviz Potansiyelinin Araştırılması, Üretimin Arttırılması ve Ceviz Ürünleri Üretim Tesisi Projelendirmesi Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 6.490,00 TL bütçeli “Süt Ürünleri Üretiminde Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıkların Önlenmesi Projesi” desteklenmiştir.

Hedef 2: Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması

Strateji 1: Yönetişimin İyileştirilmesi ve Kurumsal Uzmanlaşmanın Geliştirilmesi

Teknik Destek

Yerel kalkınma kapasite artırıcı faaliyetlerini desteklemek amacıyla 2009-2018 yılları arasında Teknik Destek faaliyeti olarak ajans 339 adet projeye eğitim desteği sağlayarak yerel kurumların kapasitelerini geliştirme faaliyetlerini desteklemiştir. 2009-2018 yılları arasında tamamlanan projelerin toplam hibe tutarı yaklaşık olarak 3.250.000,00 ₺ olarak gerçekleşmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

Van İlinin sorunlarının çözümünde önceliklerin belirlenmesi; yol haritasının oluşturulması; sürdürülebilir projelerin geliştirilmesi amacıyla Van Valiliği bünyesinde “*Van Güçbirliği Platformu’nun 1. Toplantısı*” 2016 yılında gerçekleştirilmiştir. 76 kişilik Mütevelli Heyeti, Van Valisi başkanlığındaki 11 kişilik Yönetim Kurulu ve 7 sektörel ihtisas komisyonundan oluşan platformun sekreteryaya ayağını ise Ajans oluşturmaktadır. Van Güçbirliği Toplantıları 2018 yılında son bulmuştur.

Strateji 2: Kurumsal Hafıza oluşturacak Sistemlerin Kurulması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2011 yılında güvenli ve analiz edilebilir datanın web tabanlı yazılımlar sayesinde web’e entegrasyonu sağlanarak global bir erişime ulaşmasını amaçlayan 59.876,10 TL bütçeli “*Web Tabanlı Firma Veri ve Portal Sistemi Kurulumu Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2014 yılında 14.455,00 TL bütçeli “*Muş Belediyesi Kurumsal Web Sitesinin Hazırlanması Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 11.682,00 TL bütçeli “*Dernek Üyelerine Logo ve GO3 Eğitimi Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 13.000,00 TL bütçeli “*İranlı Turistler için Farsça Rehberlik Web Sitesinin Kurulması ve Yönetilmesi Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 14.160,00 TL bütçeli “*Van İli Eğitim Ölçekleri Performans İzleme Sistemi Projesi*” desteklenmiştir.

2017 yılında 13.983,00 TL bütçeli “*Ürünlerimiz Dış Pazara Açılıyor Projesi*” desteklenmiştir.

Strateji 3: STK’larda, Birliklerde ve Kooperatiflerde Etkinliğin Artırılması

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2012 yılında 25.652,82 TL bütçeli “*Sivil Toplum Kuruluşlarının İhtiyaçlarının Araştırılması ve Geliştirilmesi Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında Bölge STK’larına dair yeni bir veri tabanı oluşturarak kolektif bir ağ oluşturmayı amaçlayan 43.655,78 TL bütçeli “*Sivil Toplum Kapasite Arttırma Merkezi (SİTKAM) Projesi*” desteklenmiştir.

Strateji 4: Sosyal Yaşam Bilincinin Sağlanması

Sosyal yaşam bilincinin sağlanması stratejisindeki amaç:

- Bölgede engelli, kadın, yaşlı ve genç bireyleri gözetken mekân tasarımlarının oluşturulması,
- Halka doğal yaşam hakkı ve çevresel risk konularında bilinçlendirme eğitimlerinin verilmesi,
- Evsel ve endüstriyel atık üretiminin azaltılması hakkında ve geri dönüşümün önemi hakkında farkındalık çalışmalarının yapılması.
- Bilinçli ve modern tarım uygulamaları kapsamında çiftçilere eğitimlerin verilmesi,
- Bölge’de afete hazırlıklı olma ve afet sonrası müdahale konularında teorik ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi

Olarak açıklanmaktadır.

Mali Destek Programları

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Van İli ilçelerinde gerçekleştirilecek olan 1.449.600,00 TL bütçeli “*Mikrodan Makroya Dünyamız ve Evren Projesi*” kapsamında kurulacak merkez ile uzay bilim ve teknolojilerinin farkındalığının artırılması ve bunun sonucu olarak bilim kültürü yüksek bir toplum oluşturulması amaçlanmaktadır.

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Hakkâri İli Yüksekova ilçesinde gerçekleştirilecek olan 1.218.416,00 TL bütçeli “*Çocuklar ve Gençlerle Geleceği Tasarlamak Projesi*” kapsamında kurulacak atölyeler sayesinde eğitim ve sosyal imkânlara erişimde sorun yaşayan çocukların ve gençlerin eğitim, sanat, sosyal ve sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında Van İli Tuşba ilçesinde gerçekleştirilecek olan 1.027.068,80 TL bütçeli “*Tuşba Kent Tiyatrosu Projesi*” kapsamında kurulacak tiyatro sayesinde genç nüfusun eşit fırsatlar yaratılarak sosyal faaliyetlere katılımlarının desteklenmesi ve istihdamının artırılması amaçlanmaktadır.

2018 Yılı Çocukların ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı kapsamında desteklenen projelerin toplam bütçesi yaklaşık olarak 3.695.000,00 ₺ olarak gerçekleşmiştir. Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu Mali Destek Programı bütçesi 6.000.000,00 ₺ olmakla birlikte bütçenin yaklaşık % 62’si Sosyal Yaşam Bilincinin Sağlanması stratejini destekleyecektir.

Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği)

2013 yılında dezavantajlı gruplar kapsamında özellikle de göç etmiş kadınların sosyal dışlanmalarının sebep ve sonuçlarını tespit etmeye yönelik politikalara katkı sunmak amacıyla 43.182,81TL bütçeli “*TRB2 Bölgesi’nde Kadınlarla Buluşuyoruz Projesi*” desteklenmiştir.

2013 yılında bilimsel ve kültürel faaliyetleri artırmak amacıyla 57.182,37 TL bütçeli “*Hakkâri Bilim Fuarı Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında dezavantajlı grupları topluma kazandırmaya yönelik etkili, hızlı ve güncellenebilir çözümler üretme amacıyla program altyapısını karşılamak amacıyla 88.008,29 TL bütçeli “*Van Sosyal Etüt Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında engelli bireylerin kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması ve sosyal yaşama entegrasyonunun sağlanması amacıyla 23.305,00 TL bütçeli “*Muş’ta Engelli Memnuniyeti Araştırması Projesi*” desteklenmiştir.

Teknik Destek

2014 yılında 11.870,00 TL bütçeli “*Van’da Yaşayan 100 Engelli Çocuk, Aileleri ve Koklear Kullanıcılarına Yönelik Değerlendirme ve Eğitim Projesi*” desteklenmiştir.

2014 yılında 15.000,00 TL bütçeli “*Engelsiz Sinema Günleri Projesi*” desteklenmiştir.

Düzenlenen ve Katılım Sağlanan Çalıştaylar, Konferanslar, Sempozyumlar, Fuarlar ve Toplantılar

2013 yılında engellilerin yaşam alanlarının kolaylaştırılması amacıyla ilgili paydaşlarla “*Ulaşılabilir Destek Projesi Bilgilendirme Toplantısı*” gerçekleştirilmiştir.

Hakkâri Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü’nün (YDO) koordinasyonunda, Anadolu Jet Hava Yolları’nın sponsorluğu ile ilde kurulması planlanan çocuk müzesine ve bilim merkezine örnek teşkil etmesi bakımından Ankara Çocuk Müzesi ve Bilim Merkezi ile Anıtkabir ve Ankara Etnografya Müzesi Hakkâri merkez ve ilçelerinden 50 öğrenci tarafından ziyaret edilmiştir.

Değerlendirme

TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları kapsamında bir yandan Bölge’nin ekonomik yapısını güçlendirici hedef ve stratejiler belirlenirken diğer yandan yaşanabilir mekân önerileri tasarlayıp Bölge insanının yaşam standartlarını yükseltmek amaçlanmıştır. Güçlü Toplum Ekseninde işbirlikçi, kurumsal kapasitesi gelişmiş, sosyal, eğitim seviyesi yükselmiş, dezavantajlı grupları hayatın içine almayı başarmış bir toplum oluşturmak amaçlanmaktadır. Ajans, kurulduğu 2009 yılından itibaren 2018 yılına kadar destek programlarını, çalışmalarını, faaliyetlerini ve işbirliği halinde olan girişimlerini bu amaca uygun olarak gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda TRB2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı İlerleme Raporu, Ajansın gerçekleştirdiği faaliyetlerin yukarıda bahsi geçen amaca ne kadar hizmet ettiğini gösterecek bir çalışmadır. Bu bağlamda Güçlü Toplum Gelişme Eksen (GE3) dâhilindeki hedef ve stratejilerin destek türlerine göre proje sayısı, sözleşme bütçesi ve hibesi verileri incelenmiş olup aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş ve sonuçların yorumu yapılmıştır.

Güçlü Toplum Gelişme Eksen (GE3) kapsamında 2 hedef ve 8 strateji yer almakta olup destek türlerinden yararlanan hedef (H) ve stratejiler (S) ile yararlandıkları destek türüne⁴ göre proje sayıları aşağıda belirtilmiştir.

H1. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

S1. Bölge Örgün Eğitiminde Okullaşma Oranının Artırılması (2 MDP, 2 DFD, 3 TD-**1.479.326** TL)

S2. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları Altyapısının Piyasa İşgücü Talepleriyle Uyumlu Hale Getirilmesi (2 MDP, 2 TD- **838.949** TL)

S3. İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranının Artırılması (2 MDP, 4 DFD, 7 TD-**1.214.803** TL)

S4. Çiftçi ve Üreticilere Yönelik Teorik ve Uygulamalı Eğitimlerin Sağlanması (1 DFD, 12 TD- **194.394** TL)

H2. Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması

S1. Yönetişimin İyileştirilmesi ve Kurumsal Uzmanlaşmanın Geliştirilmesi (362 TD-**3.167.836** TL)

S2. Kurumsal Hafıza Oluşturacak Sistemlerin Kurulması (1 DFD, 5 TD-**121.930** TL)

S3. STK'larda, Birliklerde ve Kooperatiflerde Etkinliğin Artırılması (2 DFD-**81.130** TL)

S4. Sosyal Yaşam Bilincinin Sağlanması (3 MDP, 1 DFD, 2 TD-**3.125.071** TL)

Destek türlerine göre Gelişme Eksenlerinin proje sayısı, bütçesi ve hibesi incelendiğinde:

- MDP desteğinden yararlanan **GE3** proje sayısı (11), toplam proje sayısının (265) %4'ünü oluştururken **GE3** projelerinin toplam MDP bütçesindeki payı %4, toplam MDP hibesindeki payı ise %6'dır. **GE3**, **GE1** ve **GE2**'den sonra MDP desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından destekten en az yararlanan Diğer Sektörlerden önce gelmektedir.
 - **GE3** kapsamında MDP desteğinden yararlanan 11 proje, **H1**(8) ve **H2**(3) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe dağılımında en büyük payı %60 ile **H1**'in aldığı; bunu %40 ile **H2**'nin izlediği görülmektedir. Hibe dağılımında ise **H1** %57 ile ilk sırada **H2** ise %43 ile ikinci ve son sırada yer almaktadır.

⁴ Mali Destek Programı-MDP, Doğrudan Faaliyet Desteği-DFD değişen adı ile Fizibilite Desteği-FD, Teknik Destek-TD, GÜDÜMLÜ Proje Desteği-GPD, Cazibe Merkezleri Destekleme Programı-CMDP

- **GE3** kapsamında MDP desteğinden en yüksek şekilde yararlan **H1** altındaki **S1**, **S2** ve **S3** eşit proje (inovasyon-dijital atölyesi, mesleki eğitim projeleri) sayısına sahipken bunlar dışında kalan 2 proje Diğer Sektörler başlığına girmektedir.
- DFD (FD) desteğinden yararlanan **GE3** proje sayısı (12), toplam proje sayısının (71) %17'sini oluştururken **GE3** projelerinin toplam DFD (FD) bütçesindeki ve hibesindeki payı sırasıyla %16 ve %15'tir. **GE3**, **GE1** ve **GE2**'den sonra DFD (FD) desteğinden sayı, bütçe ve hibe bakımından destekten en az yararlanan Diğer Sektörlerden önce gelmektedir.
 - **GE3** kapsamında DFD (FD) desteğinden yararlanan 12 proje, **H1**(8) ve **H2**(4) kapsamında olup bu projelerin toplam bütçe ve hibe dağılımında en büyük payı %68 ile **H1**'in aldığı; **H2**'nin %32'de kaldığı görülmektedir.
 - **GE3** kapsamında DFD desteğinden en yüksek şekilde yararlan **H1** altındaki **S3**, 4 proje (analiz çalışması, zanaat eğitimi, kadın istihdamı projeleri) ile ilk sırada yer alırlarken **S1**, 2 proje (öğrenci başarısı araştırma projeleri) ile ikinci sırada yer almaktadır.
- Teknik Destekten yararlanan **GE3** proje sayısı (393), toplam proje sayısının (407) %97'sini oluştururken **GE3** projelerinin toplam Teknik Destek hibesindeki payı %95'tir. **GE3**, Teknik Destekten sayı ve hibe bakımından en fazla yararlanan eksendir.
 - **GE3** kapsamında Teknik Destekten yararlanan 393 proje, **H1**(24) ve **H2**(369) kapsamında olup bu projelerin toplam hibe dağılımında en büyük payı %93 ile **H2**'nin aldığı; bunu %7 ile **H1**'in izlediği görülmektedir.
 - **GE3** kapsamında Teknik Destekten en yüksek şekilde yararlan **H2** altındaki **S1**, 362 proje (NETCAD, PCM, MICROSOFT OFFICE, bilgilendirme, farkındalık eğitim projeleri) ile ilk sırada yer alırken **S2**, 5 proje (sistem kurulumu, web sitesi tasarımı projesi) ile ikinci sırada yer almaktadır.

2009-2018 yılları arasında Ajans tarafından desteklenen ve/veya yürütücülüğü üstlenilen 755 proje bulunmakta olup bu projelerin toplam bütçesi 346.357.555 TL'dir. **GE3** kapsamında Ajans desteklerinden yararlanan 416 proje bulunmakta olup toplam bütçesi 11.720.393 TL'dir. Bu bütçe, Ajans toplam proje bütçesinin %3'üne denk gelmektedir. **GE3** kapsamındaki projelerin sözleşme bütçesinin %64'ünü MDP; %6'sını DFD ve %30'unu TD oluşturmaktadır.

Tablo 11: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekleri Projelerinin Sayısı ve Bütçesinin **GE3** Dağılımı

Destek Türü	Proje Sayısı	Toplam Sözleşme Bütçesi (TL)	Sözleşme Bütçesindeki Payı
MDP	11	7.471.826	%64
DFD	12	758.756	%6
TD	393	3.489.811	%30
TOPLAM	416	11.720.393	%100

GE3, proje sayısı (416) bakımından diğer eksenlerin (339) çok üstünde kalmakla birlikte sözleşme bütçesi bakımından incelendiğinde 11,7 milyon TL bütçesi ile eksenler arasında açık ara sonuncu sırada yer almaktadır. Proje sayısı ile sözleşme bütçesi arasındaki ters orantı, GE3 projelerinin Ajans destekleri arasında Teknik Destekte yoğunlaşmış olmasından, Teknik Destek faaliyetinin Ajans başvuru rehberinde belirlendiği halinde üst limitinin 20 bin TL (mevzuat gereği üst limit 58.555 TL) olup diğer desteklerin üst limitlerinin (DFD Ajans üst limiti 125 bin TL ve mevzuat üst limiti 390.410 TL, MDP Ajans başvuru rehberinde belirlendiği halinde üst limiti program konusuna göre 75 bin TL ile 4 milyon TL arasında) çok altında olmasından, Teknik Destek faaliyeti başvurularının aylık alınıyor olmasından kaynaklanmaktadır. **GE3** projelerinin niteliği incelendiğinde aşağıdaki yorumlar dikkat çekmektedir.

Bölge’de örgün eğitimde okullaşma oranlarının artırılması stratejisi performans göstergeleri belirtilmiştir. Okullaşma oranları Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve ona bağlı Müdürlüklerin asli görevi olduğundan Ajans 2009-2018 yılları arasında öğrencilerin başarısızlıklarının nedenlerini araştırıcı ve başarılarını geliştirici destekler sağlamıştır. Yıllar bazında Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim-Öğretim Yılı İstatistiklerine göre okullaşma oranları artmıştır. Ancak genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim okullaşma oranları Bölge illeri düzeyinde Türkiye ortalamasının çok altındadır. Ajans, Milli Eğitim İl Müdürlükleri ile işbirliği yaparak Bölge illerinin okullaşma oranlarını yükseltmek adına gelecek dönemlerde destek programları ve faaliyetler gerçekleştirebilir.

İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının artırılması stratejisi kapsamında Ajans’ın sağladığı doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek faaliyetleri mevcuttur. Bu Strateji güçlü toplum eksenini başlığında olsa da performans göstergeleri itibarıyla Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksenini başlığında daha ayrıntılı şekilde işlenmiştir.

İnsan kaynaklarının geliştirilmesi hedefine bağlı olarak çiftçi ve üreticilere yönelik teorik ve uygulamalı eğitimlerin sağlanması stratejisi kapsamında hem Teknik Destek hem de Doğrudan Faaliyet Destekleri Ajans tarafından sağlanmış olmakla birlikte Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Ekseninde tarımsal faaliyetlere yönelik Mali Destek Programları kapsamında daha ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Çiftçilere yönelik Van'da YYÜ DAP Çiftçi Eğitim Merkezi bulunmakta olup çiftçilere yönelik modern tarım uygulamaları eğitimleri gerçekleştirilmektedir. Van ili Gevaş ilçesinde arıcılığa; Çaldıran ilçesinde ise çilek yetiştiriciliğine dair demonstrasyon alanları bulunmaktadır.

Ajanslar kuruluş gerekçesi itibarıyla kendi Bölgelerinde yönetişimi sağlayan yapılardır. Yönetişimin iyileştirilmesi ve kurumsal uzmanlaşmanın artırılması stratejisi doğrultusunda Ajans, kamu kurumlarına, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına destek sağlamak ve işbirliği toplantılarına katılmaya önem göstermektedir. Katılımcı sayısı bu stratejinin performans göstergeleri arasında yer almakta olup bir diğer performans göstergesi de doküman sayısıdır. Doküman oluşturmaya örnek olarak 2018 Çalışma Programı Beşeri Sermayenin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı kapsamında uygulanan TRB2 Bölgesi Kurum ve Kuruluşların Eğitim İhtiyaç Analizi Anket Çalışması yer almaktadır.

Kurumsal hafıza oluşturacak sistemlerin kurulması stratejisinde ilgili faaliyetler gösterilmiştir. Bu faaliyetlerin haricinde 2018 Çalışma Programı Yerel Kalkınma Fırsatları Sonuç Odaklı Programı faaliyetlerinde TRB2 Bölgesi CBS Tabanlı Köy Envanterinin Çıkarılması (Muş-Hakkâri illerinde) faaliyeti gerçekleştirilecektir.

STK, Birlikler ve Kooperatifler'de etkinliğin artırılması stratejisi kapsamında özellikle Bölge STK'larına sağlanan Doğrudan Faaliyet Desteği (Fizibilite Desteği) ve Teknik Destek faaliyetlerinin amacı, söz konusu yapıların etkinliğini artırmaktır. Ajans bu alanda bu yapıların etkinliğini araştırabilir ve bu yapıların etkinliğini artırıcı politikalar geliştirebilir.

Bölge'nin sosyo-ekonomik gelişmişlikte geri kalmış olması, Bölge halkında sosyal yaşam bilinci eksikliğini doğurmakla birlikte sosyal yaşam bilincinin artmasını sağlayacak alanların yetersizliği de bu eksikliği pekiştirmektedir. Sosyal kalkınmaya yönelik çalışmalardan biri olabilecek sosyal yaşam bilincini oluşturmak, doğası gereği uzun vadede gerçekleştirilebilecek bir hedeftir. Bu bağlamda Ajansın attığı adımlardan biri, 2018 Yılı Çocuk ve Gençlerin Kalkınmaya Entegrasyonu

Mali Destek Programı kapsamında sosyal yaşam bilincinin oluşturulmasına yönelik projelere destek sağlamaktır. Projelerin toplam bütçesi yaklaşık olarak 3.695.000,00 ₺ olarak gerçekteşmiştir. Mali Desteğin toplam bütçesinin yaklaşık % 62'si sosyal yaşam bilincinin sağlanması stratejini destekleyecektir. Ajans ilerleyen yıllarda sosyal yaşam bilincinin sağlanmasını destekleyici faaliyetlerini bölge halkının sosyal gelişmesi bakımından destekleyebilir.

Sonuç olarak Ajans kurulduğu yıldan itibaren Bölge Planı'nda belirlediği hedef ve stratejileri destekleyici birçok faaliyette bulunmuştur. Güçlü toplumu oluşturacak faaliyetler toplumları sessizce dönüştürür ve geliştirir. Bu gelişim ve dönüşümün etkileri de keza toplumlarda ani olarak gözlemlenemez. Bu nedenle Ajans uzun vadede sonuçlar alabilecek yapıda da olsa ilerleyen dönmelerde beşeri sermayeyi destekleyici faaliyetleri gerçekteştirmeyi ve geliştirmeyi hedeflemelidir. Bununla birlikte bu hedeflere ulaşan yollarda hedefleri gerçekteştirmesinde yardımcı olacak kurum ve kuruluşlarla işbirliğini geliştirmeli, protokoller oluşturarak Bölgedeki bürokrasinin getirdiği yavaşlamanın önüne geçmelidir.

SONUÇ

2009-2018 yılları arası Ajans destek türlerinin proje sayısı ve sözleşme bütçesi dağılımı incelendiğinde Teknik Destek en fazla proje gerçekleştirilen mekanizma iken en düşük sözleşme bütçesine sahiptir. En yüksek sözleşme bütçesine sahip olan Mali Destek Programı ise Teknik Destekten sonra ikinci en fazla proje sayısına sahiptir. GÜDÜMLÜ Proje Desteği en az proje gerçekleştirilen mekanizma iken 5 destek mekanizması arasında en yüksek üçüncü Bütçeye sahiptir. Mali Destek Programından sonra ikinci en yüksek sözleşme bütçesine sahip Cazibe Merkezleri Destekleme Programı, proje sayısı bakımından sondan ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 12: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekleri Projelerinin Sayısı ve Bütçesinin Destek Mekanizmaları Dağılımı

	Mali Destek Programı (MDP)	Doğrudan Faaliyet Desteği (DFD)	Teknik Destek (TD)	GÜDÜMLÜ Proje Desteği (GPD)	Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP)
Proje Sayısı	265	71	407	5	7
Sözleşme Bütçesi	178 Milyon TL	4,8 Milyon TL	3,6 Milyon TL	32,4 Milyon TL	127,3 Milyon TL

Destek türlerinde proje konusu ve bütçe dağılımında önceliklendirilmiş GE ve H incelendiğinde MDP ve DFD (FD) türlerinde **GE1**'in; TD türünde **GE3**'ün; GPD ve CMDP türlerinde ise **GE2**'nin önde geldiği görülmektedir. Bu durum, destek türlerinin mali limit ve konusuyla ilgili olmakla birlikte Ajansın mekanizmaları kullanma politikası ile de ilgilidir. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın 2009-2018 yılları arasında destek mekanizmalarını kullanarak uygulamış olduğu projelerin TRB2 Bölge Planında yer alan Gelişme Eksen ve Hedefler üzerindeki dağılımı incelendiğinde önceliklendirilmiş GE ve H sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Öncelik 1: GE1.Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme

- ☐ **Alt Öncelik 1: H3.İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması**
- ☐ **Alt Öncelik 2: H1.Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması**
- ☐ **Alt Öncelik 3: H11.Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması**

- ❑ **Alt Öncelik 4: H12.**Van Gölü’nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

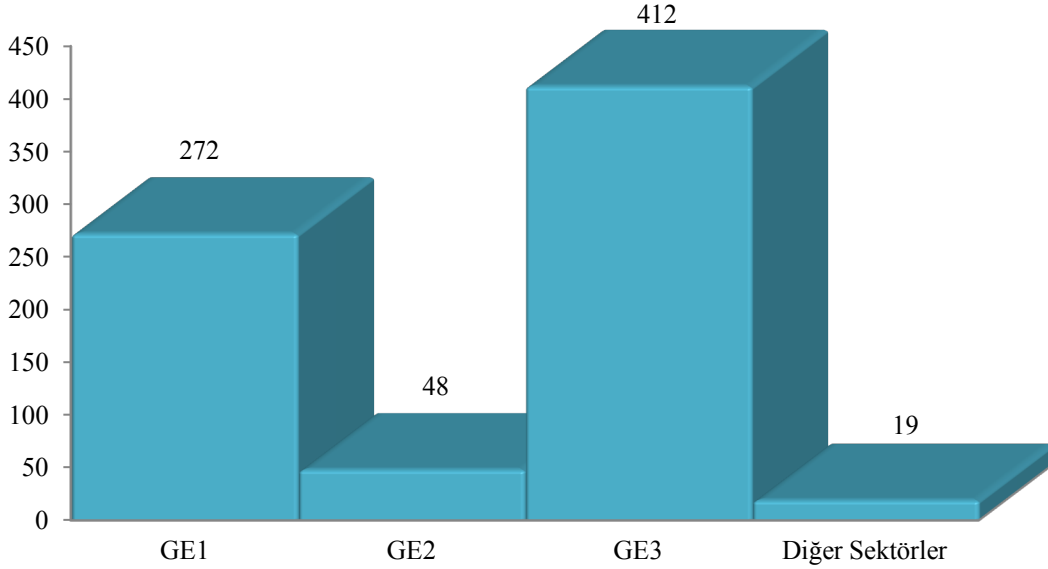
Öncelik 2: GE2.Yaşanabilir Mekânlar

- ❑ **Alt Öncelik 1: H3.**Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması
- ❑ **Alt Öncelik 2: H4.**Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması
- ❑ **Alt Öncelik 3: H1.**Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması

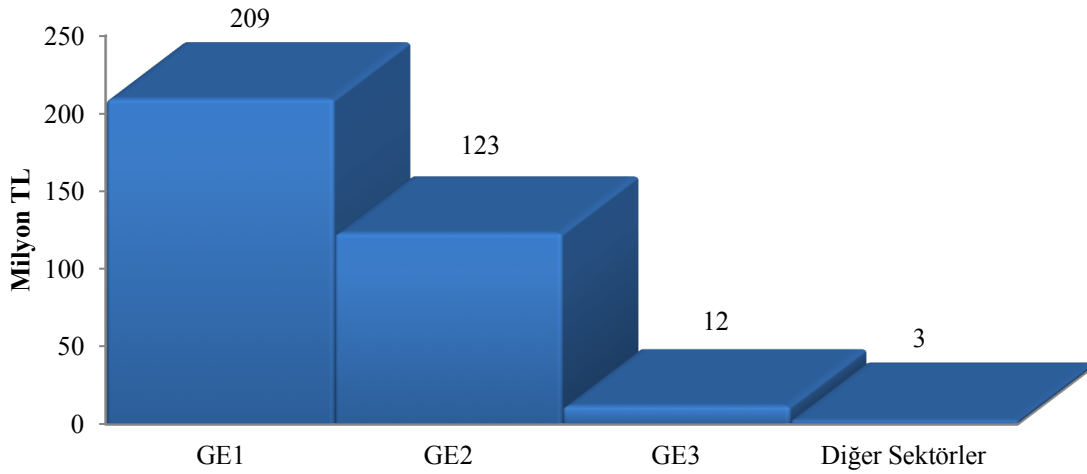
Öncelik 3: GE3.Güçlü Toplum

- ❑ **Alt Öncelik 1: H1.**İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
- ❑ **Alt Öncelik 2: H2.**Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması

Şekil 1: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekli Proje Sayısının Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

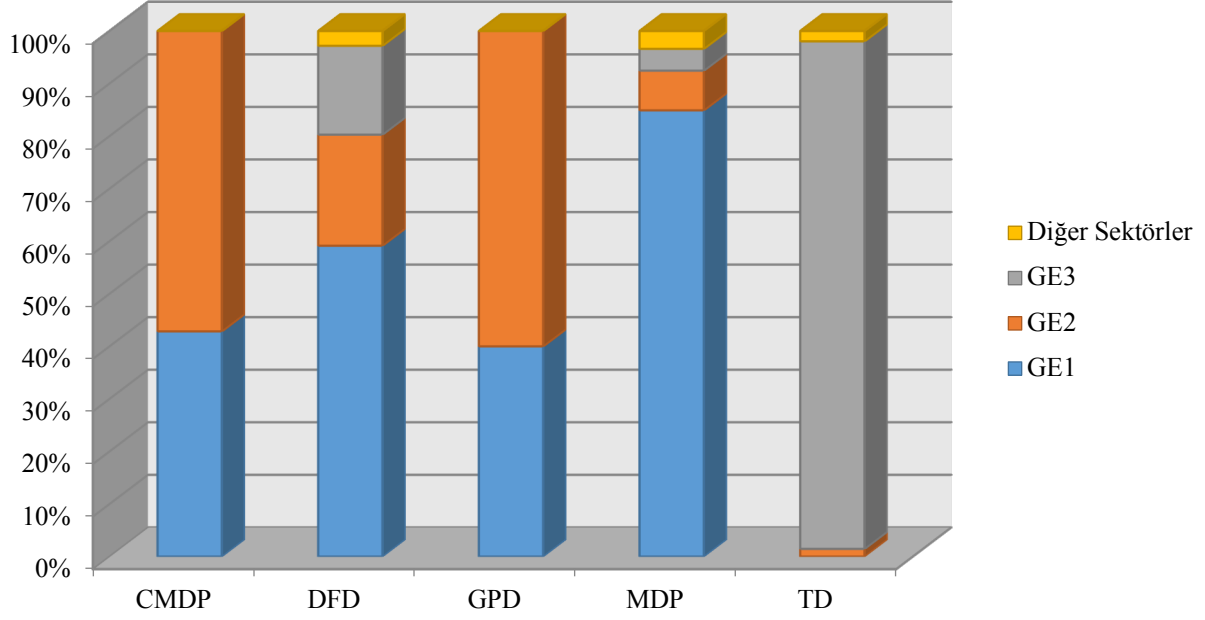

Şekil 2: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekli Proje Bütçelerinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

MDP türü, başvuru sahibinin büyük çoğunluğunun kar amacı güden gruplar olması ve sektörel yatırım alanlarını desteklemesi nedeniyle **GE1**'in kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır. DFD (FD) türü, kapsamı gereği Ar-Ge, fizibilite vb. konuları içerdiğinden **GE1**'in kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır. TD türü, kısa dönemli, küçük bütçeli, eğitim ve beşeri alanı ilgilendiren konuları içerdiğinden **GE3**'ün kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır. GPD ve CMDP türleri ise uygulandığı alanda büyük bütçeleri ile ivme yaratma kabiliyeti olması beklenen konuları ve daha çok inşaat çalışmaları ile altyapı yatırımlarını içerdiğinden **GE2**'nin kapsadığı konuları daha fazla barındırmaktadır.

Şekil 3: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destekli Proje Sayısının Destek Mekanizması ve Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

2009-2018 yılları arası Ajans tarafından desteklenen toplam 751 projenin toplam sözleşme bütçesi 346,3 Milyon TL'dir. Projelerin Gelişme Eksenlerine göre dağılımı incelendiğinde **GE3**'ün en fazla proje ancak en düşük bütçeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, **GE3** projelerinin TD üzerinde yoğunlaşmasından; **GE1**'in en yüksek bütçeye ve ikinci en fazla projeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, **GE1** projelerinin MDP ve DFD (FD) üzerinde yoğunlaşmasından; **GE2**'nin ikinci en yüksek bütçeye ve en az projeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, **GE2** projelerinin yüksek bütçeli olan GPD ve CMDP üzerinden yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır.

EKLER

Ek 1) 2014-2023 TRB2 Bölge Planı Gelişme Eksenleri ve Hedefleri

Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen (GE1) Hedefleri (H):

- H1.** Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması
- H2.** Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması
- H3.** İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması
- H4.** Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması
- H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması
- H6.** Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması
- H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi
- H8.** Dış Ticaretin Geliştirilmesi
- H9.** Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
- H10.** Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi
- H11.** Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması
- H12.** Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksen (GE2) Hedefleri (H):

- H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi,
- H3.** Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması,
- H4.** Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

Güçlü Toplum Gelişme Eksen (GE3) Hedefleri (H):

- H1.** İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi
- H2.** Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması

Ek 2) MDP Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Eksenini ve Hedef Dağılımları

2009-2018 yılları arasında uygulanan 15 MDP kapsamında 265 proje desteklenmiş olup MDP projelerinin

- %85'ini kapsayan **GE1**, MDP toplam sözleşme bütçesinin (178 Milyon TL) %74'ünü (132,5 Milyon TL);
- %8'ini kapsayan **GE2**, MDP toplam sözleşme bütçesinin (178 Milyon TL) %20'sini (35,5 Milyon TL);
- %4'ünü kapsayan **GE3**, MDP toplam sözleşme bütçesinin (178 Milyon TL) %4'ünü (7,4 Milyon TL)
- %3'ünü kapsayan **Diğer sektörler** ise MDP toplam sözleşme bütçesinin (178 Milyon TL) %2'sini (2,5 Milyon TL)

oluşturmaktadır.

MDP projelerinin

- %85'ini kapsayan **GE1**, MDP toplam sözleşme hibesinin (101 Milyon TL) %70'inden (70,7 Milyon TL);
- %8'ini kapsayan **GE2**, MDP toplam sözleşme hibesinin (101 Milyon TL) %23'ünden (22,8 Milyon TL);
- %4'ünü kapsayan **GE3**, MDP toplam sözleşme hibesinin (101 Milyon TL) %6'sından (6,3 Milyon TL);
- %3'ünü kapsayan **Diğer sektörler** ise MDP toplam sözleşme hibesinin (101 Milyon TL) %1'inden (1,2 Milyon TL)

yararlanmıştı.

Tablo 13: 2009-2018 Yılları Arası MDP Proje Sayısı ve Bütçesinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

	GE1: Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen	GE2: Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksen	GE3: Güçlü Toplum Gelişme Eksen	Diğer Sektörler	TOPLAM
Proje Sayısı	225	20	11	9	265
Sözleşme Bütçesindeki Payı (TL)	132.515.046	35.551.681	7.471.826	2.565.713	178.104.266
Sözleşme Bütçesindeki Payı (%)	74%	20%	4%	2%	100%
Sözleşme Hibesindeki Payı (TL)	70.762.408	22.824.958	6.343.230	1.251.179	101.181.775
Sözleşme Hibesindeki Payı (%)	70%	23%	6%	1%	100%

GE1'de yer alan 12 hedeften 6 tanesi MDP kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 6 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. MDP'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H2.** Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması,
- **H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması,
- **H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi,
- **H8.** Dış Ticaretin Geliştirilmesi,
- **H9.** Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi,
- **H12.** Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

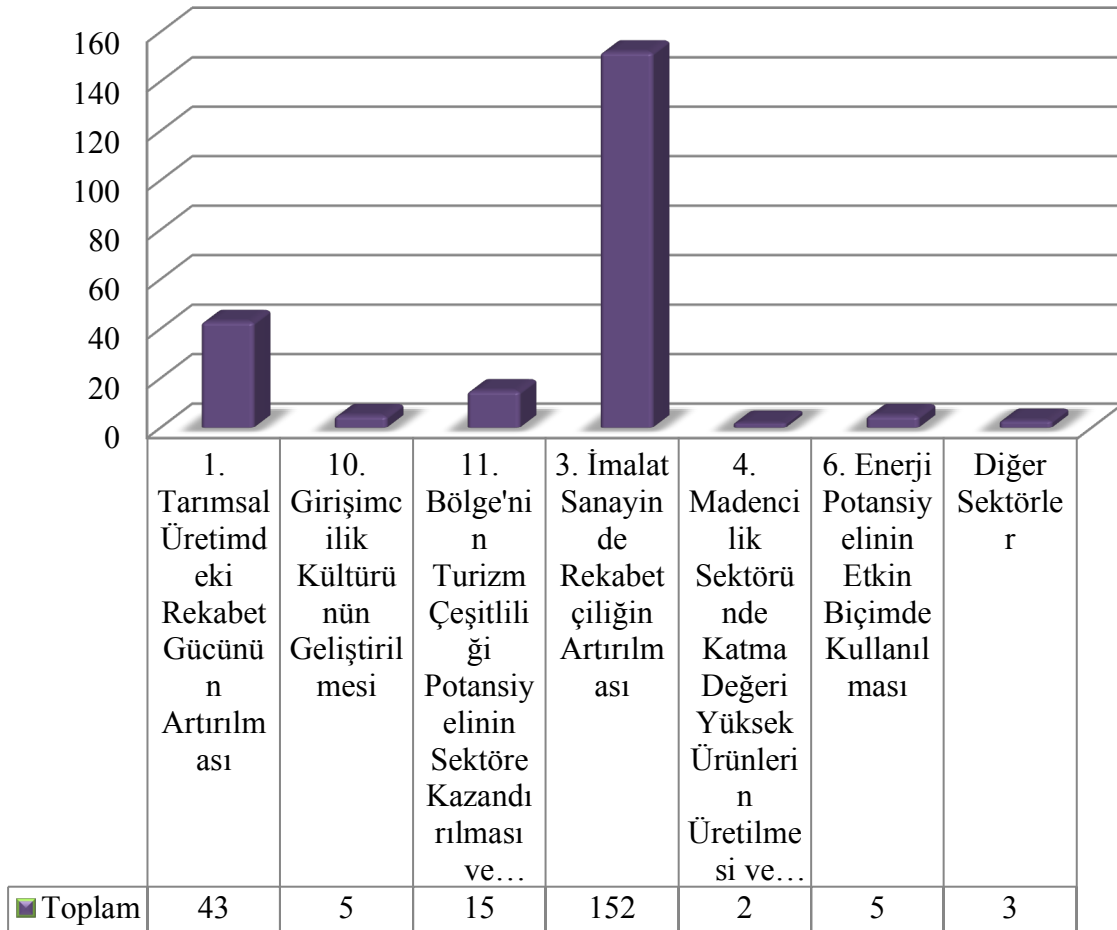
GE1 kapsamında desteklenen 225 projenin

- %68'ini oluşturan “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi 152 proje ile ilk sırada,

- %19'unu oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1** hedefi 43 proje ile ikinci sırada,
- %7'sini oluşturan “*Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11** hedefi 15 proje ile üçüncü sırada,
- %0,9'unu oluşturan “*Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması*” **H4** hedefi 2 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 4: 2009-2018 Yılları Arası MDP Proje Sayısının GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

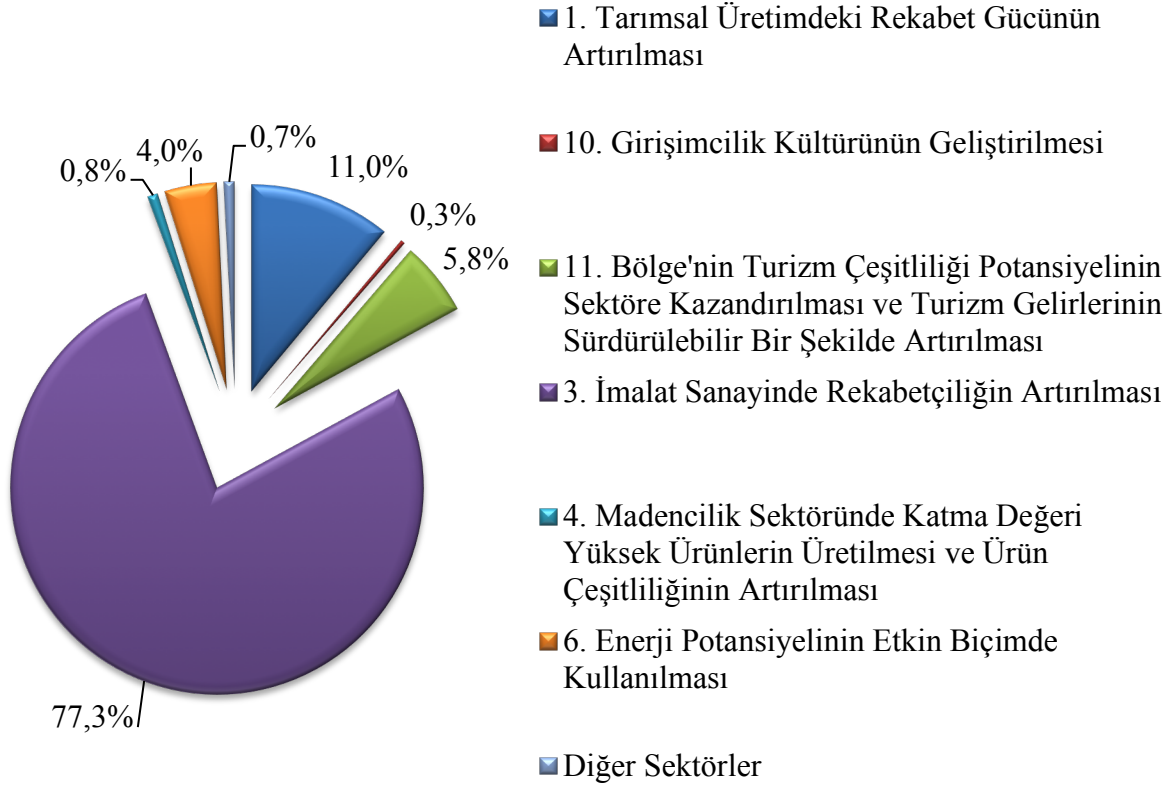
GE1 kapsamındaki MDP toplam sözleşme bütçesinin (132,5 Milyon TL)

- %77'sini (102,4 Milyon TL) oluşturan “*İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;

- %11'ini (14,5 Milyon TL) oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1** hedefi, ikinci sırada;
- %5,8'ini (7,6 Milyon TL) oluşturan “*Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11** hedefi, üçüncü sırada;
- %0,3'ünü (450 Bin TL) oluşturan “*Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi*” **H10** hedefi, son sırada

yer almaktadır.

Şekil 5: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki MDP Proje Bütçesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

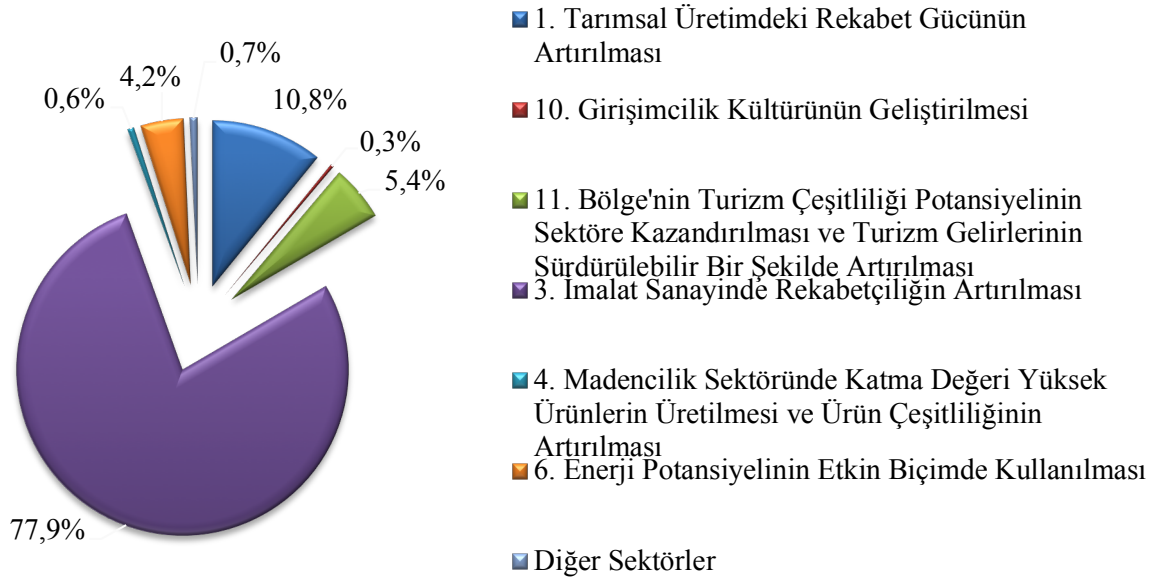
GE1 kapsamındaki MDP toplam sözleşme hibesinin (70,7 Milyon TL)

- %77,9'unu (55 Milyon TL) oluşturan “*İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;

- %10,8'ini (7,6 Milyon TL) oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1** hedefi, ikinci sırada;
- %10,8'ini (7,6 Milyon TL) oluşturan “*Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11** hedefi, üçüncü sırada;
- %0,3'ünü (225 Bin TL) oluşturan “*Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi*” **H10** hedefi, son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 6: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki MDP Proje Hibesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE2'de yer alan 4 hedeften 3 tanesi MDP kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 1 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. MDP'den destek alamayan tek hedef aşağıdaki gibidir:

- Hedef 2- Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi **H2**

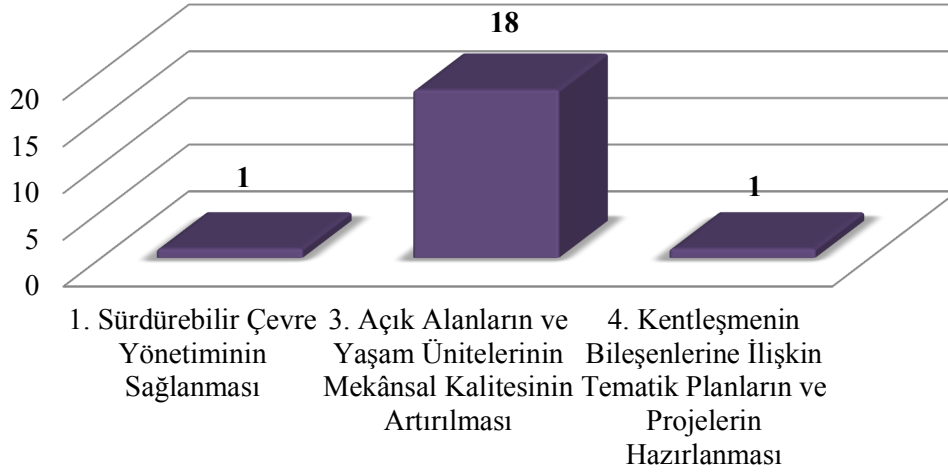
GE2 kapsamında desteklenen 20 projenin

- %90'ını oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi 18 proje ile ilk sırada,

- %5'ini oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi ile “*Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması*” **H1** hedefi 1'er proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 7: 2009-2018 Yılları Arası MDP Proje Sayısının GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE2 kapsamındaki MDP toplam sözleşme bütçesinin (35,5 Milyon TL)

- %93'ünü (33,1 Milyon TL) oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %4'ünü (1,2 Milyon TL) oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi, ikinci sırada;
- %3'ünü (1,1 Milyon TL) oluşturan “*Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması*” **H1** hedefi, son sırada

yer almaktadır.

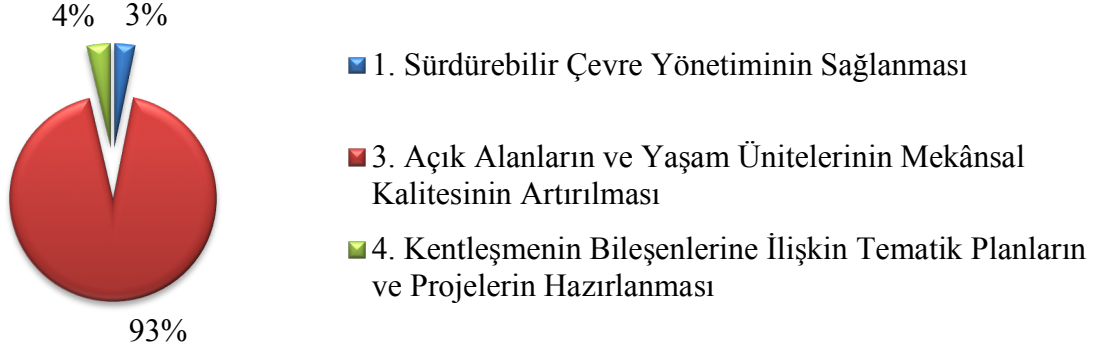
GE2 kapsamındaki MDP toplam sözleşme hibesinin (22,8 Milyon TL)

- %93'ünü (21 Milyon TL) oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %4'ünü (892 Bin TL) oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi, ikinci sırada;

- %3'ünü (762 Bin TL) oluşturan “Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması” **H1** hedefi, son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 8: 2009-2018 Yılları Arası GE2 kapsamındaki MDP Proje Bütçesinin ve Hibesinin GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

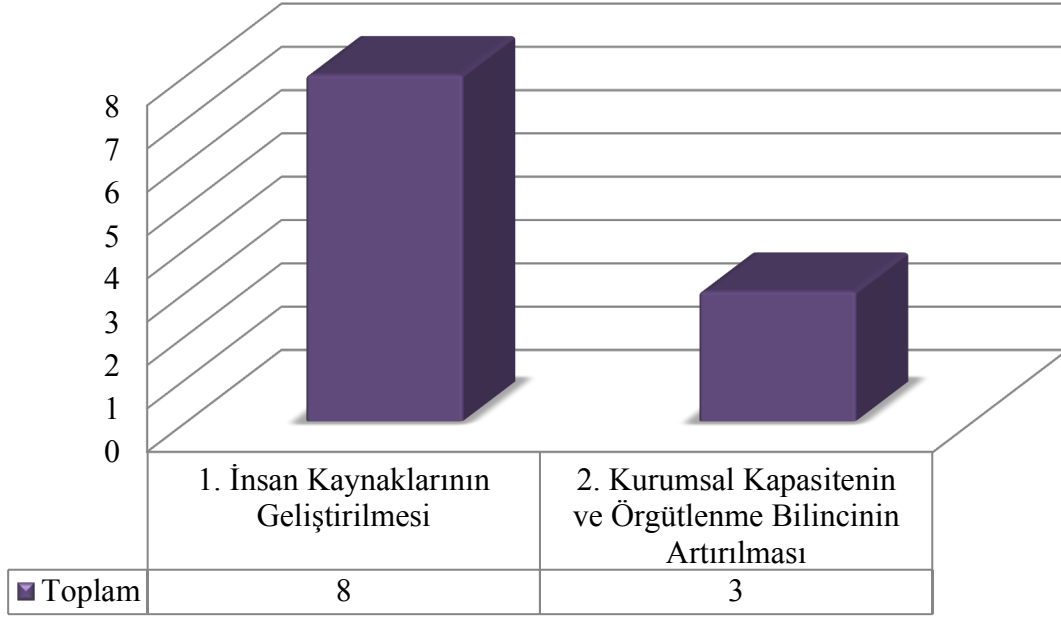
GE3'te yer alan 2 hedef de MDP kapsamında değerlendirilmiştir.

GE3 kapsamında desteklenen 11 projenin

- %73'ünü oluşturan “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi” **H1** hedefi, 8 proje ile ilk sırada;
- %27'sini oluşturan “Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması” **H2** hedefi, 3 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 9: 2009-2018 Yılları Arası MDP Proje Sayısının GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

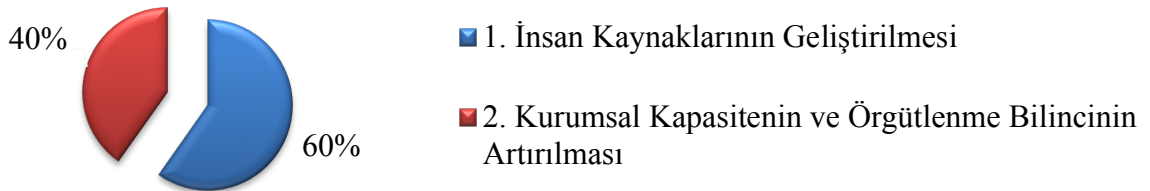

GE3 kapsamındaki MDP toplam sözleşme bütçesinin (7,4 Milyon TL)

- %60'ını (4,4 Milyon TL) oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, ilk sırada;
- %40'ını (3 Milyon TL) oluşturan “*Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması*” **H2** hedefi, son sırada

yer almaktadır.

Şekil 10: 2009-2018 Yılları Arası GE3 kapsamındaki MDP Proje Bütçesinin GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

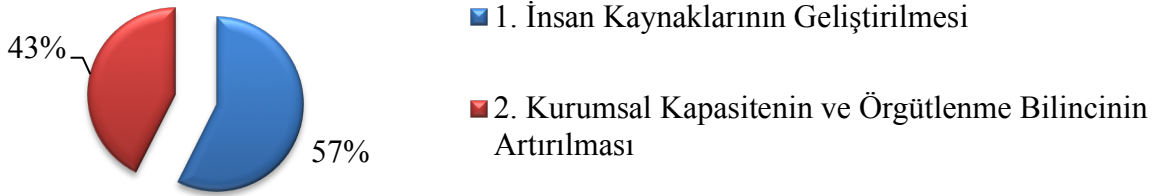
GE3 kapsamındaki MDP toplam sözleşme hibesinin (6,3 Milyon TL)

- %57'sini (3,6 Milyon TL) oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, ilk sırada;

- %43'ünü (2,7 Milyon TL) oluşturan “Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması” **H2** hedefi, son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 11: 2009-2018 Yılları Arası GE3 kapsamındaki MDP Proje Hibesinin GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

2009-2018 yılları arasında proje sayısına, sözleşme bütçesine ve hibesine göre MDP desteğinden **en fazla faydalanan** gelişme eksenleri ve hedefleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- ✓ Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme **GE1**
 - İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması **H3**
 - Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması **H1**
 - Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması **H11**
- ✓ Yaşanabilir Mekânlar **GE2**
 - Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması **H3**
 - Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması **H4**
 - Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması **H1**
- ✓ Güçlü Toplum **GE3**
 - İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi **H1**
 - Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması **H2**
- ✓ Diğer sektörler

GE1 kapsamında MDP desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Lojistik, dış ticaret, ar-ge ve markalaşma, madencilik ihtisas OSB'nin kurulması, göl kıyısı boyunca kullanılan sanayi alanlarının ve kamu kurum alanlarının yer değişimi, tarımda kaynakların etkin kullanılması (arazi toplulaştırma, sulama yöntemleri, nadas alanlarının daraltılması, mera ıslahı, kırsal kalkınma programı)

GE2 kapsamında MDP desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Kent ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesi

GE3 kapsamında MDP desteğinden faydalanamayan hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

Ek 3) DFD (FD) Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Eksenini ve Hedef Dağılımları

2009-2018 yılları arasında uygulanan DFD (FD) kapsamında 71 proje desteklenmiş olup DFD (FD) projelerinin

- %59'unu kapsayan **GE1**, DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (4,8 Milyon TL) %58'ini (2,7 Milyon TL);
- %21'ini kapsayan **GE2**, DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (4,8 Milyon TL) %23'ünü (1,1 Milyon TL);
- %17'sini kapsayan **GE3**, DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (4,8 Milyon TL) %16'sını (758 Bin TL);
- %3'ünü kapsayan **Diğer sektörler** ise MDP toplam sözleşme bütçesinin (4,8 Milyon TL) %3'ünü (118 Bin TL)

oluşturmaktadır.

DFD (FD) projelerinin

- %59'unu kapsayan **GE1**, DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (4,5 Milyon TL) %59'undan (2,6 Milyon TL);
- %21'ini kapsayan **GE2**, DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (4,5 Milyon TL) %23'ünden (1 Milyon TL);
- %17'sini kapsayan **GE3**, DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (4,5 Milyon TL) %15'inden (698 Bin TL);
- %3'ünü kapsayan **Diğer sektörler** ise DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (4,5 Milyon TL) %3'ünden (109 Bin TL)

yararlanmıştır.

Tablo 14: 2009-2018 Yılları Arası DFD Proje Sayısı ve Bütçesinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

	GE1: Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Ekseni	GE2: Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Ekseni	GE3: Güçlü Toplum Gelişme Ekseni	Diğer	TOPLAM
Proje Sayısı	42	15	12	2	71
Toplam Sözleşme Bütçesindeki Payı (TL)	2.798.746	1.123.591	758.756	118.150	4.799.242
Toplam Sözleşme Bütçesindeki Payı (%)	58%	23%	16%	3%	100%
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (TL)	2.691.734	1.058.674	698.458	109.708	4.558.574
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (%)	59%	23%	15%	3%	100%

GE1’de yer alan 12 hedeften 8 tanesi DFD (FD) kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 4 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. DFD (FD)’den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H4.** Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması,
- **H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması,
- **H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi,
- **H10.** Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi

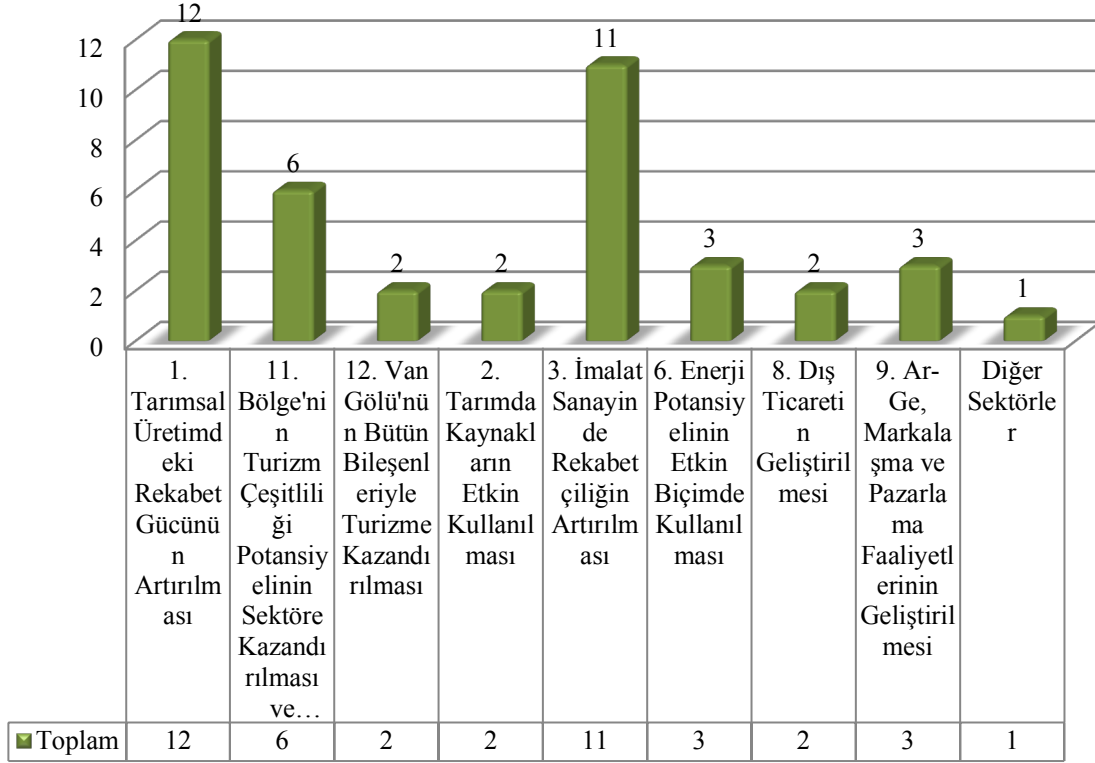
GE1 kapsamında desteklenen 42 projenin

- %29’unu oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1** hedefi, 12 proje ile ilk sırada;
- %26’sını oluşturan “*İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması*” **H3** hedefi, 11 proje ile ikinci sırada;
- %14’ünü oluşturan “*Bölge’nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11** hedefi, 6 proje ile üçüncü sırada;

- %2'sini oluşturan **GE1** kapsamında olup herhangi bir hedef altında tanımlanamamış **Diğer Sektörler**, 1 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 12: 2009-2018 Yılları Arası DFD Proje Sayısının GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

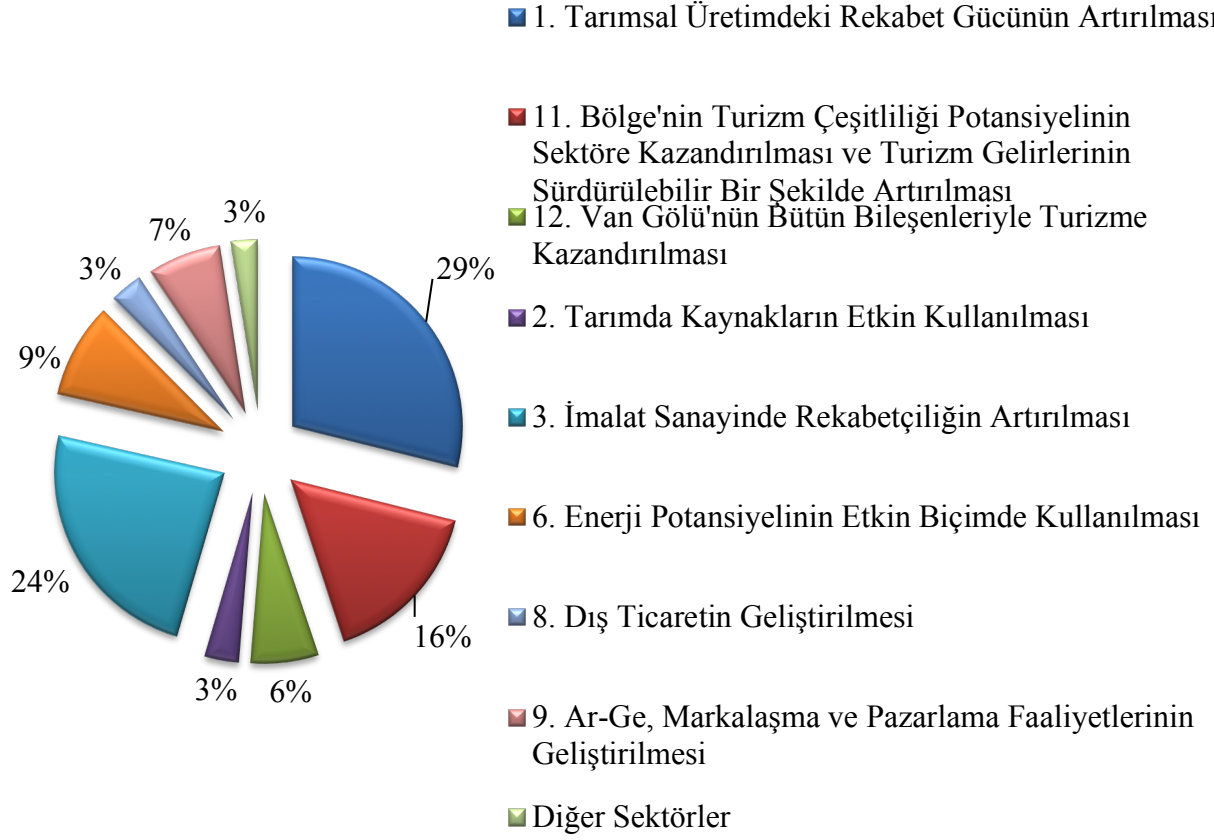

GE1 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (2,7 Milyon TL)

- %29'unu (808 Bin TL) oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1 hedefi**, ilk sırada;
- %24'ünü (671 Bin TL) oluşturan “*İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması*” **H3 hedefi**, ikinci sırada;
- %16'sını (449 Bin TL) oluşturan “*Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11 hedefi**, üçüncü sırada;
- %3'ünü (67 Bin TL) oluşturan **GE1** kapsamında olup herhangi bir hedef altında tanımlanamamış **Diğer Sektörler**, son sırada

yer almaktadır.

Şekil 13: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki DFD Proje Bütçesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

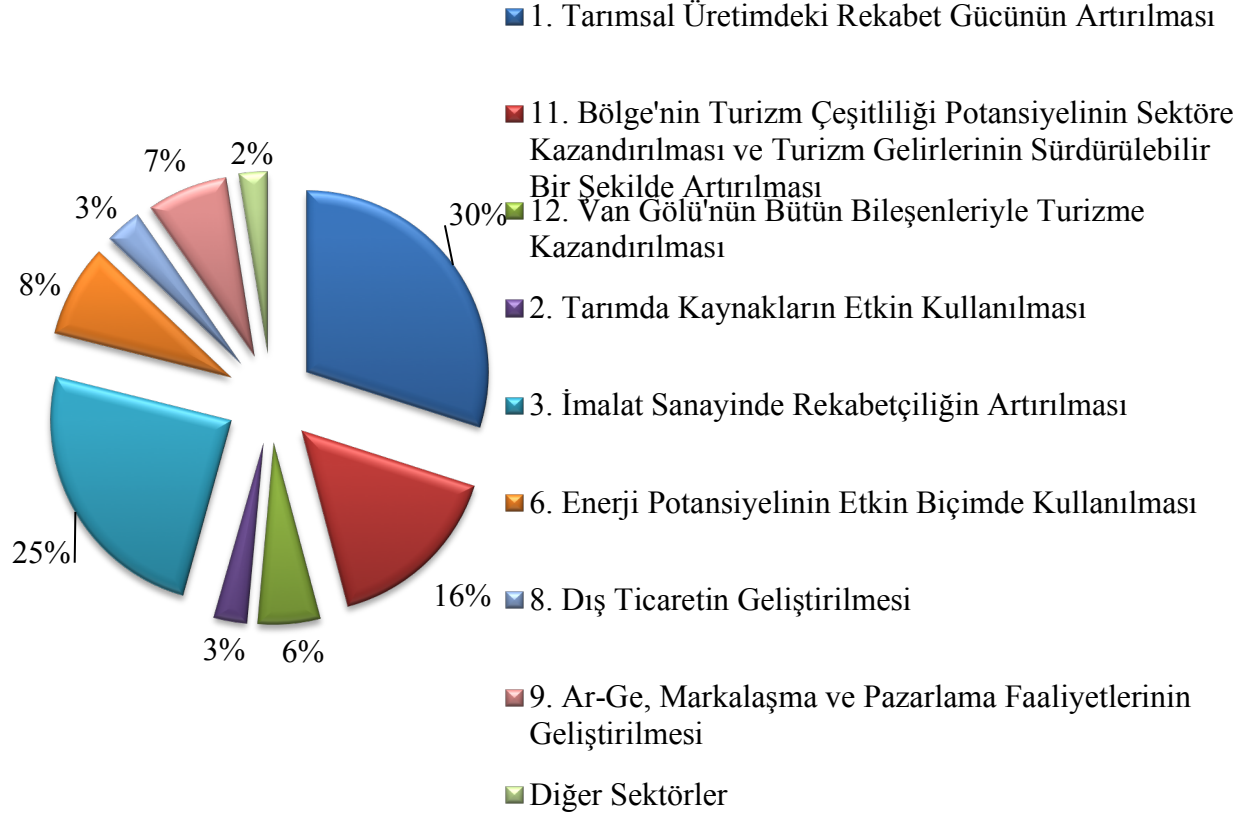

GE1 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (2,6 Milyon TL)

- %30'unu (805 Bin TL) oluşturan “*Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması*” **H1** hedefi, ilk sırada;
- %25'ini (661 Bin TL) oluşturan “*İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması*” **H3** hedefi, ikinci sırada;
- %16'sını (429 Bin TL) oluşturan “*Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması*” **H11** hedefi, üçüncü sırada;
- %2'sini (67 Bin TL) oluşturan **GE1** kapsamında olup herhangi bir hedef altında tanımlanamamış **Diğer Sektörler**, son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 14: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki DFD Proje Hibesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE2’de yer alan 4 hedeften 2 tanesi DFD (FD) kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 2 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. DFD (FD)’den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

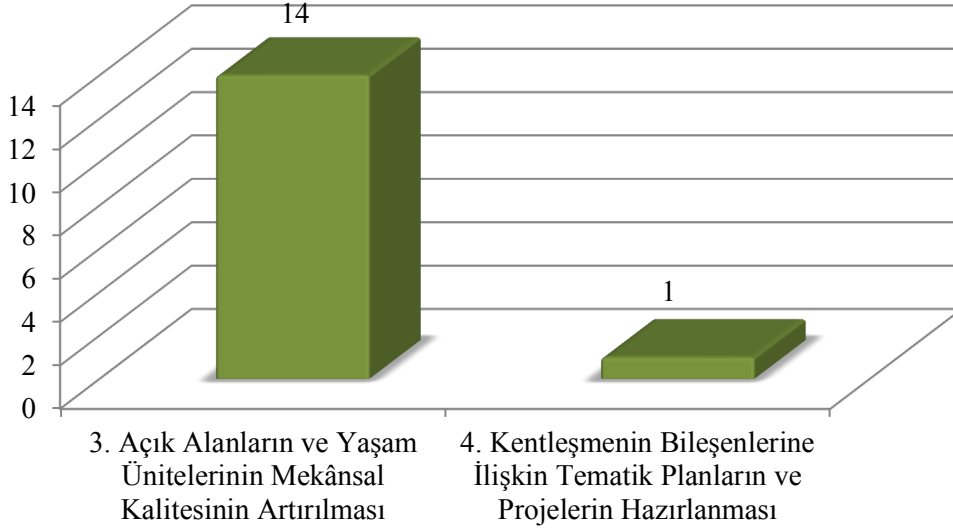
- **H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- **H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi

GE2 kapsamında desteklenen 15 projenin

- %93’ünü oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi 14 proje ile ilk sırada,
- %7’sini oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi 1 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 15: 2009-2018 Yılları Arası DFD Proje Sayısının GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE2 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (1,1 Milyon TL)

- %93'ünü (1 Milyon TL) oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %7'sini (77 Bin TL) oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi, ikinci ve son sırada

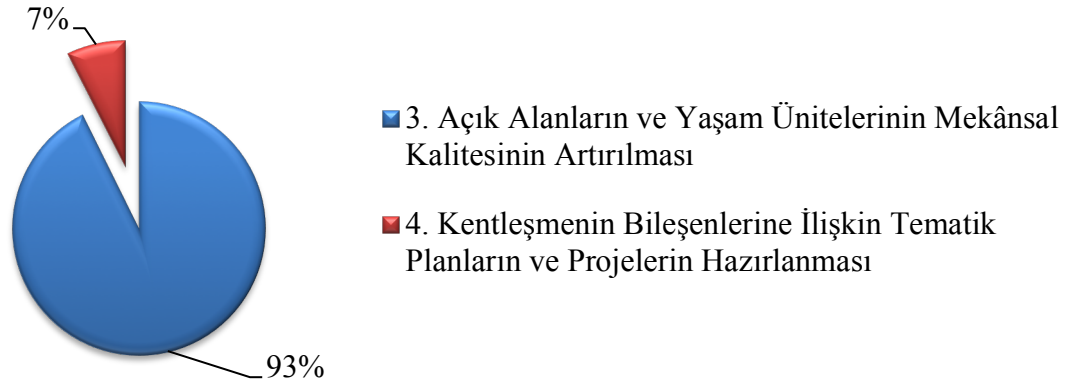
yer almaktadır.

GE2 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (1 Milyon TL)

- %93'ünü (981 Bin TL) oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %7'sini (77 Bin TL) oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi, ikinci ve son sırada

Hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 16: 2009-2018 Yılları Arası GE2 kapsamındaki DFD Proje Bütçesinin ve Hibesinin GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

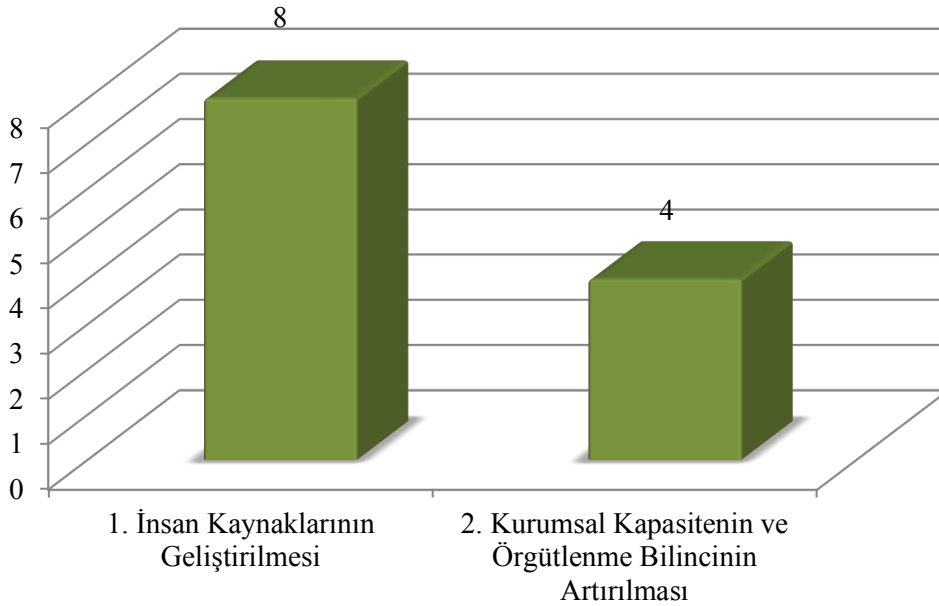
GE3’te yer alan 2 hedef de DFD (FD) kapsamında değerlendirilmiştir.

GE3 kapsamında desteklenen 12 projenin

- %67’sini oluşturan “İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi” **H1** hedefi, 8 proje ile ilk sırada;
- %33’ünü oluşturan “Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması” **H2** hedefi, 4 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 17: 2009-2018 Yılları Arası DFD Proje Sayısının GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE3 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme bütçesinin (758 Bin TL)

- %68'ini (515 Bin TL) oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, ilk sırada;
- %32'sini (243 Bin TL) oluşturan “*Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması*” **H2** hedefi, son sırada

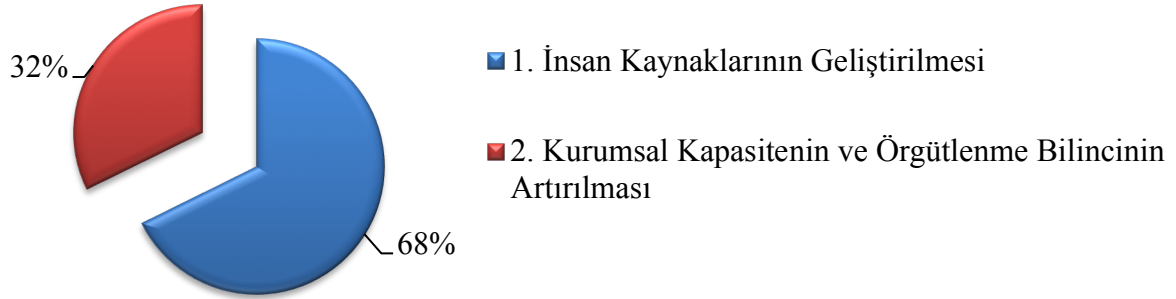
yer almaktadır.

GE3 kapsamındaki DFD (FD) toplam sözleşme hibesinin (698 Bin TL)

- %68'ini (472 Bin TL) oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, ilk sırada;
- %32'sini (225 Bin TL) oluşturan “*Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması*” **H2** hedefi, son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 18: 2009-2018 Yılları Arası GE3 kapsamındaki DFD Proje Bütçesinin ve Hibesinin GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

2009-2018 yılları arasında proje sayısına, sözleşme bütçesine ve hibesine göre DFD (FD) desteğinden **en fazla faydalanan** gelişme eksenleri ve hedefleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- ✓ Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme **GE1**
 - Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması **H1**
 - İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması **H3**
 - Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması **H11**

✓ Yaşanabilir Mekânlar **GE2**

- Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması **H3**
- Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması **H4**

✓ Güçlü Toplum **GE3**

- İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi **H1**
- Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması **H2**

✓ Diğer sektörler

GE1 kapsamında DFD (FD) desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Lojistik, madencilik ihtisas OSB'nin kurulması, maden zenginleştirme tesisleri, madenler için ar-ge ve fizibilite çalışmaları, maden potansiyelinin tespiti, girişimcilik kültürü

GE2 kapsamında DFD (FD) desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Kent ve ulaşım altyapısı, sürdürülebilir çevre yönetimi

GE3 kapsamında DFD (FD) desteğinden faydalanamayan hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

Ek 4) TD Proje Sayısına ve Sözleşme Hibesine Göre Gelişme Eksenleri ve Hedef Dağılımları

2009-2018 yılları arasında uygulanan TD kapsamında 407 proje desteklenmiş olup TD projelerinin

- %97'sini kapsayan **GE3**, TD toplam sözleşme hibesinin (3,6 Milyon TL) %95'inden (3,4 Milyon TL);
- %2'sini kapsayan **Diğer sektörler**, TD toplam sözleşme hibesinin (3,6 Milyon TL) %2'sinden (76 Bin TL)
- %1'ini kapsayan **GE2** ise TD toplam sözleşme hibesinin (3,6 Milyon TL) %3'ünden (89 Bin TL)

yararlanmıştı.

GE1 kapsamında desteklenen TD projesi bulunmamaktadır.

Tablo 15: 2009-2018 Yılları Arası TD Proje Sayısı ve Bütçesinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

	GE2: Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksenleri	GE3: Güçlü Toplum Gelişme Eksenleri	Diğer	TOPLAM
Proje Sayısı	6	393	8	407
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (TL)	89.916	3.489.811	76.416	3.656.143
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (%)	3%	95%	2%	100%

GE2'de yer alan 4 hedeften 2 tanesi TD kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 2 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. TD'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- **H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi

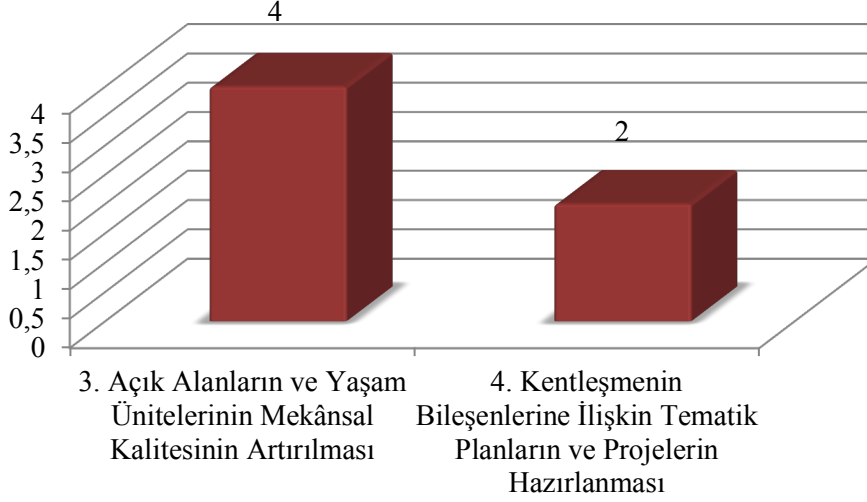
GE2 kapsamında desteklenen 6 projenin

- %67'sini oluşturan “Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması” **H3** hedefi 4 proje ile ilk sırada,

- %33'ünü oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi 2 proje ile son sırada

yer almaktadır.

Şekil 19: 2009-2018 Yılları Arası TD Proje Sayısının GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

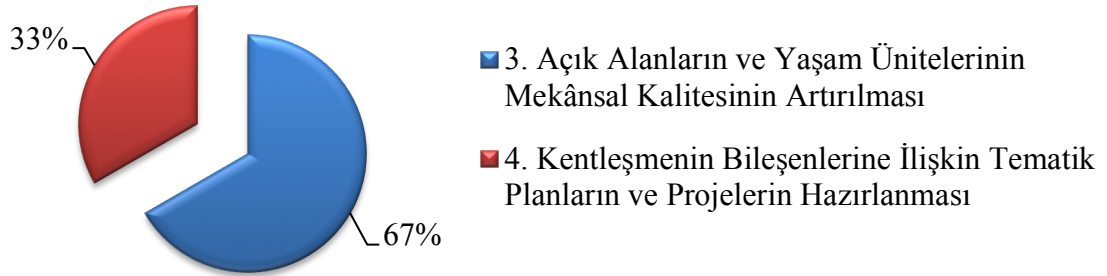

GE2 kapsamındaki TD toplam sözleşme hibesinin (90 Bin TL)

- %67'sini (60 Bin TL) oluşturan “*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %33'ünü (30 Bin TL) oluşturan “*Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması*” **H4** hedefi, ikinci ve son sırada

Hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 20: 2009-2018 Yılları Arası GE2 kapsamındaki TD Proje Hibesinin GE2 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

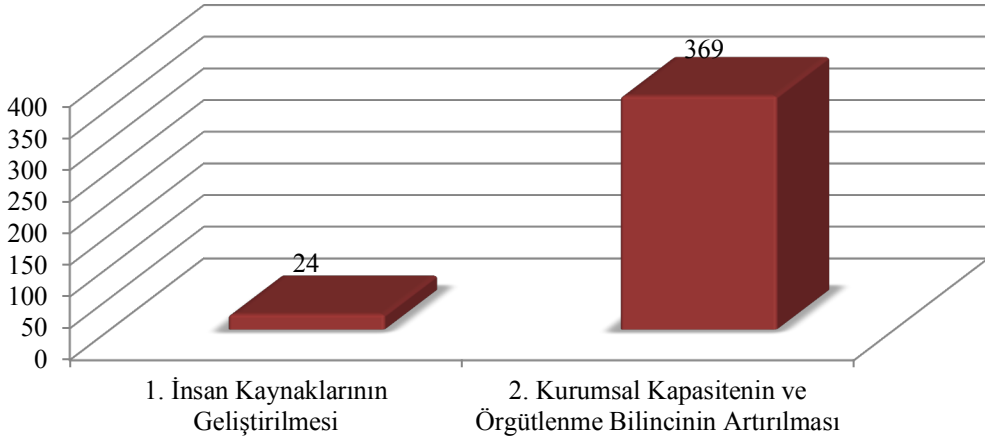
GE3'te yer alan 2 hedef de TD kapsamında değerlendirilmiştir.

GE3 kapsamında desteklenen 393 projenin

- %94'ünü oluşturan “*Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması*” **H2** hedefi 369 proje ile ilk sırada;
- %6'sını oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, 24 proje ile ikinci ve son sırada

yer almaktadır.

Şekil 21: 2009-2018 Yılları Arası TD Proje Sayısının GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

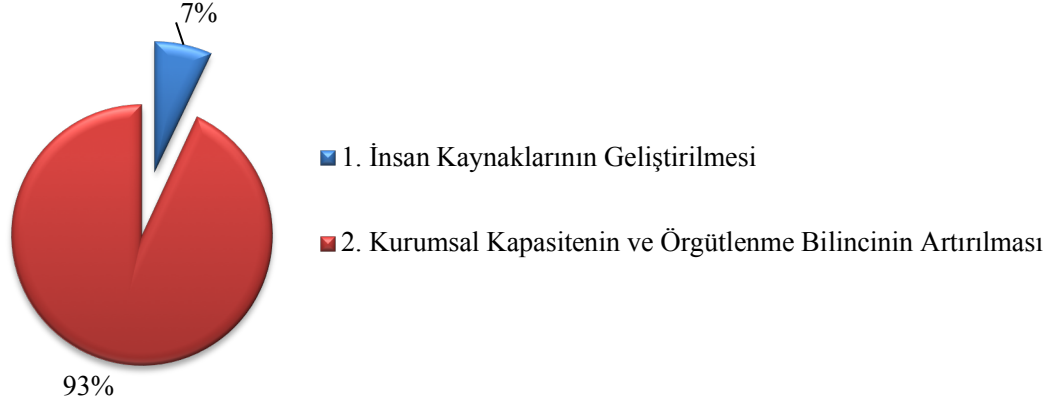

GE3 kapsamındaki TD toplam sözleşme hibesinin (3,4 Milyon TL)

- %93'ünü (3,2 Milyon TL) oluşturan “*Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması*” **H2** hedefi ilk sırada;
- %7'sini (240 Bin TL) oluşturan “*İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*” **H1** hedefi, ikinci ve son sırada

hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 22: 2009-2018 Yılları Arası GE3 kapsamındaki TD Proje Hibesinin GE3 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

2009-2018 yılları arasında proje sayısına ve sözleşme hibesine göre TD'den **en fazla faydalanan** gelişme eksenleri ve hedefleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

✓ Güçlü Toplum **GE3**

- Kurumsal Kapasitenin ve Örgütlenme Bilincinin Artırılması **H2**
- İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi **H1**

✓ Yaşanabilir Mekânlar **GE2**

- Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması **H3**
- Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması **H4**

✓ Diğer sektörler

GE1 kapsamında TD desteğinden **faydalanan** hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

GE2 kapsamında MDP desteğinden **faydalanamayan** hedef konu başlıkları:

Kent ve ulaşım altyapısı, sürdürülebilir çevre yönetimi

GE3 kapsamında MDP desteğinden **faydalanamayan** hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

Ek 5) GPD Proje Sayısına, Sözleşme Bütçesine ve Hibesine Göre Gelişme Eksenleri ve Hedef Dağılımları

2009-2018 yılları arasında uygulanan GPD kapsamında 5 proje desteklenmiş olup GPD projelerinin

- %40'ını kapsayan **GE1**, GPD toplam sözleşme bütçesinin (32,4 Milyon TL) %48'ini (15,7 Milyon TL);
- %60'ını kapsayan **GE2**, GPD toplam sözleşme bütçesinin (4,8 Milyon TL) %52'sini (16,8 Milyon TL)

oluşturmaktadır.

GPD projelerinin

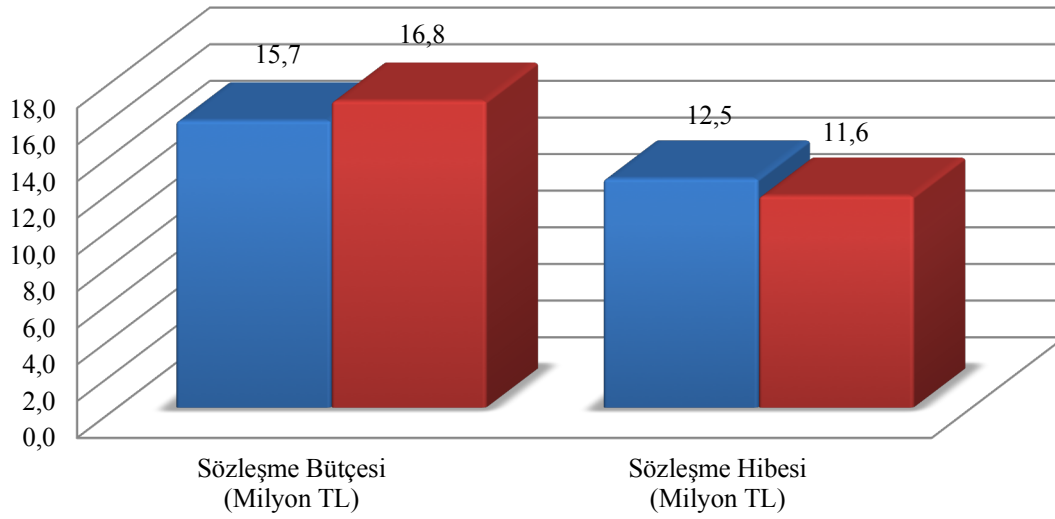
- %40'ını kapsayan **GE1**, GPD toplam sözleşme hibesinin (24,1 Milyon TL) %52'sinden (12,5 Milyon TL);
- %60'ını kapsayan **GE2**, GPD toplam sözleşme hibesinin (24,1 Milyon TL) %48'inden (11,6 Milyon TL);

yararlanmıştır.

Tablo 16: 2009-2018 Yılları Arası GPD Proje Sayısı ve Bütçesinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

	GE1: Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksenleri	GE2: Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksenleri	TOPLAM
Proje Sayısı	2	3	5
Toplam Sözleşme Bütçesindeki Payı (Milyon TL)	15,7	16,8	32,4
Toplam Sözleşme Bütçesindeki Payı (%)	48%	52%	100%
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (Milyon TL)	12,5	11,6	24,1
Toplam Sözleşme Hibesindeki Payı (%)	52%	48%	100%

Şekil 23: 2009-2018 Yılları Arası GE1 ve GE2 kapsamındaki GPD Proje Bütçesinin ve Hibesinin Dağılımı

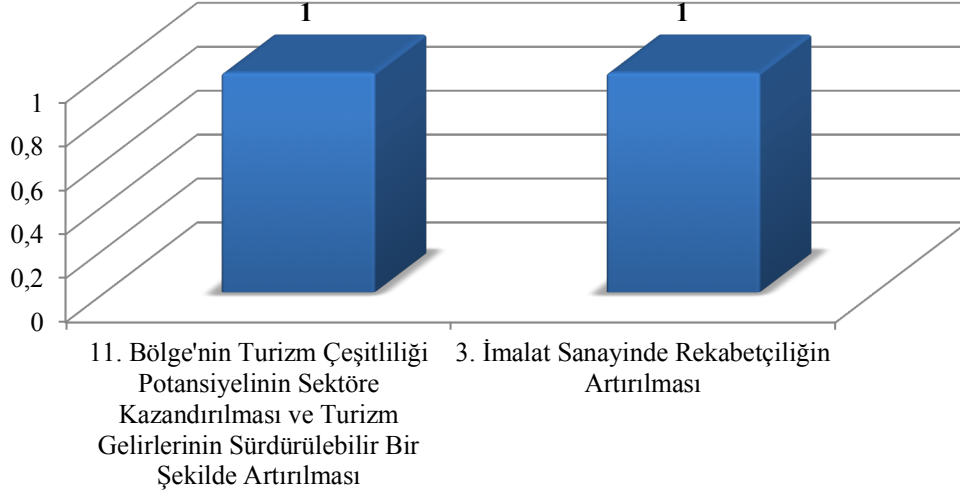
■ GE1: Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksen ■ GE2: Yaşanabilir Mekanlar Gelişme Eksen

GE1'de yer alan 12 hedeften 2 tanesi GPD kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 10 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. GPD'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H1.** Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması,
- **H2.** Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması,
- **H4.** Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması,
- **H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması,
- **H6.** Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması,
- **H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi,
- **H8.** Dış Ticaretin Geliştirilmesi,
- **H9.** Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi,
- **H10.** Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi,
- **H12.** Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması

GE1 kapsamında desteklenen 2 proje, “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi ile “Bölge’nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefinde yer almaktadır.

Şekil 24: 2009-2018 Yılları Arası GPD Proje Sayısının GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE1 kapsamındaki GPD toplam sözleşme bütçesinin (15,6 Milyon TL)

- %68'ini (10,6 Milyon TL) oluşturan “Bölge’nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefi, ilk sırada;
- %32'sini (5 Milyon TL) oluşturan “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi, son sırada

yer almaktadır.

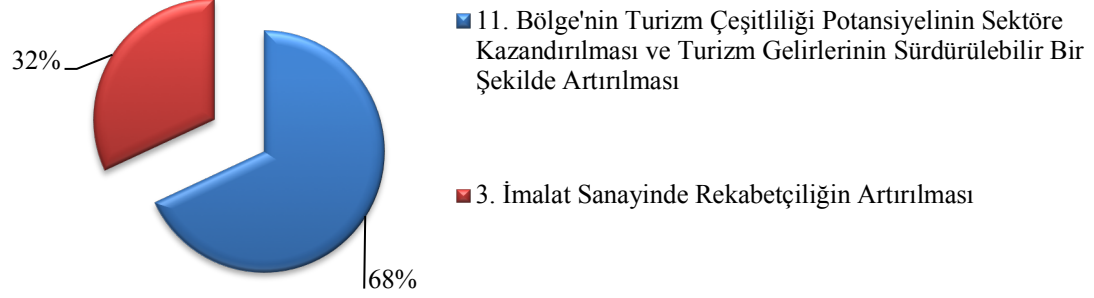
GE1 kapsamındaki GPD toplam sözleşme hibesinin (12,5 Milyon TL)

- %64'ünü (8 Milyon TL) oluşturan “Bölge’nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefi, ilk sırada;
- %36'sını (4,5 Milyon TL) oluşturan “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi, son sırada

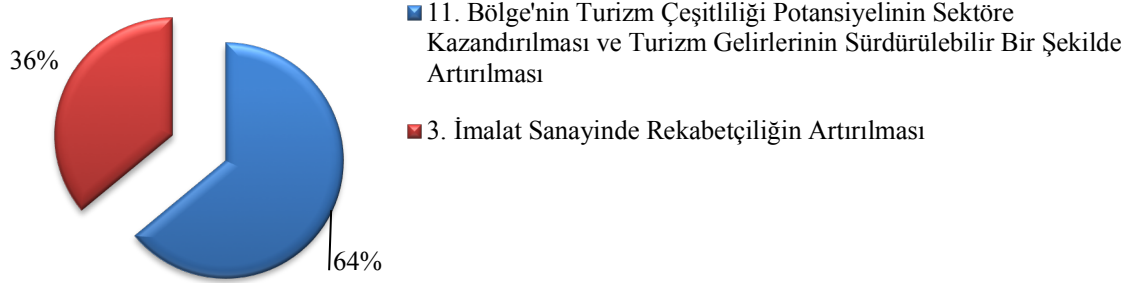
hibe desteğinden yararlanmıştır.

Şekil 25: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki GPD Proje Bütçesinin ve Hibesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

Sözleşme Bütçesi

Sözleşme Hibesi

GE2'de yer alan 4 hedeften 1 tanesi GPD kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 3 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. GPD'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- **H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi,
- **H4.** Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

GE2 kapsamında desteklenen 3 projenin

- %100'ünü "Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması" **H3** hedefi

oluşturmaktadır. Bu projelerin GPD toplam sözleşme bütçesi, 16,8 Milyon TL iken GPD toplam sözleşme hibesinden 11,6 Milyon TL olarak faydalanmaktadır.

2009-2018 yılları arasında proje sayısına, sözleşme bütçesine ve hibesine göre GPD desteğinden **en fazla faydalanan** gelişme eksenleri ve hedefleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

✓ Yaşanabilir Mekânlar **GE2**

- Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması **H3**

✓ Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme **GE1**

- Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması **H11**
- İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması **H3**

GE1 kapsamında MDP desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Lojistik, dış ticaret, ar-ge ve markalaşma, madencilik ihtisas OSB'nin kurulması, göl kıyısı boyunca kullanılan sanayi alanlarının ve kamu kurum alanlarının yer değişimi, tarımda kaynakların etkin kullanılması (arazi toplulaştırma, sulama yöntemleri, nadas alanlarının daraltılması, mera ıslahı, kırsal kalkınma programı) , tarımsal üretim, enerji, girişimcilik

GE2 kapsamında MDP desteğinden faydalanamayan hedef konu başlıkları:

Kent ve ulaşım altyapısı, sürdürülebilir çevre yönetimi, tematik planlar

GE3 kapsamında MDP desteğinden faydalanan hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

Ek 6) CMDP Proje Sayısına, Onaylı Bütçesine ve Bütçe Gerçekleşmesine Göre Gelişme Eksenini ve Hedef Dağılımları

2009-2018 yılları arasında uygulanan CMDP kapsamında 7 proje desteklenmiş olup CMDP projelerinin

- %43'ünü kapsayan **GE1**, CMDP onaylı toplam sözleşme bütçesinin (127,3 Milyon TL) %46'sını (58 Milyon TL);
- %57'sini kapsayan **GE2**, CMDP onaylı toplam sözleşme bütçesinin (127,3 Milyon TL) %54'ünü (69,3 Milyon TL)

oluşturmaktadır.

CMDP toplam onaylı sözleşme bütçesinin (127,3 Milyon TL)

- %46'sını (58 Milyon TL) kapsayan **GE1** dâhilindeki projelerin bütçe gerçekleşmesi 58 Milyon TL;
- %54'ünü (69,3 Milyon TL) kapsayan **GE2** dâhilindeki projelerin bütçe gerçekleşmesi 41,3 Milyon TL;

Şeklindedir.

Tablo 17: 2009-2018 Yılları Arası CMDP Proje Sayısı ve Bütçesinin Gelişme Eksenlerine göre Dağılımı

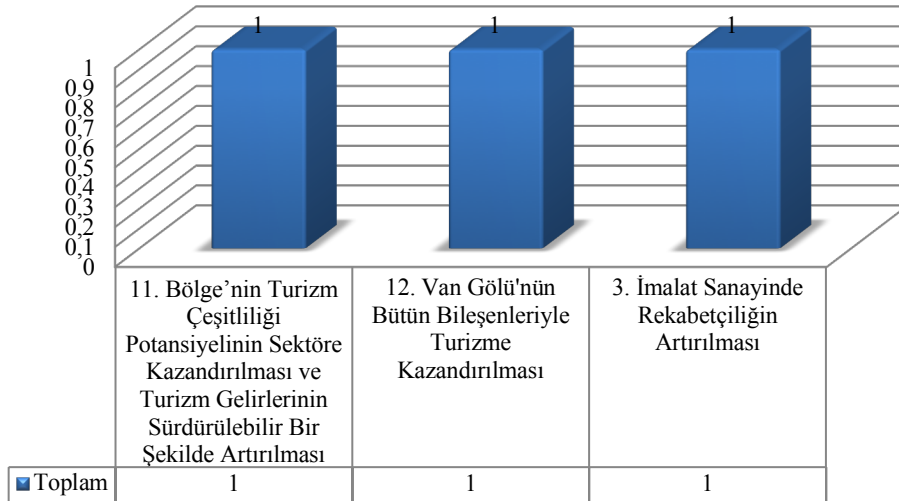
	GE1: Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme Gelişme Eksenini	GE2: Yaşanabilir Mekânlar Gelişme Eksenini	TOPLAM
Proje Sayısı	3	4	7
Toplam Onaylı Bütçesindeki Payı (Milyon TL)	58.067.420	69.313.783	127.381.203
Toplam Onaylı Bütçesindeki Payı (%)	46%	54%	100%
Toplam Bütçe Gerçekleşme Payı (Milyon TL)	58.067.420	41.313.783	99.381.203
Toplam Bütçe Gerçekleşme Payı (%)	58%	42%	100%

GE1'de yer alan 12 hedeften 3 tanesi CMDP kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 9 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. CMDP'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H1.** Tarımsal Üretimdeki Rekabet Gücünün Artırılması,
- **H2.** Tarımda Kaynakların Etkin Kullanılması,
- **H4.** Madencilik Sektöründe Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Üretilmesi ve Ürün Çeşitliliğinin Artırılması,
- **H5.** Madencilğe Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi ve Rekabet Edebilirliğinin Artırılması,
- **H6.** Enerji Potansiyelinin Etkin Biçimde Kullanılması,
- **H7.** Bölge'nin Lojistik Merkezi Haline Dönüştürülmesi,
- **H8.** Dış Ticaretin Geliştirilmesi,
- **H9.** Ar-Ge, Markalaşma ve Pazarlama Faaliyetlerinin Geliştirilmesi,
- **H10.** Girişimcilik Kültürünün Geliştirilmesi

GE1 kapsamında desteklenen 3 proje, “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi, “Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefi ile “Van Göl'ünün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması” **H12** hedefinde yer almaktadır.

Şekil 26: 2009-2018 Yılları Arası CMDP Proje Sayısının GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE1 kapsamındaki CMDP toplam onaylı sözleşme bütçesinin (58 Milyon TL)

- %87'sini (50,5 Milyon TL) oluşturan “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %8'ini (4,8 Milyon TL) oluşturan “Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefi, ikinci sırada;
- %5'ini (2,6 Milyon TL) oluşturan “Van Göl'ünün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması” **H12** hedefi, son sırada;

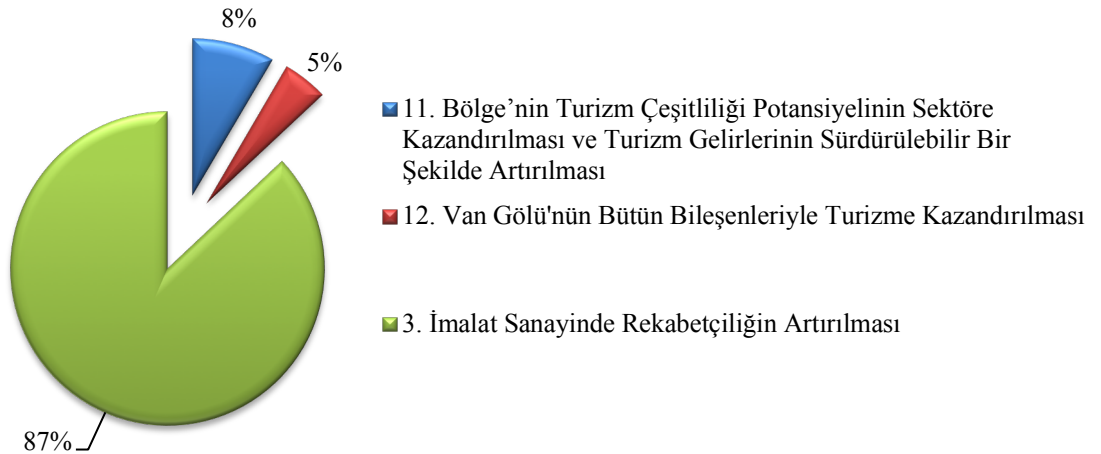
yer almaktadır.

GE1 kapsamındaki CMDP bütçe gerçekleşmesinin (58 Milyon TL)

- %87'sini (50,5 Milyon TL) oluşturan “İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması” **H3** hedefi, ilk sırada;
- %8'ini (4,8 Milyon TL) oluşturan “Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması” **H11** hedefi, ikinci sırada;
- %5'ini (2,6 Milyon TL) oluşturan “Van Göl'ünün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması” **H12** hedefi, son sırada;

yer almaktadır.

Şekil 27: 2009-2018 Yılları Arası GE1 kapsamındaki CMDP Proje Bütçesinin ve Gerçekleşmesinin GE1 Hedefleri üzerindeki Dağılımı

GE2'de yer alan 4 hedeften 1 tanesi CMDP kapsamında değerlendirilmiş olup kalan 3 hedef kapsamında desteklenen proje bulunmamaktadır. CMDP'den destek alamayan hedefler aşağıdaki gibidir:

- **H1.** Sürdürülebilir Çevre Yönetiminin Sağlanması,
- **H2.** Kent ve Ulaşım Altyapısının İyileştirilmesi,
- **H4.** Kentleşmenin Bileşenlerine İlişkin Tematik Planların ve Projelerin Hazırlanması

GE2 kapsamında desteklenen 4 projenin

- %100'ünü "*Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması*" **H3** hedefi

oluşturmaktadır. Bu projelerin CMDP toplam onaylı sözleşme bütçesi, 69,3 Milyon TL iken CMDP bütçe gerçekleşmesi 41,3 Milyon TL'dir.

2009-2018 yılları arasında proje sayısına, sözleşme bütçesine ve hibesine göre CMDP desteğinden **en fazla faydalanan** gelişme eksenleri ve hedefleri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- ✓ Yaşanabilir Mekânlar **GE2**
 - Açık Alanların ve Yaşam Ünitelerinin Mekânsal Kalitesinin Artırılması **H3**
- ✓ Ekonomik Dönüşüm ve Büyüme **GE1**
 - İmalat Sanayinde Rekabetçiliğin Artırılması **H3**
 - Bölge'nin Turizm Çeşitliliği Potansiyelinin Sektöre Kazandırılması ve Turizm Gelirlerinin Sürdürülebilir Bir Şekilde Artırılması **H11**
 - Van Gölü'nün Bütün Bileşenleriyle Turizme Kazandırılması **H12**

GE1 kapsamında MDP desteğinden **faydalanamayan** hedef konu başlıkları:

Lojistik, dış ticaret, ar-ge ve markalaşma, madencilik ihtisas OSB'nin kurulması, tarımda kaynakların etkin kullanılması (arazi toplulaştırma, sulama yöntemleri, nadas alanlarının daraltılması, mera ıslahı, kırsal kalkınma programı), tarımsal üretim, enerji, girişimcilik

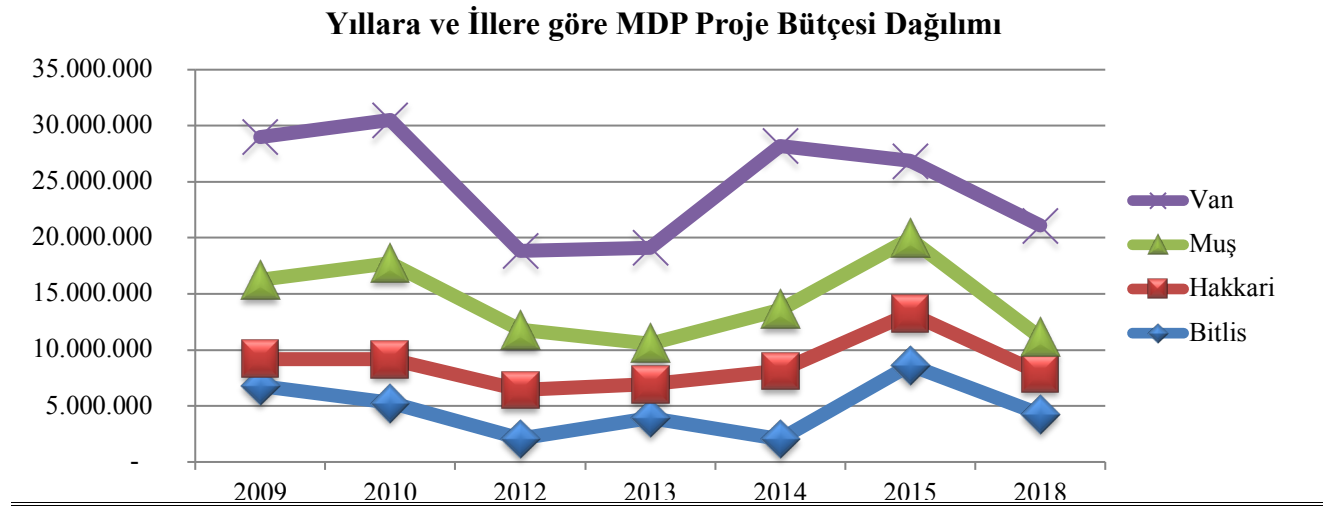
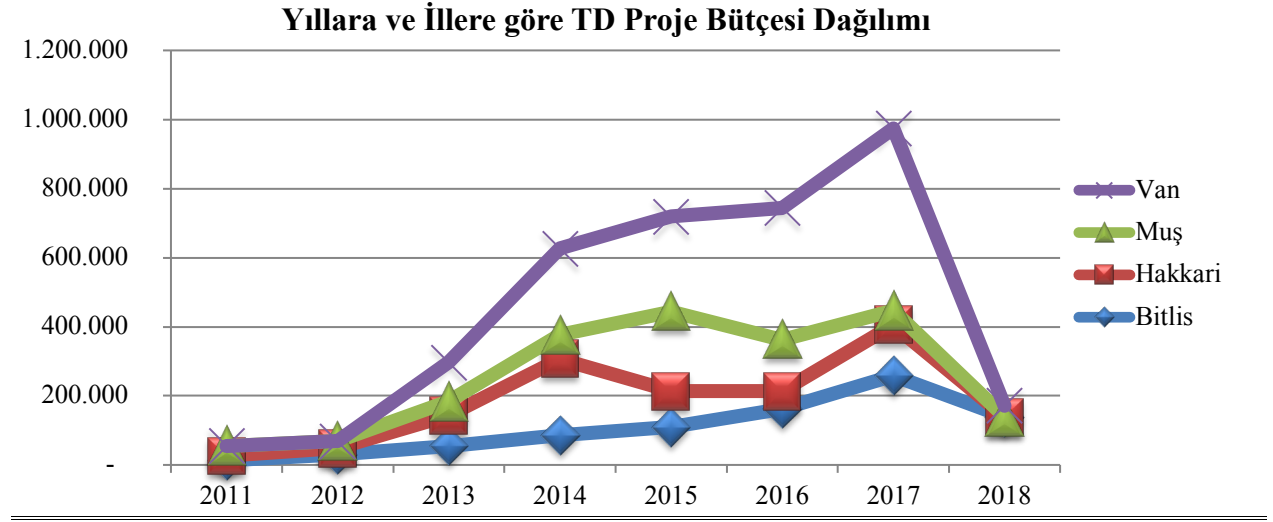
GE2 kapsamında MDP desteğinden **faydalanamayan** hedef konu başlıkları:

Kent ve ulaşım altyapısı, sürdürülebilir çevre yönetimi, tematik planlar

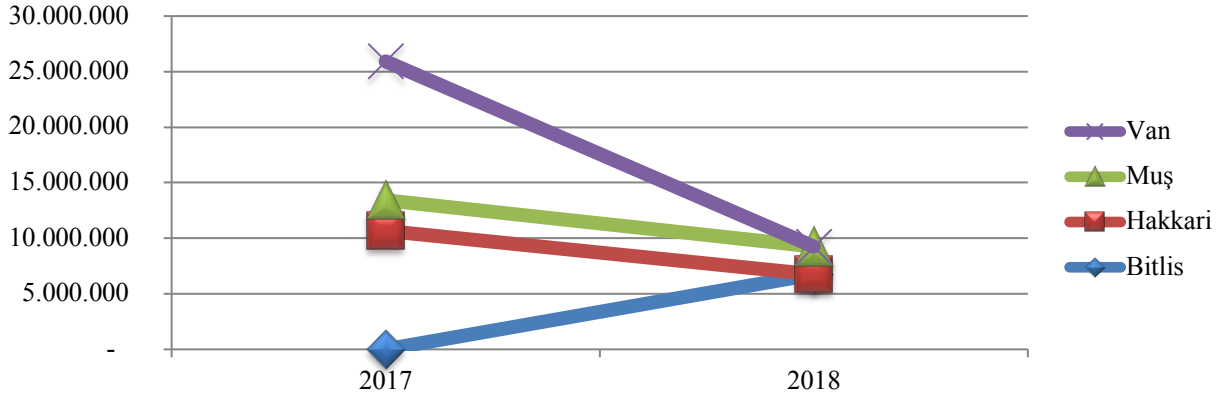
GE3 kapsamında MDP desteğinden **faydalanan** hedef konu başlığı bulunmamaktadır.

Ek 7) Destek Türlerinin Yıllara ve İllere göre Dağılımı

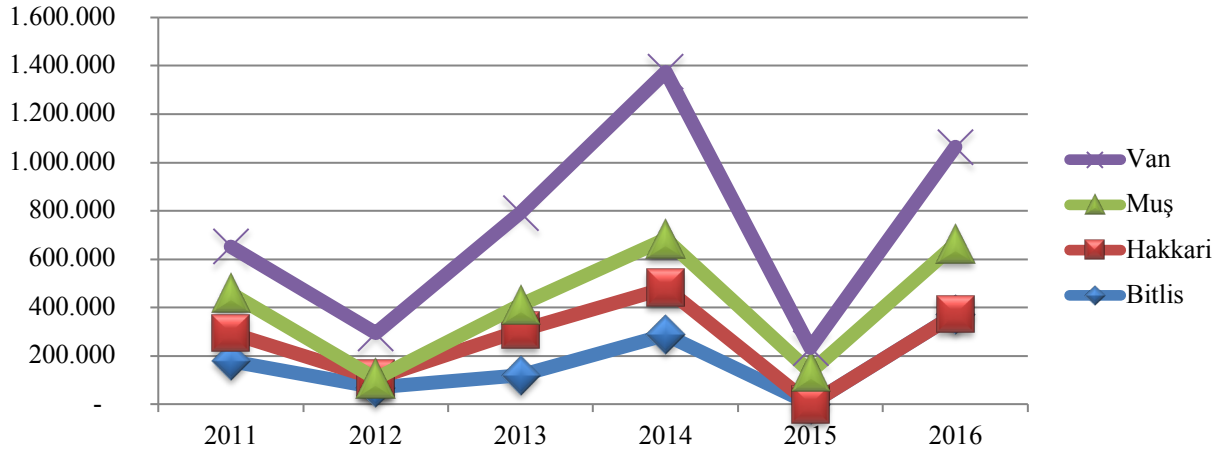
Şekil 28: 2009-2018 Yılları Arası Ajans Destek Mekanizmalarının İl Bazlı Proje Sayısı Dağılımı

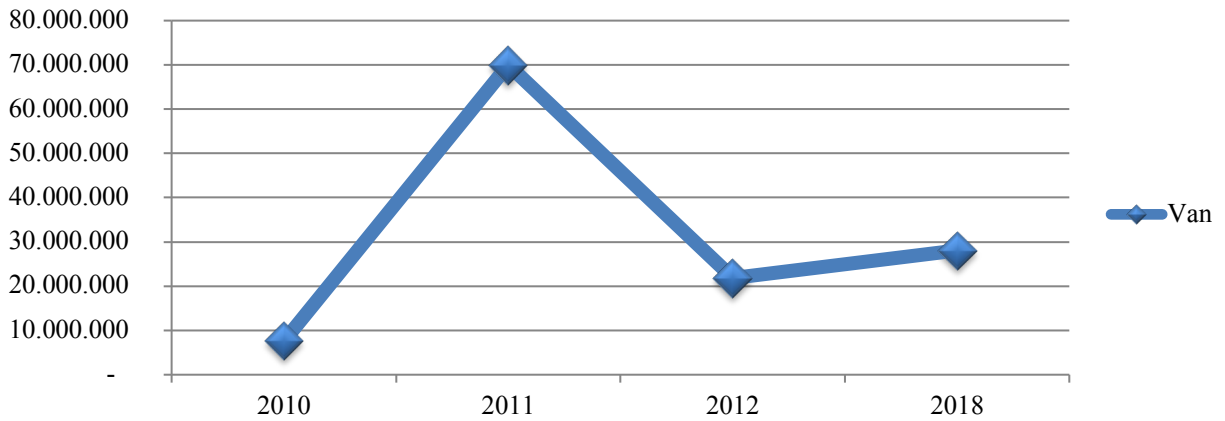
Yıllara ve İllere göre GPD Proje Bütçesi Dağılımı

Yıllara ve İllere göre DFD Proje Bütçesi Dağılımı

Yıllara ve İllere göre CMDP Proje Bütçesi Dağılımı

2014 - 2023 BÖGE PLANI İLERLEME RAPORU

2018

Şerefiye Mah. Cumhuriyet Cad. 943. Sok. No:1 65140 İpekyolu / Van

Tel : (0432) 215 65 55 (pbx) / Faks : (0432) 215 65 54 - (0212) 381 79 93

E-mail : bilgi@daka.org.tr / Web : www.daka.org.tr

www.facebook.com/doguanadolukalkinmaajansi
www.twitter.com/DAKA_org_tr